

Мр Добривоје Јовановић

Мр Добривоје Јовановић

**Посланици јагодинског и ћупријског
округа
на Светоандрејској скупштини**

**Јагодина
2011.**

Мр Добривоје Јовановић

Посланици јагодинског и ћупријског округа
на Светоандрејској скупштини

Издавач:

Ауторско издање

www.dobrivoejovanovic.in.rs

Рецензија

Нинослав Станојловић
професор

Лектура

Светлана Мишковић

Преводи увода и закључка

Вера Јовановић

Коректура

Љиљана Јовановић

Техничка припрема и корице

Оливер Ђорђевић

ISBN 978-86-914023-2-7

Тираж: 10

УВОД

Светоандрејска скупштина представља преломни догађај у Србији. За сазивање скупштине нису били ни кнез, ни Савет, све до 1856. године, до прогона саветника после Тенкине завере. Сурови обрачун са завереницима изазвао је велико незадовољство у народу. То незадовољство је ујединило све кнежеве противнике.

Против кнеза Александра Карађорђевића били су сви делови друштва, осим већег дела војске и неколицине његових приврженика и рођака. Против кнеза нарочито су радили уставобранитељи, либерали и обреновићевци. Сви су имали различите планове у вези са скупштином. Било је више опција после свргавања кнеза Александра Карађорђевића. Ипак, заједништво либерала и обреновићеваца било је пресудно. Њихово заједништво довело је до промене на престолу Србије.

Скупштина се састала 30. новембра 1858. године. За председника скупштине изабран је конзервативац Миша Анастасијевић, за потпредседника обреновићевац Стевча Михаиловић, а за секретаре либерали Јеврем Грујић и Јован Илић. Према Закону о скупштини од 28. октобра 1858. године скупштина је имала само саветодавни карактер. Ипак, опште незадовољство довело је до подизања значаја скупштине. Она је проглашена највишом сувереном влашћу у земљи и донела је неколико одлука, које су промениле политичку позорницу Србије. Збацила је са престола кнеза Александра Карађорђевића и поново васпоставила кнеза

Милоша Обреновића, и прекинула двадесетогодишњу владавину уставобранитеља.

Питање збацивања кнеза Александра покренуто је 10. децембра на иницијативу конзервативаца. После одласка турском паши у београдску тврђаву, скупштина га је 11. децембра и званично збацила. На иницијативу обреновићеваца скупштина је, и поред противљења конзервативаца, за кнеза прогласила Милоша Обреновића. До повратка кнеза Милоша скупштина је поставила за намеснике Илију Гарашанина, Стевчу Михаиловића и Јевтимија Угричића. Покушаји војске и неких чланова Савета да врате кнеза Александра Карађорђевића нису успели захваљујућу отпору становника Београда. После потврде избора Милоша Обреновића од стране Порте, он је за свог заступника одредио Стевчу Михаиловића. Исту одлуку о заступнику донела је и скупштина.

На Светоандрејској скупштини изнети су многобројни захтеви и предлози посланика и многобројних појединаца и еснафа. Било је предлога који су се односили на свакодневне проблеме, али и предлога који су имали велики политички значај.

Уређење односа у држави по предлозима либерала није у потпуности успело. То се нарочито односи на закон о скупштини. Иницијатива за доношење закона покренута је одмах на почетку рада скупштине. Није се успело у потпуности и скупштина је, према изменама, била и даље само саветодавни орган. Ипак, скупштина је постала сталан орган.

INTRODUCTION

The Saint Andrew's Assembly represents the crucial event in Serbia. The Prince and the Council were against the convoke of the parliament, until the persecution of the councillors after Tenka's plot in 1856. Brutal fights with conspirators caused the great discontent. That discontent united all Prince's opponents.

All parts of the society, except the bigger part of the army and a few of his followers and cousins, were against Aleksandar Karađorđević. The Defenders of the Constitution, liberals and Miloš's followers were especially against the Prince. They all had different plans about the parliament. There were more options after dethroning Prince Aleksandar Karađorđević. Still, togetherness of the liberals and Miloš's followers was decisive. Their togetherness brought changes to the Serbia's throne.

The parliament assembled on the 30th of November in 1858. Miša Anastasijević, a conservative, was elected president of the parliament, vice- president was Stevča Mihailović, and secretaries were liberals Jevrem Grujić and Jovan Ilić. According to the first Act on the National Assembly of Serbia passed on the 28th of October 1858, the parliament was only deliberative. Still, general discontent brought to bigger significance of the parliament. It was declared the highest sovereign power in the country and made a few decisions which changed the political scene of Serbia. It dethroned Prince Aleksandar Karađorđević and reestablished Prince Miloš Obrenović and stopped the twenty year long reign of the Defenders of the Constitution.

The question of dethroning Aleksandar was brought on the 10th of December on the initiative of conservatives. After going to the Belgrade fortress to Turkish pasha, the parliament officialy dethroned him on the 11th of December. On the initiative of the Miloš's followers parliament elected Miloš Obrenović, even though conservatives opposed. Until the return of Prince Miloš, the parliament appointed governors Ilija Garašanin, Stevča Mihailović and Jevtimije Ugričić. Attempts of the army and some members of the Counsel to bring Aleksandar Karađorđević back, failed thanks to the resistance of inhabitants of Belgrade. After the Porta confirmed the election of Miloš Obrenović, he appointed Stevča Mihailović to be his representative. The parliament brought the same decision.

Many demands and prepositions of ministers and individuals were presented on the Saint Andrew's Assembly. There were prepositions which referred to everyday problems, but also prepositions which had great political sugnificance.

The organization of relations in the country by liberals' prepositions didn't succeed in its totality. That especially referred to the first Act on the National Assembly of Serbia. The initiative on passing the law started right at the beginning of the parliament's work. That didn't succeed in full and parliament was still only deliberative. Yet, it became permanent authority.

**Рецензија
на рукопис мр Добривоја Јовановића
„Посланици јагодинског и ћупријског округа на
Светоандрејској скупштини“**

Магистар политичких наука Добривоје Јовановић, архивски саветник Историјског архива у Јагодини, дугогодишњу, многоструку и плодну делатност у својој установи, последњих двадесетак година обогатио је бројним научним прилозима у стручној периодици, али и значајним делима монографског карактера.

Рукопис „Посланици јагодинског и ћупријског округа на Светоандрејској скупштини“ припада категорији синтетичког научног рада, на задату тему, уз обилато коришћење, до сада необјављене прворазредне архивске грађе и релевантне литературе.

Светоандрејска скупштина (1858/59. године) важан је, ако не и преломни политички догађај из средине XIX века. Сазвана је на захтев опозиције, коју су чинили, осим групе младих либерала и добар део, до тада владајућих уставобранитеља, подржаваних од избеглих кнезова, Милоша и Михајла Обреновића. За време владавине уставобранитеља и кнеза Александра Карађорђевића (1842-1858.), народна скупштина, пре Светоандрејске састала се свега једанпут, као Петровска (1848.)

Годину дана пре Светоандрејске скупштине, откривена је тзв. Тенкина завера (1857), у организацији председника Савета Стефана Стефановића Тенке, угледног уставобранитеља, што је за последицу произвело, по наредби кнеза, хапшење неколико саветника.

Светоандрејска скупштина се састала 30. новембра 1858. године, и заседала месец и по дана. За председника скупштине изабран је Миша Анастасијевић, док је потпредседник постао угледни Јагодинац Стефан Стевча Михаиловић. Осим доношења новог закона о Народној скупштини, чији је првобитни нацрт увелико био измењен, највећи значај овог догађаја је збацивање актуелног кнеза Александра Карађорђевића и избор старог и болесног кнеза Милоша Обреновића, за новог српског владара.

О значају Светоандрејске скупштине, осим угледних српских историчара (С. Јовановић, Ј. Милићевић, А. Раденић) писани траг оставили су и учесници исте у својим мемоарима и белешкама (Ј. Грујич, В. Јовановић, С. Михаиловић, А. Васиљевић, Д. Маринковић).

Рукопис Д. Јовановића има 9 поглавља. У „Уводу“ аутор нас упознаје са суштином и значајем Светоандрејске скупштине, истичући притом лик и дело Стевче Михаиловића. Одељак „Сазивање скупштине“ базиран на архивскох грађи и сећањима учесника, нарочито Ј. Грујића и С. Михаиловића, уводи читаоца у тему, објашњавајући зашто је дошло до заказивања овог народног скупа.

Трећи одељак „Закон о скупштини“ заправо је препис овог акта из званичних „Српских новина“, који је, тим пре значајнији, јер је по први пут овим законом, одређен број посланика, начин сазивања и делокруг рада скупштине. Четврто поглавље, насловљено „Скупштински избори“ описује изборе за народне посланике у Србији и нарочито, у јагодинском и ћупријском округу, где је према броју пореских глава изабрано укупно 41 лице. У јагодинском округу 22 (Јагодина - 2, срез белички - 6, срез левачки - 7 и срез темнишки - 7), а у ћупријском округу 19 посланика је изабрано (Ћуприја - 1, Свилајнац - 1, Параћин - 1, срез

ресавски - 10, срез параћински - 6). Аутор доноси и спискове изабраних и спискове посланика по чину и звању.

Ново поглавље рукописа „Рад скупштине“ описује почетак и ток рада Светоандрејске скупштине, уз врло упутну опаску аутора да ниједна народна скупштина у Србији у XIX веку није имала толики број захтева и поднесака. Такође је важно истаћи и позив скупштине кнезу Милошу Обреновићу да се врати на престо, и с тим у вези пренето оригинално писмо помоћника округа ћупријског Јевте М. Тодоровића, који износи сличне жеље народа из свог округа, као и поздравно писмо житеља јагодинских, који се јавно захваљују Народној скупштини на свим њеним одлукама. Нарочито је занимљив и документарни опис дочека нове 1859. године у Јагодини.

Шести део рукописа „Дочек кнезова Милоша и Михаила“ базиран на новинским написима, врло убедљиво преноси тадашње догађаје, везане за нове (старе) српске владаре и њихов кратак боравак у Поморављу, на путу за Београд. И следеће поглавље „Дочек посланика“ врло сликовито описује дочек Стевче Михаиловића и јагодинских посланика у варош на Белици, али и свечане дочеке и осталих посланика у Ћуприји и Свилајнцу.

Поглавље „Предлози“ заснива се на оригиналној архивској грађи из Архива Србије, Протокола Народне скупштине и службених „Српских новина“. Износе се бројне жалбе, захтеви, поднесци и молбе Народној скупштини од стране јагодинских и ћупријских депутираца. Сви ови документи могу се поделити у две групе - мање значајне, које су се тичале свакодневног живота, и значајне, са већом политичком тежином. У првој групи су изнети примери корупције, зеленаштва, неправилности у раду чиновника, свештеника, судија итд, а у другој групи докумената указује се на одговорност кнеза, саветника, министара, турских становника Србије итд. Аутор износи том приликом више докумената, који између осталих потписују и Стевча

Посланици јагодинског и ћупријског округа на Светоандрејској скупштини

Михаиловић, Стојан Мигрић, депутирци темнићког и левачког среза и многи други.

На крају рукописа, у „Закључку“ аутор закључује, након кратког резимеа свега изнетог, да предлози посланика јагодинског и ћупријског округа, својом садржином и формом, нимало не одударају од предлога посланика других округа у Кнежевини Србији.

Рукопис мр Добривоја Јовановића „Посланици јагодинског и ћупријског округа на Светоандрејској скупштини“ у потпуности је одговорио на задату тему. Снагом и уверљивошћу документарне грађе, на чијој основи је, углавном, базиран, наведени рукопис представља важан прилог локалној, али и српској историографији.

Из свих горе наведених разлога, поменути рукопис топло препоручујем за објављивање.

У Јагодини
25. октобра 2011.

проф. Нинослав Станојловић
историчар јагодински

САЗИВАЊЕ СКУПШТИНЕ

Незадовољство владавином кнеза Александра Карађорђевића и уставобранитеља, било је присутно у Србији већ после неколико година њихове владавине. Раздори у власти, настали током 1856. године, достигли су врхунац почетком 1858. године. Против кнеза били су уставобранитељи, а пре свих Тома Вучић - Перишић и Илија Гарашанин¹, поједини чланови владе, као и либерална интелигенција, која је такође била велики противник кнеза и истовремено велики заговорник одржавања скупштине.

Либерали су се залагали за одржавање скупштине, зато што је то било у духу традиције српског народа, али и зато што је било у духу западноевропског грађанског парламентаризма. Желели су да у политички живот у Србији унесу либералне идеје и установе. Они су се залагали за повратак Обреновића, али пре свега били су за кнеза

¹ Јеврем Грујић, *Записи*, књ. I, Зборник СКА, књ. VII, Београд 1922, стр. 28. Илија Гарашанин је радио на збацивању кнеза Александра Карађорђевића, и ту намеру поверио је Јеврему Грујићу, и дао му задатак да напише један акт оптужбе против кнеза. Грујић је тај акт написао, и Гарашанин га је доставио француском конзулу. То је било почетком 1858. године, пре доласка Етем - паше. Са иницијативом упознао је и самог Етем-пашу.

Михаила. Организовање либерала започето је тек 1858. године, када су изнели захтеве за сазивање скупштине. Нарочити значај либерали су добили на самој скупштини.

Друго, притисак незадовољног народа изазван стањем у земљи, такође је био значајан фактор у сазивању скупштине. Очекивало се да се преко скупштине искажу потребе народа и решавају многа важна питања о преуређењу целокупног политичког, економског и друштвеног живота.

Поред ових група, за одржавање скупштине залагали су се и обреновићевци, који су се борили за повратак кнеза Милоша. Ову групу чинили су људи, који су после протеривања Обреновића 1842. године, били политички гоњени и на разне начине кажњавани. Њихове наде биле су подгрејане општом жељом народа за повратком Обреновића.

Једина група која није била за одржавање скупштине била је група, коју су чинили најближи рођаци кнеза Александра Карађорђевића, поједини чланови Савета, поједини чиновници, већи део војске и група дворских приврженика. Свесни опасности од расположења у земљи, неколико дана пред почетак рада скупштине сачинили су програм, односно упутство за деловање војске и полиције. Према програму, београдска касарна требало је да се попуни оружјем и муницијом, да се забрани улазак у касарну без дозволе, да се покрене шпијунска активност међу официрима и војницима, да се највернији војници шаљу у патроле по београдској вароши, да се официрима дуплира плата. Државна каса била би пренета у касарну. Оштре мере предвиђене су за чланове скупштине. Ако би скупштина покушала преврат, требало је побити главне вође, а остале оковати и осудити. Посланици, који би одбили да после позива оду у Крагујевац, сматрали би се за

противнике династије, и њих је требало похапсити и тајно поубијати и покопати. Сличне мере застрашивања требало је спровести и у самом Београду. Програмом је била предвиђена промена устава, како би се дала кнезу Александру неограничена власт, а његовој породици наследно право.²

О стварању нездовољства у народу, већ после неколико година владавине уставобранитеља и кнеза Александра Карађорђевића, изнео је Стевча Михиловић у својим Мемоарима: „Још од пре неколико година, ако сам се ма с којим Србином пустио у разговор о Обреновићима, сваки би се зарадовао и обично одговарао: Камо среће, да се ко одважи за њихов повратак. Врло је редак, који би томе противан био, него би сви пристајали уз онога ко би се одважио за њихов повратак.

О овоме сам говорио са сељацима, са бољим кметовима, са понеким свештеником, са понеким чиновником, а понајвише са трговцима и то са марвеним, који највише по народу иду; наравно, у кога сам веровао. Сваки ми је готово једно исто одговарао. О оваквом стању ствари јављао сам преко верних људи књазу Милошу, који је тада живео у Влашкој, и књазу Михаилу у Иванку (у Маџарској), али они као да о томе нису ништа хтели знати.“³

Против кнеза Александра Савет је изнео оптужбе у шест тачака: 1. Он је погазио уставна и закона определенија о законодавној власти Србској; 2. Он је погазио обичај Скупштинско право народа; 3. Он је погазио уставна и закона определенија о управљајућој власти Србској; 4. Он је погазио уставна и закона определенија о судској власти Србској; 5. Он је погазио уставна и закона

² Нил Попов, *Србија после париског мира*, књ. I, Београд 1872, стр. 93.

³ Стевча Михиловић, *Мемоари*, Зборник СКА, књ. XVIII, Београд 1928, стр. 203.

определенија о личној сигурности и слободи грађана; 6. Он је погазио уставна и закона определенија осигуравајућа неповредивост имања.

Неколико оптужби Савета против кнеза Александра везују се за Јагодински и Ћупријски округ. У делу о гажењу уставних и законских определења о управној власти, наводе се постављења за чланове судова људи који нису били стручни за те послове. Чиновник из финансија Василије Бараковић постављен је за члана Окружног суда у Ћуприји, а када је он премештен, у Ћуприју је послат експедитор финансија Милосав Јовановић.⁴

У делу о личној сигурности, Савет је изнео пример силовања и убиства једанаестогодишње девојчице од стране једног официра. И поред тога што га је војни суд осудио на смрт, кнез је поништио смртну пресуду и пресуду преиначио у шестогодишњи затвор. Официр је на издржавање казне био послат у Ћуприју, где му је било дозвољено слободно кретање. После само шест недеља кнез га је ослободио издржавања казне и вратио у Београд.⁵

У делу о неповредивости имања, Савет је изнео још један случај, који се догодио на територији Ћупријског округа. Татар Богдан Ђорђевић, начелник ћупријског округа, за кога је речено да није ништа радио по својој званичној дужности, већ је узурпирао велике површине општинске земље, шуме, градио воденице и старао се како ће се народним знојем обогатити. Општини параћинској заузео је плац код цркве где је преместио своју воденицу и једну кулу оградио. Општини параћинској заузео је и шуму Петловац. Од општине ћупријске захватио је земљу од 40 до 50 дана орања. Првану Манчићу ударио је 30 батина, када је он од

⁴ Јеврем Грујић, *Записи*, књ. I, стр. 204.

⁵ Јеврем Грујић, *Записи*, књ. I, стр. 230-231.

Богдана затражио да му се додели један до два дана ораће земље. После наредбе Попечитељства да не дира Првана, Богдан му је поново ударио 40 батина. У четири општине: богавској, дубничкој, поповићкој и глоговачкој, по процени једне комисије, заузете површине износиле су и до 2.000 дана орања. Ради изградње механе, коша и амбара, без дозволе је посекао око 1.300 стабла. Ако би се неко од полицијских или судских чиновника пожалио на такво понашање Татара Богдана, он га је проглашавао противником власти и Кнеза, и као такве их кажњавао. О неправилностима Богдана Ђорђевића окружни казначеј је обавестио Попечитељство финансија, али је он само касније премештен за окружног начелника у Лозницу.⁶

За одржавање скупштине највише су се залагали либерали. Основа за либералну активност постављена је у току 1858. године. Иницијатива за организацију либералне партије покренута је од стране Јеврема Грујића, Јована Илијћа, Милована Јанковић, Ранка Алимпића, Јована Белимарковића, Андрије Стаменковића, Владимира Јовановића. Касније су им се придружили Стојан Бошковић и Алимпије Васиљевић. Посредовањем Милана Јанковића, у либерални покрет био је позван и Стевча Михиловић, који је живео у Јагодини.⁷ Они су у току августа кренули да у непосредном контакту са народом шире гласине о нужности одржавања скупштине. У сваки од округа одлазили су појединци, и то нарочито у време одржавања вашара. Ступали су у контакт са појединим људима у свим местима у Србији.

Поред захтева да се сазове скупштина, јавно се у Србији говорило о неопходности повратка Обреновића. По земљи су ширени гласови да кнез Милош неће три године

⁶ Јеврем Грујић, *Записи*, књ. I, стр. 236-237.

⁷ Владимир Јовановић, *Успомене*, стр. 78.

да наплаћује порез, да неће да прима плату и да ће сам плаћати порез Турској.

Радећи на смањивању утицаја Илије Гарашанина и Томе Вучића - Перишића, пред Светоандрејску скупштину, кнез Александар Карађорђевић желео је да ступи у контакт са либералима преко свог зета Косте Николајевића. Носио се идејом да Николајевић састави владу са либералним првацима и да се покрену реформе у унутрашњој и спољној политици. Са овом кнежевом поруком упознат је Андрија Стаменковић, а преко њега и остали либерали.⁸

Стевчу, који је уживао велико поштовање у народу, многи су наговарали да се прихвати кандидатуре за посланика и одрекне чиновничке пензије. Он је то овако описао: „Пре, него што ће се почети избори за Свето-Андрејску скупштину, добијем једно писмо из Београда, у коме ме позивљу: да се, одречем свега онога, што би ми сметало бити скупштинаром, па да се примим избора, и како ће ми се поверити Скупштина, и да ће Београђани бити на страни Скупштине. Ја још то нисам учинио, а Јагодинци ме једногласно изаберу за Скупштину. Ја се намах примим избора. Али у то дође из Београда забрана, т.ј. да ја не могу бити изабран с тога, што чиновници и они који уживају чиновничка права, ма да и нису више у служби, као што нисам ја био - не могу бити за заступнике (представнике народа у скупштини) бирани. Тада ми Јагодинци пошаљу депутацију, с молбом, да се одречем чиновничких права за љубав народа, што ја и учиним. Они, који су ме изабрали, даду ми Пуномоћије. А ја се одма станем спремати и бележити: шта да се тражи на скупштини.”⁹

⁸ Владимир Јовановић, Успомене, стр. 81.

⁹ Мемоари Стевче Михаиловића, Београд 1928. стр. 203-204.

Поред многих, Стевчу је наговарао да се прихвати кандидатуре за посланика и његов син Милан Михаиловић, преко писма које му је упутио 20. новембра 1858. године:

Високопоштовани Тато!

...Надао сам се постојано, да ћете ви за посланика народне скупштине изабрани бити а као што чујем и бирани сте одма у првом скупу, и ви се примити нисте ктели само за љубав што примате на издржание 10 талира, ви сте могли одрећи примање 150 талира па за посланика се примити, а свој би чин с дипломама и декретима задржали које вам се то нити оће нити може одузети. Сада само ако ви оћете може се и сада успети и томе лек наћи и то овако: Да се потрудите преко кога знате а то најбоље преко доктора - где ће вам и сам Началник помоћи - да већ избраном за скупштину народну говоре, да се он бајаги разболи и да два три дана из куће не излази и да се за болесног издаје - које ће то он, који буде одма учинити - па да онда он од доктора узме свидетелство како је он слаб и да обштини исто поднесе с изјавом: да он на скупштини због болести ићи никако не може, но да општину моли, да се други избере. Па кад он то тако поступио буде, онда ће се уредно обштина скупити па кад се скупштина скуп, онда ће вас она за посланика изабрати, па кад вас изабрали буду, онда да обштина од своје стране прошњу вама пошаље, да вам изјаве обштине закључене о вашем избору, и како вас обштина за таковог ктети имати, с молбом да се тога примите. Па кад тако све буде, онда да обштини изјавите да се тога по жељи обштине примате, и да ћете се ви примања плате за корист и жељу обштине одрећи. По томе можете одма Правитељству 150 т. примања на молбу обштине јагодинске са благодарношћу отказати.

Када је наше Високосл. Правитељство тако правдољубиво, познавајући вас у свему као способна, ваљана и т. п. чиновника, бар кад није ктело са службом вашом с чином поздравити, за протекли 16. год: зашто вам бар није праву пензију чиновничку по уредби и праву дало, но само тек колико да није без ништа, а може и могло да некима и подпуне плате кои ништа нити заслужују нити заслужујући дало, и давало. Ви сте већ са највећим жигом и ваша фамилија цела за партаисму Обреновићеве династије жигосани, да никада тога одрећи се не можете, јер вас сви свуда за таковог и то за свагда непоколебивог сматр, па кад је тако, онда треба да се потрудите, сад је време томе, јер ако сада прође нигда више доћи неће, то ми је повода дало да вам ово и овако пишем, јер кад помислим, да Правитељство ни најмањи обзор на нашу фамилију није нити је ктело бацити, но све презире, та треба и праведно је да и она презире, онога, кои је у немилости угњетава...

Треба ви то да знате да кад би послаником били, да би вас непресиљно скупштина за председатеља узбрала, онда би као председатељ исте, жеље народне цели сожитеља Србије представљати кои је задатак велики и важан и кои ће се само тек ономе, у кога народ поверење има, за кога се мисли да је способан жељу народну изјављивати уступити, а кад би ви били то би вам се од стране скупштине уступило.

Та ако је кои год ви сте баш доста ови 16. год. трпили, нигде и ниучему немешајући се, а сада све о овоме што овде говорим ако поступите све ће се законом путем учињено бити. Ако се сада тога примите па потом и за председатеља скупштине изабрани будете, уверени да будете, да ће те глас у народу и важност од истог као Вучић, па и много више јер би код вас народ веће поверење

него у њему пошто би се у скупштини уверити имао, а кад је тако ја би се да сам као ви 150 тал. одрекао...Ово су моје мисли као што сам изложио, и ово би добро било јер би се ја и многи други надали, да ће ова скупштина онда света бити, и да ће се све по жељи народној а особито са повратком Књаза Милоша учинити.

20.Ноем.1858.
У Пожаревцу

Тако вам изјављује ваш
покорни
М. Михаиловић¹⁰

Стевчу је наговарао и Илија Гарашанин да се прихвати избора. Један неименовани пријатељ је такође наговарао Стевчу да учествује на изборима:

*„Љубезни пријатељу! Будите Здрави! Овде је избор срећно свршен, пао је на чиновнике бивше и дејствителне, но се сви одричу права ти, и долазе за депутирце, зато и ти одреци се оне милости, пошљи одма оставку па буди изабран! Твој који те љуби, 18. новембар 1858“.*¹¹

За Тому Вучића - Перишића и Илију Гарашанина одржавање скупштине била је нужност. Илија Гарашанин је поступао обазривије. Он је крајем јуна затражио мишљење од окружних начелника о расположењу народа за одржавање скупштине. Већина начелника је одговорила да је постојала огромна жеља за скупштином. Према извештајима начелника Јагодинског и Ћупријског округа, таквих тежњи није било у њиховим окрузима. Начелник окружја јагодинског истакао је, да то није тежња народа, већ појединих сељана и трговаца, а као узрок изнео је да је то због обећања да ће скупштина бити одржана. У истом извештају напоменуо је, да има и оних који су били за

¹⁰. АС, ПО –39, 62

¹¹ АС, ПО – 39, 53.

одржавање скупштине због нагомиланих проблема. Сматрао је, да је најпре требало за такву скупштину сачинити закон: „*да народ не узме маха на Скупштини и не захтева ствари, које му се не би могле уважити и т.п. које би уместо побољшања још веће зло причинити могле.*“

Начелник Ћупријског округа слично је известио Илију Гарашанина. Највећи део народа у његовом окружју није се интересовао за одржавање скупштине. Само су појединци истицали обавезу одржања скупштине, јер су сматрали да би било добро да кнез и правитељство понекад саслушају жеље и проблеме народне. Највише незадовољства у Ћупријском округу односило се на рад судова, јер су поједине парнице трајале и годинама. У истом извештају, окружни начелник је изнео своје мишљење о потреби одржања скупштине, и то само ако водећи људи у народу то затраже, јер би се у противном створило неповерење народа према властима. Ако би Правитељство неке послове морало да реши са знањем народа, неодржавање скупштине могло би да створи утисак да се од народа нешто крије. Ипак, уколико се скупштина сазове, предлагао је да се пропише, ко може да буде изабран за депутата и сама делатност скупштине, како „*да нерасудни и уобште рђавог карактера људи депутирци буду, и да се на скупштини поједина лица дела претресају, кривице извиђају и решавају, што отечествним властима без скупштине расправљати надлежи.*“¹²

После прикупљених извештаја, предлог о одржавању скупштине поднет је Савету 3. септембра. Крајем истог месеца Порта је дала пристанак за одржавање Скупштине.

¹² Андрија Раденић, *Светоандрејска скупштина*, Споменик САН, СХIII, Београд 1964, стр. 53-55.

Мр Добривоје Јовановић

Закон о Народној скупштини донет је 28. октобра, а одлучено је да се избори одрже 16. новембра. Скупштина је заказана за 30. новембар, на дан Светог Андрије.

Стеван Стевча Михаиловић

Родио се у Јагодини 1804. или 1806. године. После пропасти устанка с мајком је пребегао у Банат. У Јагодину се вратио 1816. године. Кнез Милош Обреновић оженио га је својом братаницом Мирјаном, кћерком брата Јакова. Службовао је као цариник у Смедереву 1829. године. Од 1831. до 1835. године налазио се на месту главног ћумругџије београдске царине. Начелник среза

беличког био је од 1836. до 1839. године. Следеће 1840. године постављен је за начелника чачанског округа. Због верности кнезу Милошу, 1842. године је остао без службе, а следеће две године провео је у затвору. Кнез Михаило Обреновић пензионисао Стевчу 1862. године. За команданта народне војске постављен је 1862. године, после турског бомбардовања Београда. После убиства кнеза Михаила, 1868. године постављен је за тудора младом кнезу Милану Обреновићу.

Био је председник владе у време српско - турских ратова. Пензионисан је крајем 1878. године. Умро је у Београду 19. септембра 1888. године. После десет година његови посмртни остаци пренети су у породичну гробницу на јагодинском гробљу.

*Посланици јагодинског и ћупријског округа на Светоандрејској
скупштини*

ЗАКОН О СКУПШТИНИ¹³

І Састав и опредељење скупштине

1. Скупштина народна састоји се из народних посланика, слободно и опредељених у овом закону начином од народа избрани и опуномоћени. Президента Касационог Суда, два Президента Апелационог суда, из 17. Председатеља Окружни Судова и Председатеља Суда Вароши Београда, из 17. окружни Начелника, Управитеља Вароши Београда, и напослетку из 17. окружни протојереји и 4 Настојатеља Манастира из сваке Епархије по један, ког дорични Архијереј избере.

2. Сваки срез и свака окружна варош, као и варош Београд, бирају за себе посланике тако: да на 500 порески глава дође један посланик.

И вароши, које нису окружне, но су у срезу коме, а имају 500 порески глава, бирају за себе посланике.

И она ће окружна варош изабрати за себе једног посланика, где нема подпуно 500 порески глава.

Ако би оно, што у коме Срезу или вароши прелази преко 500 глава порески, износило више од 250 порески глава; то ће се тамо изабрати још један посланик; ако ли онај вишак не прелази 250 порески глава, то се неће рачунати.

¹³ Овим законом је по први пут у Србији одређен избор посланика, начин сазивања и делокруг рада скупштине.

Попечитељство Внутрени Дела обнародоваће таблицу, у којој ће стајати, колико која окружна варош, срез и варош, која није окружна, а може изабрати посланика има порески глава, и колико ће изабрати посланика.

3. Поједини чланови скупштине сматрају се као посланици оног Среза или вароши, где су изабрани, а у исто време и као представници целог народа.

4. Народна скупштина има свог Председатеља, Подпредседатеља и два Секретара.

Сви ови званичници скупштински биће изабрани скупштином између народни посланика.

Но скупштина ће моћи за Секретаре изабрати и чиновнике, који нису посланици, и Правитељство ће јој тако изабрано лице дати. Но ови изван скупштине изабрани Секретари при скупљању мненија у скупштини неће давати гласа.

У случају веће потребе писмоводни дела Председатељ обратиће се Правитељству за помоћ у писарском персоналу, које ће му по захтевању и учинити.

5. Народна скупштина има свој печат у величини мањег печата Совјета, на коме ће бити у среди „Србски грб“, а у наоколо надпис „Српска народна скупштина“.

6. Определеније народне скупштине се, да буде пред лицем Правитељства верно и тачно израженије народног стања и народних осећања, по томе оно ће имати:

1) дати своје мњење о предметима, које би књаз са Совјетом нашао за добро да се преко Попечитељства скупштини предложи;

2) Она ће имати право предлагати Правитељству тегабе, које би народ имао, и средства којима би се одклониле; и

3) Предлагати Правитељству жеље, које би народ за узвишеније благостања отечество имало и начин, како би се оне извршавале и задовољиле.

7. Предложенија народне скупштине немају обвезиталне силе, док их Књаз са Совјетом сходно уставу не озакони.

8. Књаз у согласију са Совјетом определит ће дан, кад ће се, и место, где ће се народна скупштина држати; као што ће по свршеном делању скупштине определити дан, кад ће се она распустити.

II Унутрашње устројство и начин делања Скупштине

9. Сви народни посланици дужни су благовремено доћи у место које је за држање скупштине опредељено, како би при образовању, отварању и даљим заседанијама скупштине уредно присуствовати могли.

10. Посланици по доласку свом на место одржања скупштине предаће пуномоћја своја једној Совјетској комисији, која ће бити састављена из три Совјетника и два Попечитеља, т.ј. Попечитеља Внутрени Дела и Правосуђа.

О свима овим пуномоћима поднеће комисија мненије Совјету, који ће по томе решити, је ли избор законит и пуномоћје пуноважно или није.

11. По свршеном прегледу свих пуномоћја Совјет ће известити Књаза, који ће указ издати, да се скупштина образује.

12. Указ овај прочитаће Књажески Представник скупљеним посланицима.

Скупштина ће по том одма у присуству Представника Књажеског, који ће за испуњење секретарске дужности придружити себи двојицу од чланова скупштине, који за то најспособнији буду, приступити избору својих званичника,

који су у чл. 4 - ом означени; но Представник у овом избору неће имати гласа.

Почем скупштина званичнике своје избере, јавиће то Совјету, саобштивши му и лица, на који избор пао буде.

13. Чим Правитељство извештено буде, да су званичници скупштине изабрани и да је с тим скупштина образована, Књаз ће или сам собом, или чрез свога Представника у присуству Совјета, Попечитеља и Архијереја једним говором скупштину отворити, која ће потом делање своје започети и у следујућим заседањима продужити.

14. Заседање скупштине пуноважно је, кад у њему две трећине посланика народни присуствује.

15. Народна скупштина чини закљученија своја по вишеству гласова. Никако закљученије њено не може сматрати, да је вишеством учињено, ако за њега није дало глас половина у заседању присуствујући чланова и један више.

16. Председатељ ће мотрити, да делање скупштине не буде никада повређено каквим непоретком, и да скупштина не изађе из прописаног јој круга за делање.

Он неће допустити, да који му драго члан скупштине буде ускраћен у свом праву слободног говорења, разлагања и доказивања.

Ако Председатељ не би могао својим речима поредак и слободу саветима одржати, то је он дужан заседање за прекинуто прогласити и чекати, да се тишина и поредак поврати, па ће тек онда заседаније наставити.

17. Посланици народни изабрани, да своје саграђене код Правитељства достојно представљају, дужни су имати у виду важност овога свога опредељења; и по томе дужни су тако владати се, као што се од добри и родољубивих народних посланика очекивати може.

18. Народни посланици имају подпуну слободу изражавати своје мненије и чинити скупштини полазна предложенија у интересу целог народа или крајева, од који су на скупштину послани. И по томе они неће моћи предлагати ништа, што би њино спокојство и постојећи закони рад у земљи вређати и нарушити могло.

19. Народни посланици не могу никад и никаквом одговору подвргнути бити за речи, које би изrekli или мненија, које би они у качеству народни посланика у заседању скупштине изразили.

20. У заседанијама скупштине при советовању и одговарању, као и у случају противоборног доказивања и препирања о каковом предмету, членови скупштине дужни су један другог внимателно слушати, један другом речи не прекидати, као и уопште благо пристojности побљудовати.

21. Пошто се у једној ствари, коју или који посланик или Правитељство предложи, довољно разговор водио, и тако разлагање ицрпљено буду, Председатељ ће изјавити, да је саветовање свршено, па ће са двојицом од посланика и секретарима приступити скупљању мненија, и пошто се од свију членова мненија покупе, огласиће где је вишество, па ће то и за закљученије скупштине прогласити.

При скупљању мненија посланици дају глас јавно.

22. Од предмета, којима се, народна скупштина у следству предложенија поједини... членова занимала, она ће само оне Совјету предлагати, које је она усвојила, и по томе оне, који су у њено закљученије прешли.

23. Учињена закљученија своја скупштина ће као предложеније достављати Совјету земаљском. На овим предложенијама подписиваће се Председатељ, Подпредседатељ, по један народни посланик из сваког окружја, кога посланици тог окружја изберу, и један Секретар скупштине.

24. Сва совјетовања, делања и предложенија скупштине обнародоваће се у Новинама по назначејима које

ће Секретари скупштине по одобренију Председатељ новинару давати.

25. Под старањем Председатеља и Секретара скупштине водиће се један достаточан извод свих дела скупштине, који ће се с концем последњег заседања, обичним подписом скупштине снабдети, дати печатити тако, да се сваком посланику даде по један егземплар од истога свима земаљским властима и обштинама достави.

Среске и окружне власти сазваће среске и варошке скупштине и ту ће им овај извод делања народне скупштине прочитати да тако цео народ добије верно и тачно известије о свему, што је на скупштини рађено.

26. Кад Књаз и Совјет по саслушанију предложенија, које им је скупштина учинила, нађе за добро да се делања скупштине закључе, Књаз ће издати Указ, да делања скупштине престану, и онај ће Указ књажески Представник скупштине прочитати. Потом ће Књаз или у место њега његов Представник у присуству Совјета, Попечитеља и Архиепископа једном беседом распустити скупштину.

По свршетку тога последњег заседанија скупштина се сматра за законито распуштену и чланови њени престају на себи носити квалитет народни посланика.

Исто тако Књаз са Совјетом може распустити скупштину у случају нереда каквог, којим би се ишло на то, да се јавно спокојство и постојећи законити ред у земљи повреди и наруши.

27. Почем скупштина делање своје закључи, званичници њени предаће Совјету печат и сва акта њена, и тако ће архива и печат народне скупштине при Совјету хранити се.

28. Сваком члену скупштине без разлике опредељена ће бити дујорна.

*III Ко може бирати народне посланике и који могу за
такове изабрани бити, као и о начину бирања ових
посланика*

29. Сваки грађанин Србски, урођен или прирођен, који је пунолетан и није никад за какво злочиство кажњен, има право бирати народне посланике.

Само слуге, који под известном платом по кућама, меанама, дућанима или где му драго при појединим лицима служе, и бећарски данак плаћају - изузимају се од упражњавања овог права.

Чиновници не могу бирати у окружју, где и за које непосредствено своју власт извршују.

30. Право бирања може сваки грађанин упражњавати само у оном месту, где пребива или где има начин живљења или где има непокретних добара.

31. За народног посланика може бити изабран сваки грађанин Србски, био он земљоделског или трговачког или ма ког другог реда; само ако је навршио своју 30 - ту годину и ако се не налази у оним у чл. 29. споменутим изјавама.

32. Чим изађе од Књаза и Совјета решење о држању скупштине, Попечитељство Внутрени Дела постараће ће се, да се народу овај дан објави, и да се посланици благовремено изберу.

33. Бирање посланика по окружним варошима, и по варошима које нису окружне, а по чл. 2. имају право изабрати посланике, чини се у тим варошима непосредствено т.ј. чрез скупштину састављену од свију они, који по чл. 29. и 31. имају први бирати посланике.

Бирање пак посланика срезски чиниће се у срезу посредствено т.ј. чрез срезску скупштину састављену по пропису следећућег члена.

34. Свако село, које има мање од 50 порески глава, изабраће на сеоском састанку два човека, а село преко 50

порески глава изабраће на сваки 50 порески глава по два човека.

Ови од села изабрани људи скупиће се одређеног дана у означено место на среску скупштину, која ће изабрати посланике за народну скупштину.

35. У следству саобштеног Попечитељством Внутрени Дела решење о држању скупштине народне и налога о бирању посланика, Начелничества Окружна и Управитељство Вароши Београда одредит ће дане, кад ће се варошке и среске скупштине за избор народних посланика састати.

За срезове одредиће се у исто време и место састанка среске скупштине, и при том опредељењу имаће се призреније на угодност местоположенија и олакшања народу.

36. Избор посланика по варошима чиниће се под председатељство Председатеља варошког Примирителног Суда, а по срезовима под Председатељством Председатеља Примирителног суда оне обштине, у којој се среска скупштина држи.

Полицајне старешине при састанку скупштине објасниће јој правила о бирању посланика, а затим ће се из заседанија скупштине удаљити и неће се никоим начином у посао скупштине мешати.

37. За деловодитеља при овим изборним скупштинама, Председатељ употребиће Обштинског Писара. Ако Обштински Писар не би био у стању овој дужности одговорити, или ако у срезовима нема таквог,

срески начелници на захтевање скупштине дужни су своје среске писаре за у речи стојеће деловодство одредити.

38. Избор народних посланика чиниће се вишеством гласова.

Председатељ скупштине саобштиће скупштинарима, да на њину варош или срез припада толико и толико посланика, да се за народну скупштину изберу; потом ће их опоменути, да они за посланике изберу оне људе, у којима имају највеће поверење, да ће их умети и штети достојно на скупштини и код Правитељства представљати.

Затим ће Председатељ редом једног по једног скупштинара за мненије питати, а деловодитељ ће њине одговоре тачно бележити под надзирањем двојице од присуствујућих.

За које лице буде вишество гласова, оно ће се за посланика прогласити.

Ако би се гласови једнаким числом на два лица поделили, онда ће између њих за посланика бити онај примљен, који би био годинама старији.

39. Деловодитељ ће одма, док се још скупштина није разишла саставити једно пуномоћје за сва од вароши или среза изабрана посланика. У том пуномоћју биће назначено:

- 1) Колико је избирача на скупштини било.
- 2) Који су изабрани за народне посланике.

Овако устројено пуномоћје прочитаће се скупштини и подписаће га Председатељ и Деловодитељ, а ставит ће се на њему и печат оне обштине, где је скупштина држана. За боље оделотовореније подписаће исто у вароши и обштинари, а у срезовима по један човек из сваког села.

Пуномоћје ово примиће изабрани посланици и учинити ће с њима употребленије, као што је у чл. 10. казано.

40. Бирање своји посланика народ треба да чини у пуној слободи и без икаквог ограничења или притеснија тако, да народна скупштина буде истинито и права изјава и представничество воље и жеља народни.

Зато ако би ко на народ претњом, поклоном или обећањем поклона или којим му драго недозвољеним

*Посланици јагодинског и ћупријског округа на Светоандрејској
скупштини*

начином дејствовао, да њега или кога другог за посланика
избере, тај ће се казнити по надлежном доказању његове
кривице и према делу његовог преступленија затвором од 6
недеља до годину дана.¹⁴

¹⁴ *Србске новине*, бр. 123, 7. новембар 1858. године, Београд.

СКУПШТИНСКИ ИЗБОРИ

Према изборном закону, за Светоандрејску скупштину у Јагодинском округу требало је да буду изабрана 22 посланика:

Јагодина, са 806 пореских глава и чиновника и свештеника, бирала је два посланика;

срез белички – са 2901 пореском главом шест посланика,

срез левачки – са 3636 пореских глава седам посланика,

срез темнићки – са 3553 пореске главе седам посланика.¹⁵

У Ћупријском округу требало је да буде изабрано 19 посланика:

Ћуприја је имала 418 пореских глава и бирала је једног посланика,

Свилајнац са 716 пореских глава једног посланика,

Параћин са 660 пореских глава једног посланика,

срез ресавски – са 4869 пореских глава десет посланика,

срез параћински - са 2965 пореских глава шест посланика.¹⁶

¹⁵ *Званичне новине књажевства Србије*, Београд, бр. 86, од 6. августа 1858.

¹⁶ *Званичне новине књажевства Србије*, бр. 86, 6. август 1858.

Кућа Стевче Михаиловића у Јагодини

У Јагодини избори су почели у 8 часова ујутру. Окружни начелник објаснио је изборни закон и потом се удаљио са збора. Одмах је председник Примирителног суда предложио да се за посланике за варош Јагодину изаберу Стевча Михаиловић и Мијалко Раденковић.¹⁷ Овај предлог примљен је са одушевљењем. За Стевчу Михаиловића гласало је свих 317 грађана, који су изашли на изборе, а за Мијалка Раденковића 292. После избора изабрана је делегација од осам мештана, који су се упутили Стевчи Михаиловићу, да му честитају на избору и да га замоле да се одрекне пензије, односно издржавања од стране правитељства, како би могао да их заступа на скупштини.

¹⁷ Мијалко Раденковић (Јагодина 1819 - Јагодина 1894.)

Стевча је пристао на то, и испред општине, после захвалности на избору, јавно се изјаснио да се одриче правитељственог благодејанија, што је то урадио и писменим путем. После одрицања од пензије, Јагодинска општина му је предала пуномоћје. Иначе избори су трајали три сата, и одржани у потпуном реду и миру.¹⁸

Сведочанство о изборима оставио је и Емило Цветић, према казивањима очевидаца: „*На биралиште у Јагодини изашло је 317 грађана, сви, који су имали право гласа. Нас, прича чича Милош, запиташе, које ћемо за своје посланике? И ми сви у један глас рекосмо: Хоћемо Господара Стевчу и Мијалка (Раденковића трговца). Један једини је био против. Кад одбор рече, да се издвоје они што хоће Стевчу и Мијалка, сви пређосмо на једну страну, а на другој оста само један, којега изгрдисмо, што се издваја. По свршеном избору једни се са изабраним посланицима изљубише, а други им честиташе*“.¹⁹

У Јагодинском округу, по избору народа, изабрани су:

Варош Јагодина: Стевча Михаиловић, житељ Јагодине, Мијалко Раденковић, трговац из Јагодине.

Срез левачки: Глиша Јабланац, земљоделац из Риљца, Лазар Петровић, земљоделац из Бунара, Милосав Вукомановић, кмет из Доње Сабанте, Мијаило Брадић, трговац из Медвеђе, Апостол Јовановић, земљоделац из Богдања, Аксентије Павловић, земљоделац из Велике Дренове, Сава Бушетић, земљоделац из Рековца, Тодор Петровић, кмет из Драгоцвета, Спасоје Томић, кмет из Лозовика.

Срез темнићи: Милутин Петровић, кмет из Варварина, Тодор Драгићевић, кмет из Јасике, Глигорије

¹⁸ *Србске новине*, Београд, бр. 132, 29. новембар 1858. стр. 503.

¹⁹ Емило Цветић, *Споменици Јагодине I*, Јагодина 1910, стр. 31-32.

Миленковић, кмет из Шанца, Живко Марковић, кмет из Бачине, Миша Анђелковић, земљоделац из Залоговца, Илија Чепурац, трговац из Обрежа, Милан Павловић, земљоделац из Доњег Јовца, Арса Воиновић, земљоделац из Ланишта, Радован Милосављевић, земљоделац из Рибара, Алекса Томић, кмет из Беочића.²⁰

У Вупријском округу, по избору народа изабрани су:
Варош Вуприја: Станоје Пеливановић, трговац из Вуприје,²¹
Варош Параћин: Гаврило Лазаревић, трговац из Параћина,
Варош Свилајнац: Стојко Мигрић, кмет из Свилајнца.

Срез параћински: Јован Павловић, земљоделац из Горње Мутнице, Марко Ђорђевић, земљоделац из Крушара, Сава Матић, земљоделац из Стубице, Манојло Радојовић, земљоделац из Дреновца, Стојан Вељковић, кмет из Плана.

Срез ресавски: Миљко Митровић, земљоделац из Јеловца, Илија Ђорђевић, земљоделац из Дворишта, Радован Петровић, земљоделац из Тропоња, Здравко Јевтић, земљоделац из Бресја, Радосав Павловић, кмет из Јасенова, Миленко Голубовић, кмет из Плажана, Стојан Јовановић, кмет из Драммировца, Милош Васић, кмет из Гложана, Милош Јевтић, кмет из Луковице, Радован Васиљевић, кмет из Дубнице.²²

²⁰ Јеврем Грујић, *Записи*, књ. II, стр. 61.

²¹ *Србске новине*, бр. 140, 18. децембар 1858. Према *Србским новинама* бр. 135, од 6. децембра, за посланика вароши Параћина изабран је Миљко Бошковић, трговац из Параћина, али се он одрекао избора, па је на поновљеном избору за посланика изабран Гаврило Лазаревић.

²² Јеврем Грујић, *Записи*, књ. II, стр. 58. Посланици по звању и чину: 3 председника виших судова, 18 председника окружних

Чланови скупштине по звању и чину:

Сава Христић, председник Суда окружја јагодинског, Андрија Стаменковић, председник Суда окружја ћупријског, Симеон Божић, Начелник окружја јагодинског, Стеван Миљковић, Начелник окружја ћупријског, Јован Димитријевић, протојереј јагодински и Софроније Надрљански, протојереј ћупријски.²³

судова, 18 окружних начелника са управитељем Београда, 17 протојереја, 4 архимандрита. Укупно 60 посланика.

²³ Јеврем Грујић, *Записи*, књ. II стр. 53 - 54.

*Посланици јагодинског и ћупријског округа на Светоандрејској
скупштини*

РАД СКУПШТИНЕ

Стевча Михаиловић је са осталим посланицима, за Београд ишао преко Ћуприје, Свилајнца и Пожаревца. У Смедереву и Гроцкој имао је договоре са некима од посланика. По доласку у Београд посланици из Јагодинског округа били су смештени на Малој пијаци на Сави. Стевча је био смештен у једној соби са окружним начелником Симеоном Божићем и протом Јованом Димитријевићем. Сутрадан се уселио у кућу Ранка Алимпића. Његово пресељење примљено је са неповерењем од стране Симеона Божића и Јована Димитријевића.

У данима пред скупштину живо се радило на придобијању истомишљеника. Један од оних који су радили за кнеза Милоша био је смедеревски трговац Филип Станковић, оснивач Јагодинске пиваре. Група која се залагала за промену на престолу, али и демократизацију земље, окупљала се код Ранка Алимпића. Тамо су одлазили Милован Јанковић, Јован Илић, неки млађи либерали и поједини обреновићевци. На састанке су долазили и Андрија Стаменковић и Стевча Михаиловић. Иницијативом Ранка Алимпића од 1. децембра, прво из неких окружја, а касније из свих, по два - три посланика почела су редовно да долазе. Из Јагодинског округа састанцима је стално присуствовао Мијалко Раденковић, а из Ћупријског округа Станоје Пеливановић.

Посланици јагодинског и ћупријског округа на Светоандрејској скупштини

„Велика пивара“ зграда у којој одржана Светоандрејска скупштина

Према договору либерала и обреновићеваца у кући Ранка Алимпића, у почетку је било важно спречити мешање Аустрије и по сваку цену донети Закон о скупштини. Пре обарања кнеза Александра требало је настојати да се законима о скупштини, слободи штампе, јавним и усменим суђењем утврди политичка и лична слобода. Тек тада је требало приступити обарању кнеза, а после тога пренети кнежевску власт на Скупштину, која би одмах наименовала команданта над регуларном војском и Београдом, који би стајао непосредно под Скупштином, као и сви попечитељи, који би остали на својим местима. За

команданта био је предвиђен Стевча Михаиловић. Стевча, Андрија Стаменковић и сви присутни сложили су се са планом.²⁴

У почетку Андрија Стаменковић није желео да се обара кнез, већ само да се примора да прекине са дотадашњим начином владања, и да се окружи млађим и поштеним људима. Он је у свом припремљеном говору за скупштину величао бесмртне подвиге Карађорђа и желео је да позове посланике на међусобно јединство ради помоћи кнезу Александру. Ипак су га касније убедили у неопходност смене на престолу.²⁵

Другу групу која је радила на збацивању кнеза Александра, чинили су Тома Вучић - Перишић, Илија Гарашанин и Миша Анастасијевић. Они су желели да имају под контролом ситуацију око одржавања и тока рада скупштине. Организовали су сталне сусрете са окружним начелницима и председницима окружних судова. Често су одлазили на разговоре са Турцима. Једном таквом састанку присуствовао је и Стевча. Он је присуствовао састанку и код Вучића, који га је убеђивао у његову и важност Илије Гарашанина у сређивању стања у Србији. Показао му је ферман, којим се Илија Гарашанин и Тома Вучић - Перишић одређују да сазову и руководе скупштином.

Код ових група постојало је више опција после смене кнеза Александра. Могао је његов малолетни син Петар да буде проглашен за кнеза, а до његовог пунолетства земљом да управља намесништво. Најчешће помињана опција била је та, да се после смене прогласи привремено намесништво у коме би вероватно били Илија Гарашанин, Тома Вучић-Перишић и Миша Анастасијевић. И једна од реалнијих опција била је повратак Обреновића, јер је то била жеља народа. Она је могла је да буде остварена враћањем кнеза

²⁴ Јеврем Грујић, *Записи*, књ. II, стр. 37.

²⁵ Јеврем Грујић, *Записи*, књ. II, стр. 48.

Михаила на српски престо, пошто велике силе, посебно Турска, нису биле за повратак кнеза Милоша.

На дан Првозваног Андрије, 30. новембра 1858. године одржана је молитва у цркви, којој су присуствовали сви посланици, митрополит Петар са свештенством и кнез Александар Карађорђевић. По завршетку службе у цркви, сви посланици, осим посланика из Београда, отишли су у двор. После пријема је организована вечера за све посланике и највиђеније људе у Србији, мада су кнезу, знајући расположење позваних посланика, Тома Вучић и Илија Гарашанин сугерисали да не организује вечеру. На вечеру су позвани сви попечитељи, чланови Савета, виши официри, свештенство, виши чиновници и сви посланици. Међутим, на вечери су били углавном само званичници, а врло мало посланика. Посебно Начелник ћупријског округа Стеван Миљковић није желео да оде на вечеру.

Преглед 439 пуномоћја посланика извршен је 1. децембра. По звању и чину било је 60 посланика, изабраних народних посланика 377 и двојица изабраних скупштинских секретара. На седници од 3. децембра извршен је избор председника, потпредседника и двојице секретара скупштине. За председника скупштине изабран је Миша Анастасијевић, за потпредседника обреновићевац Стевча Михаиловић, а за секретаре либерали Јован Илић и Јеврем Грујић.²⁶

²⁶ Група либерала и обреновићеваца настојала је да се за председника скупштине изабере Стевча Михаиловић, а за потпредседника Миша Анастасијевић. За секретаре су предложени Јован Илић и Јеврем Грујић.

Скупштина је званично отворена 4. децембра, уз присуство кнеза Александра, када је прочитана и његова прокламација.

Група либерала и обреновићеваца увече истог 4. децембра прецизирала је већ раније припремљен план за сутрашњу скупштинску седницу. План се састојао од више тачака: 1) да се изда захвалност гарантним државама; 2) да се изда Порти противљење због мешања у унутрашње ствари Србије; 3) да се донесе закон о скупштини и да се озаконе јемства за личну и политичку слободу грађана; 4) да се после тога приступи обарању кнеза Александра Карађорђевића; 5) да се по обарању кнеза Александра успостави кнез Милош Обреновић са правом наследства; 6) да после прокламације о успостављању династије Обреновића, скупштина преузме кнежевску власт до постављења привремене владе или до самог повратка кнеза Милоша у земљу; 7) да се за осигурање скупштинских одлука команда над Београдом и војском преда редовном војном лицу, које ће скупштина изабрати и који ће скупштини бити одговоран. Припремљене изјаве гарантним силама и Порти одлучено је да прочита Милован Јанковић, а предлог Закон о скупштини Андрија Стаменковић.²⁷

Ипак на седници од 5. децембра дошло је до промена плана, па је на том састанку скупштине Андрија Стаменковић²⁸ говорио о важности послова којима треба да

²⁷ Јеврем Грујић, *Записи*, књ. II, стр. 51.

²⁸ Андрија Стаменковић рођен је у Крагујевцу 1822. године. Лицеј је завршио у родном граду. Своју службу започео је у време прве владе кнеза Михаила. За време кнеза Александра трпео је многе недаће. Радио је у многим местима у полицијској и судској струци. Од 1847. године био је истакнути члан Друштва српске младежи. Он се 1848. године противио мешању београдског Мехмед паше у унутрашње српске послове. Био је најактивнији члан у прикупљању прилога у корист војвођанских Срба, после сукоба са Мађарима. По затварању Друштва српске словесности

се бави скупштина, и истовремено је изразио жељу да скупштина настави рад у слози:

„Браћо!

Љубав и слога наијачи су градови на земљи!

Бог нека ми је сведок, у каквом се восхићењу сада душа моја наоди, гледајући овде сакупљене наиодабрание Србе, и размишљајући о намери, због које смо се овде сакупили; - Њега за сведока позивам, кад се родољубиво моје, србско срце потреса, представљам себи: шта смо некада били, шта смо сада и шта бити можемо, ако среће, ако слоге и братске љубави и нама буде! -

Са мало речи, рад сам могао исказати; и опет ништа друго, него само то: да род, да отечество ватрено љубим!

Чуите дакле неколико речи, но речи срдачне коима желим, да и ваша потресем срца; желим и захтевам да ме сваки наипре добро разуме, па онда о својим мислима и осећањима моим да пресуду изричу.

Необазирјући се на то, оћули се коме замерити нити препоруке какове тражећи-јер пријатељског рода; то су тек моји пријатељи-од намере пак, нити би одустао, а још мање заплашио се: да је не једна, не стотинама, но хиљадама смртоносни стрела на мене управљено!- напред дакле слободно исповедам: да ништа пред очима имати нећу, до обште-народни интерес за кое сам и сам живот, као наивеће благо у доба жртвовати готов;-...нећу да

премештен је из Београда у Чачак. Помагао је сиромашним ђацима, и сваке године уплаћивао је извесну суму у школски фонд. На Светоандрејској скупштини учествовао је, по положају, као председник Суда окружја ћупријског. Члан Савета постао је 1859. године. Умро је у Београду 1861. године.

знам ни за које личности, нити с њима скопчане партије-
кое по несрећи у земљи нашој одавно залегле и корен свои
дубоко пустиле, па тиме нас готово и до пропасти
довеле... све то као подле ствари презирући, чисто као
народни пријатељ, као пријатељ обште среће и напредка,
рад сам себе делима представити, с тим постојаним
уверењем: да су ово такви основи и истине, кое разумно
нико оборити не може...

Данашња жеља србског Народа, ево се сада испуни;
народна се скупштина отвори, и то на основу закона, кое
до сада било ние; ми се ево жељно овде састадо смо, не
иначе, но као представници целог народа србскога!-

Како је то велика чест, како ли сладка успомена за
родољубиво срце: Народ свои представљати!- али се
одтуда рађају и велике дужности, а јошт веће
одговорности; па зато се пре свега упитати морамо:
зашто смо се ми овде сада сакупили?

Заиста ни зашто друго, него да се међусобним
жељама, потребама и тегобама народним договоримо; а и
уобште о свему, што се односи на развитак и
процветање, како моралног тако и материјалног стања
нашег; јер тек на овако узајамном договору, оснива се
благостање земље и даља будућност целог народа
србског, кога ми овде сада представљамо; - састали смо
се наипосле и зато: да мутне облаке, кои су се над Србиом
од неког времена јако обмотали, мудро разагнамо, те да
опет ведро небо над Србиом, а уједно и лепша будућност
Србска засине.

Велике су ово и тешке заиста дужности, но у колико
су оне веће, у толико ће трудова наши слађи плод бити;
па зато никакове жртве нетреба да нам буду велике, нити
треба да нам је што милије, и да у другом чему већу
награду тражимо, од осећања: да поверење народа
србског уживамо!-

Зато, ако смо искрени пријатељи отечества, ако нежелимо помрачити историју, коју су дедови и отцези наши, крвљу својом написали, и ако смо ради сачувати се од проклетства потомака наши? – онда у срцима нашим треба да замукну подле страсти партаиности и себичности, а делање наше треба да буде наиверније огледало чистога родољубија нашег, огледало, у коме ће се не само образ, но и карактер, способност и чест народа нашег огледати.-

На ово нас опомиње цела Европа, пред којом сада стојимо, и која дела наша пажљиво прати; на ово нас позива и дужност, која према познијем потомству осећати морамо; па зато се праведно надати можемо: да ће се гласу овом сваки од нас радо одазвати, и да никакову жртву за жртвеник обштенародног блага поштедети неће; знајући напред да новине и наше и стране, стоје готове: да громким гласом својим разнесу по свету дела наша, да обаспу хвалама врстне родољубце, а срамотом жигошу оне, кои су недостојни да се знацима чистога родољубља дичити и поносити могу!–

Знаменити су заиста дани овог нашег састанка; Боже даи, да и Скупштина ова, којој је задатак не само тежак но и врло важан, да и Скупштина ова велим јошт знаменитија буде: да се на њој срећно оно изврши, што ће за отечество наше не само од велике ползе бити, него што ће нам и пред целим светом, кои на нас сада изгледа, образ осветлати, а у исто време доказати: да смо и ми сватили дух времена, у коме сада живимо, и да смо дозрели за државни живот и политичну слободу.-

Понос народни, слава и чест народа србског, то нека нам је сво благо; зато треба сви не само да живимо но и умиремо; оно, што су стари наши крвљу својом одкупили, што су многи смрћу својом запечатали; благо

оно, које се никада и никако исплатити неможе,- недаимо да нам ико ногама газу; недопуштајући, да нам се други у домаће послове наше мешају, и тиме нам пут ка даљем напредку и благостању обштем спречавају; - напротив учимо се и трудимо дознати праве и истините пријатеље наше, а међу собом будимо благоразумни и мудри, искрени, сложни и постојани, па ће тако и наша, засада истина мала, но некада силна и снажна држава опет процветати!- У садашњости живећи, пред нами је и прошлост и будућност: прошлост је кратка, садашњост нам је позната, у будућности је сва надежда наша! –

Дела, која сад на овој народној скупштини пред собом имамо, од велике су браћо важности, и ако их за добро народа свршили будемо, онда ће се њима историја наша красити, у њима ће потомство наше нас гледати, и по њима дела наша ценити; са њима ћемо тек доказати, у колико смо и ми за живота нашег о обштем благу и напредку старали. Зато будимо у свему оном, што се на обшту ползу односи, за свагда постојани, ако нисмо ради, да нас потомство наше немилостиво проклиње. –

Целом пак делању нашем, нека је основ братска љубав и слога, нека нас у томе чисто еодољубље наше руководи и срца наша увек греје к свему ономе што се односи на обшту ползу, на ползу целог народа србског; јер без овог обољеа сваки је народ као што повестница сведочи, страдао и пропадао, ма да је и велике топове и тврде градове имао; зато благо оном народу, кога су бар старешине његове, братском љубави и слогом опасане: тај народ онда нека зна да има тврде и непобедиве градове, такви народ нека зна, да има велике и такове топове, кои ће славу његову на далеко распрострети! –

О Боже! Такове старешине даруј и србском народу, а сачувај га од онакови, кои за саму своју корист не би марили, да цело србство пропадне, незнајући бедни, да су у исто време и они коначно пропали! –

Сваком је сигурно познато, да је свој нашој доскорашњој несрећи, поред други неповољни обстојатељства и околности, прави и јединствени узрок, србска међусобна неслога, и то поглавито међу старешинама србским, да је због неслоге народ србски јошт на Косову до пропасти своје дошао, да му је она од оног времена непрестано верни пратиоц била, а на велику жалост, да јошт и данас несрећне Србе утробу милостиво раздира; па зато је пре свега желити; да се ово проклето семе неслоге, себичности, зависти и раздора једанпут за свагда из србства искорени. –

Но на велику радост увидело се је, да је народ србски старо своје зло, које га једнако поткопава, добро познао и да је спреман мужествено га од себе отиснути и утаманити, а тиме себе од очевидне пропасти за свагда ослободити! -

Јели пак заиста народ србски дозрео, да позна време у коме сада живи, то ће му дела ове његове Скупштине целом свету показати: познајмо дакле добро праве и велике садање дужности наше, будимо сложни и постојани: „небојећи се никога, докле се у праву нашем наодимо; старајмо се, да прво себе код народа, а народ пред осталим светом неосрамотимо, но напротив, да и свои и народни образ достојно осветлимо! –

Све што сам овде сада укратко изговорио, проистекло је из извора чистог родољубља, из племените и неугасиме жеље: да се Срби, братски саједине, и тако да сједињеним силама у слоги ово добију, што су досада у неслоги изгубили,- с правом јошт и то зактевајући: да ми нико за родољубиво одушевљење ово, које ми је сво благо овог света, и које ми нико одузети неможе, незамери, а јошт мање неоправдано осуди; јер је праву и вечиту славу, право и постојано задовољство своје, тек у слави народа

*србског налазим: да живи народ србски, да живи Народна Скупштина!*²⁹

У свом даљем излагању навео је очекивање народа о потреби редовног одржавања скупштина, и предложио је да се одмах изради закон о скупштини, којим би се регулисало време и место одржавања скупштина, избор посланика, начин и делокруг рада скупштине. На истом заседању Андрија Стаменковић је поднео и један пројект таквог закона. На захтев више чланова скупштине, тај пројект је прочитан. По овом предлогу, који је имао 35 чланова, скупштина би имала велику законодавну власт: чл. 1. Народна скупштина је једна од најстаријих и најсветијих установа у Србији; чл. 2. Ко се држању и слободној законитој радњи народне скупштине противи издајник је народа; чл. 5. Никакви закони о кнезу, савету, попечитељима и народној скупштини не могу се издати, ни променити без предходног споразума са народном скупштином; чл. 6. Народна скупштина има власт у име народа захтевати да се сваки закон и свака наредба противна интересима народа поништи; чл. 7. Србија се не може задужити ни на шта обавезати, док на то пристане народна скупштина; чл. 8. Никакав приход за државну касу, који би народу на терет пао, не може се установити, нити икакав издатак из народне касе издати без сагласности скупштине; чл. 9. Народна скупштина може прегледати све послове државне и о њима своје мишљење дати; чл. 10. Народна скупштина може у име народа попечитеље, чиновнике и све званичнике за њихова против законита дела тужити суду; чл. 12. Народна скупштина држаће се сваке године; чл. 24. Сваки срез, свака окружна варош као и варош у срезу изабраће на сваких 500 пореских глава једног посланика.³⁰

²⁹ *Званичне новине књажества Србије*, бр. 5. 15. јануар 1859.

³⁰ *Србске новине*, бр. 136. 13. децембар 1858.

После дуже дискусије одлучено је, да се формира једна комисија, која би прегледала пројект закона и о њему поднела извештај скупштини. У комисију су изабрана по два представника из сваког округа.³¹ Из Јагодинског округа, за чланове комисије изабрани су Сима Божић и Мијалко Раденковић, а из Ђупријског округа Андрија Стаменковић, Стефан Миљковић и Станоје Пеливановић.³²

Дуго се одлагало доношење закона о скупштини. Тек под притиском скупштине, Савет је 5. јануара 1859. године донео закон о скупштини, али сасвим другачији од предлога, који је Андрија Стаменковић изложио на првој скупштинској седници. Предложеним законом од 5. јануара 1859. године измењени су суштински чланови и скупштина је добила само саветодавну функцију. По овом закону скупштина би се држала сваке треће године, а један посланик би се бирао на сваких 1000 пореских глава. За промену свих закона тражило се само мишљење скупштине, које није било обавезујуће за Кнеза и Савет. Уместо да доноси буџет, скупштина је добила право да буде само саслушана о новим порезима. После читања предлога закона о скупштини који је Савет израдио и утврђених одступања од ранијег предлога скупштине, Андрија Стаменковић је предложио формирање комисије, која би упоредила ова два пројекта закона.

Незадовољна овим законом, скупштина је донела нови закон, али се он није много разликовао од преходног. Унета су два нова члана, која су се односила на слободу штампе и забрану министрима да присуствују скупштинским седницама, осим кад буду позвани или говоре о неким одлукама владе.

³¹ *Србске новине*, бр. 136, 9. децембар 1858.

³² Јеврем Грујић, *Записи*, књ. II, стр. 65.

Кнежев местозаступник, Стевча Михаиловић, одбацио је ове нове предлоге посланика и упутио је 12. јануара 1859. године своје примедбе на закон о скупштини: *1. Да се слобода штампе ни у начелу не уноси у састав закона о Скупштини, него да се само изда посебан закон за штампу, који се без саслушања Скупштине не може променити; 2. Да се број посланика за Скупштину сведе на један од хиљаде пореских глава; у коме случају да се може променити и она тачка која одређује у колико ће се времена Скупштина одржати, па да се каже; да се Скупштина место сваке, држи сваке друге године; 3. Да Попечитељи могу бити на свима састанцима скупштинским и извршавати свој објашњавајући глас“.*

Стевча је касније образложио овај свој поступак Миловану Јанковићу, секретару скупштине. То је учинио ради споразума скупштине са Саветом и Попечитељством, јер су му ове примедбе достављене од стране Савета. Скупштина је ове примедбе Стевче Михаиловића одбацила.³³

Према ранијем договору либерала и обреновићеваца, на истом састанку скупштине од 5. децембра, усвојене су адресе гарантним државама и Порти, које су саставили Јеврем Грујић, Стевча Михаиловић, Андрија Стаменковић, Милован Јанковић, Јован Илић и Ранко Алимпић.

На следећем састанку скупштине читане су оптужбе против кнеза Александра. Њих су читали Мијајло Барловац, посланик београдски и Сима Протић, председник Суда окружја смедеревског. Тога дана одлука о смени кнеза донета је у кући Мише Анастасијевића, где су, осим Мише Анастасијевића и Илије Гарашанина, били Стевча Михаиловић и сви посланици по положају: окружни

³³ Живан Живановић, Политичка историја Србије, књ. I, стр.40.

начелници, председници судова и свештена лица. Тада није разговарано о даљим корацима после смењивања кнеза Александра.

По доношењу одлуке о смени кнеза Александра Карађорђевића 10. децембра, скупштина је одредила три депутације. Депутацију, која је требало да тражи кнежеву оставку, сачињавали су по два посланика из сваког округа, са представницима окружних власти и свештенства. Друга скупштинска депутација требало је да обавести Савет о одлуци скупштине, а трећа начелника Главног војног штаба. За председника депутације, која је требало да тражи оставку кнеза Александра Карађорђевића, одређен је Стевча Михаиловић. Један од чланова депутације био је Андрија Стаменковић.

Оставку је лично кнезу предао Стевча Михаиловић. Када је Стевча предао оставку кнезу Александру да је потпише, он га је упитао кога ће за кнеза. Он је тада први пут споменуо повратак кнеза Милоша Обреновића на престо. Кнез Александар се сложио да је најправедније да кнез Милош буде на престолу Србије, али да је немогуће да се врате Обреновићи, и да су кнежеви намесници већ одређени.³⁴ Када је кнез Александар напоменуо да би се његовом оставком окористили Илија Гарашанин и Тома Вучић-Перишић, Стевча је одговорио да народ то неће допустити, јер: *„Народ зна само са Обреновиће и Карађорђевиће. Постану ли једни од њих немогући за престо, народ ће подићи друге на престо. Сад су на реду Обреновићи. Постану ли једног дана и они немогући, народ ће опет тражити Карађорђевиће; а неће хтети ништа треће“*.³⁵

³⁴ Стевача Михаиловић, *Мемоари*, стр. 207.

³⁵ Владимир Јовановић, *Успомене*, Београд 1988, стр. 84.

Стевча Михаиловић имао је прворазредну улогу у смени кнеза Александра и повратак кнеза Милоша. Када се сазнало да је кнез Александар, по наговору Илије Гарашанина, отишао у тврђаву код Турака да тражи заштиту, исте вечери Стевча и његови истомишљеници, међу којима је био и Андрија Стаменковић, сачинили су договор, да се сутрадан становништво Београда позове да са оружјем буде код скупштине, када је скупштина требала да прогласи збацивање кнеза Александра и проглашење кнеза Милоша.

Пошто је скупштина донела одлуку о збацивању кнеза Александра као бегунца, према ранијем договору, реч је узео Сима Протић: *„Онда, одређени, први Сима Протић изрекне име - да живи - Милоша Обреновића. И Скупштина, са бурним свесрдним усклицима, то исто понови и утврди. Отворе се прозори од сале скупштинске и народ са највећим одушевљењем то прихвати и продужи. И тако то дочују саветници и попечитељи.*

Они су тим актом били изненађени, као да га нису никад ни у памети смели замислити, а камоли то желети и на томе радити; па ево их, одма дојурише у Скупштину: Вучић, Гарашанин, Ранко Матејић у други, у лицу страшно намргођени. Приђоше Миши, који је био тако пренеражен, да у лицу капи крви није имао и умало се није стропоштао, чувши и видевши како се изабра Књаз Милош Обреновић. Доласком једномишљеника поврати се и дође к себи.

Вучић је покушавао да убеди депутате да је немогуће изабрати Обреновиће, јер то Турска и Аустрија неће допустити. Његов наступ прекинуо је Стевча Михаиловић: *„Шта оћеш ти? Зар ти мислиш још можеш народ да вараш? Доста је твога зла и варања било. Нећеш више! И поднесем му прст пред очи. Но он мени рече: Нећеш, Стевча, продрети, куд си наумио. Ја, или оћу или нећу; али теби слободно кажем, да се више ничему за тебе добром не надаш, кад си пошао путем противно вољи народној...А*

*ја опет узмем за рукама и покажем му пут на врата, допративши га до њих; пак се вратим, ухватим за скут од аљина Гарашанина, те и њега доведем до врата и испустим га на врата сале скупштинске, па врата затворим“.*³⁶

Окупљени народ испред скупштине није желео да пропусти Гарашанина и Вучића, и тражили су разлоге њиховог доласка, па је Стевча Михаиловић морао поново да се обрати народу. Успео је да убеди окупљене грађане да су народне жеље најважније и да се кајмаканци више не питају за одлуке скупштине. Уз поклике упућене кнезу Милошу, народ их је пропустио њиховим кућама.

После одлуке о смени кнеза Александра, до доласка кнеза Милоша скупштина је преузела власт. Због противљења Савета и Илије Гарашанина, ипак је по смени кнеза Александра, скупштина 12. децембра поставила Илију Гарашанина, Стевчу Михаиловића и Јевтимија Угричића у „*привремено правленије*“, које је требало да управља земљом до доласка кнеза Милоша. Да би се извршавале њене наредбе и очувала власт са народом, Сима Протић је, према ранијем договору, на осмој седници, предложио Стевчу Михаиловића за команданта гарнизонској војсци и вароши Београда, који ће стајати под непосредним одлукама скупштине, а Ранка Алимпића и Јована Марковића за његове помоћнике. Поред овог указа, прихваћена је и прокламација о повратку Обреновића и збацивању кнеза Александра Карађорђевића. На позив скупштине, Савет је 14. децембра 1858. године потврдио указ о именовању

³⁶ Стевча Михаиловић, *Мемоари*, стр. 209.

Стевче Михаиловића и његових помоћника Ранка Алимпића и Јована Марковића.³⁷

Следећи дани били су пресудни у одбрани скупштинских одлука, јер је војска желела да поврати кнеза Александра Карађорђевића. Те догађаје и своју улогу у њима изнео је Стевча Михаиловић:

„Радећи у Скупштини, види се некаква ладноћа, зебња, сумњање. Наравно, да је било међу члановима скупштинским и то чиновника Кајмаковаца који су очекивали да ће по збачењу Књаза, доћи Кајмакамија, који су били задали тврду веру оној двојици, што их испратих на врата скупштинска, да ће извести по њиховој жељи. Али, сложни, наоружани, енергични Београђани, осујетише сво тајно интригирање, те се срећно посао сврши.

За збачење Александрово били су сви сложни, како три Кајмакама: Вучић, Гарашанин и Миша, тако и сви советници, сви началници, сви председници, свештеници, изузимајући нешто личних приврженика и сродника Књажевих.

Тако је и било и слога је трајала до збачења. Да су великаши поштовали вољу народну, да су хтели оно, што и народ хтео преко својих посланика, та би слога и даље остала. Али, како су великаши хтели нешто друго, а не оно што и народ, престане слога баш у ону минуту, кад Скупштина реши васпостављање Династије Обреновића. Од те минуте великаши посташе највећи душмани Скупштине, а нарочито посташе крвни непријатељи скупштинских предводника.

Не наставши одзива у Скупштини и протерани из ње, почеше одма те ноћи, да спремају освету. Свет опази, па навали на кућу Гарашанинову, да остави власт попечитеља и да му кућу развали. То је било ноћу, кад ми

³⁷ Радосав П. Марковић, *Регуларна војска и светоандрејска скупштина*, САНУ, Споменик, СХ, бр. 12, Београд 1961.

се то јави; ја сам одма отишао и склонио народ, да се разиђе, и каза, да ће Гарашанин дати оставку, као што је сутрадан и учинио, преходно са мношћем разговориши. У повратку видим скупљени свет код Мишине куће и из гомиле ми неко вели: Добро, господине, ви браните и одбраните Гарашанина и његову кућу од нас. Ви, може бити, мислите да је ово само наш ћеф и инат. Али знајте, да су они све спремили са совјетницима и неким чиновницима, своју војску на Скупштину и видећете шта ће сутра бити.

Ако је то тако, а ви јавите – рекнем ја - свима Београђанима сад одма, и ја ћу послати да им се јави, да сутра затворе све дућане и сви колико их има, нека рано, с оружјем дођу Скупштини.

Хоћемо, хоћемо, разлеже се вика и оду. Ја наредим, да са оружјем сутра буду сви спремни. Сутра Београђани дођоше, а и са села доводоше људе.

Тада советници оду у касарну, побуне солдате, да шњима вичу, да живи Књаз Карађорђевић; а народ споља виче: да живи Обреновић и Скупштина.! Из касарне, с тога, пошљу мало одељење војске на Скупштину под заштитом наперених топова, а с друге стране пошљу главно одељење ка Граду.

Пре овога дана долазио ми М. Милићевић, те ми каза, како су противници, Кајмаковци, некакве подкупили, да вас ма како убију. Ту су поткупљени људи од сваке сорте - којекакве скитњице - па и у томе има и Турака. С тога вели, гледај и чувај се и нека има когод, за случај, да настави народно дело, да не пропадне. То је, вели цела истина; јер је то дознао руски конзул и мене упутио да ти кажем...

Наравно је било, да према оваком стању ствари и оваквим гласовима, целе ноћи није се тренуло, већ су ишле

једнако наредбе за наредбама...Ја пак, како да се чувам, кад су около мене сви најглавнији трговци, а да не говорим о осталима. Сваки се понаособ наслонио на пушку како унутра, тако и споља око куће чувају ме. Куд год пођем, опкољава ме велика гомила. Ту не могу лако да продру поткупљеници. Те ноћи, између 11. и 12. децембра, обистини се казивање и слутња Београђана. Али ја кажем, да ништа није тврђе нити сигурније него оно, што народ свесрдно брани.

Кад се беше Скупштина састала у седницу, премда многих није било, јер су се или поплашили па умакли, или с намером нису дошли, да би већину застрашили. Па и међу дошавшим било је Кајмакамских ухода, неки од начелника, који су плашили Скупштинаре, да би се разбегли. То се је могло приметити, како се отпоче рад; јер Миша рече, а Коста Јанковић привати и рече: Зашто ће оволики наоружани свет около Скупштине? Каква смо ми Скупштина, кад нас је окружила оволика сила? Ми смо под апсом? Па онда позива Скупштину да растера свет.

Тада устанем ја и позивам Скупштину, да изда благодарност Београђанима, који су своје дућане и радње поостављали, па дошли с оружјем у рукама, да чувају Скупштину и да је обезбеде од сплеткаша. Мој предлог одобри Скупштина једногласно и речи ми: Ви поступајте шњима, како знате, да је најбоље за сигурност Скупштине.

Кад се разнесе глас да солдати иду на Скупштину, чланови се узнемирише, а ја устанем с речма: Ви седите, а ја одох пред њих и да видим, стоје ли Београђани. Ја напоље, а Београђани запушили сокак, оружје управили у солдате и једва само могао између њих проћи, да изађем пред солдате. Таман ја пред њих, да их питам шта хоће, али у Касарни удари добош и они одоше натраг у касарну.

Кад сам се вратио у Скупштину, сви чланови били су устали на ноге, а Кајмакомовци (поуздани у победу војске)

на врата већ излазе. Ја им рекнем: седите браћо, на своја места, нема никакве сумње (плашње). Јаче су ваше столице, него ли његови топови. Они поседаше.

Али ево ти другог извешћа, да је ово било само заваравање и да је гомила солдата отишла на Стамбол капију, да доводе из града, од Турака, збаченог Карађорђевића, па да ударе на Скупштину и да јој суде. Ономо је било (куда су солдати пошли) доста света. Али ја упутим и ове, бивше около Скупштине, те сви као вијор одоше онамо. Пошто су савладали и оне солдате, дојурише опет да чувају Скупштину и доведоше како солдате тако и њихове вође: Ранка Матејића и Антонија Мајсторовића, советнике, Тодора и Михаила официре. Вође поапсимо, да их свет не помлати; а солдате, после неког времена, упутисмо полицији.³⁸

Неколико посланика предложило је да скупштина донесе одлуку о распуштању окупљених грађана Београда око скупштинске зграде и да се варош умири. Предложили су да ову одлуку изврши Стевча Михаиловић. Он је изјавио да се није народ окупио по његовој заповести, већ да бране скупштину, и похвалио их је за држање у овим догађајима. Пошто се сазнало о плану за повратак кнеза Александра на престо уз помоћ војске и распуштање скупштине, Стевча је сматрао да се наредба о распуштању грађана не издаје, већ да скупштина настави рад, али и да се он обавезе да одржи миран поредак.

³⁸ Мемоари Стевче Михаиловића, Зборник СКА, књ. XVIII, Београд 1928. стр. 210-212.

Један од ухапшених Миливоје Блазнавац упутио је 15. јануара писмо Стевчи Михаиловићу, жалећи се на насиље које се спроводи над њим и осталим ухапшеним официрима.

У једном тренутку настао је страх код дела посланика и народа због изласка војске и покушаја промене места одржавања скупштине, у згради која се налазила у близини градских бедема. Велику улогу у том тренутку одиграо је Андрија Стаменковић. Сам је кренуо према дотадашњој скупштинској згради, мада је постојала опасност од интервенције војске. Када су га упитали куда се упутио, одговорио је: *„На скупштину, где је она и до сада била...Ја волим бити и под страхом од српских, но под заштитом од турских топова. И ја хоћу онде, одакле ће народ да решава“*. За њим су се према скупштини упутили сви присутни посланици и окупљени народ.³⁹

После успешне одбране скупштине од стране становништва Београда, из Јагодине је упућен поздрав Београђанима:

„Колико нас је и за сваког Србина премили глас обрадовао, кад смо познатим путем ону жељу испуњену видели, која је скоро пуних 20 година у срцу нашем лежала, али због несрећног времена тамошњом покривена бити морала, колико свевишњем Творцу благодаримо за срећно избављење милог нам народа и отечества нашег, и колико су нам се рааспланила чувства за опште благо: то нисмо у стању изразити.-За сву нам ову садању срећу и будућност милог нам отечества и народа србског, између осталих органа, имамо благодарити и житељству вароши Београда, које је у часу опасности прсима својим 12. децембра заклонило народну скупштину, овај свети аманет недром њином од свега народа поверење. Срца се наша топе у чувствима благодарности, за које немамо довољнога израза. Бог нека Вам браћо драга! то самопрегорезање ваше наспори небесима благословом својим, и уверени будите да ће Србин умети достојно

³⁹ Нил Попов, *Србија после париског мира*, књ. I, стр. 76.

оценити услугу вашу, коју сте тако славно учинили светој народној ствари.

Живели родољубиви Београђани и Србија се с њима поносила на веки!

У Јагодини 18. децембра 1858.⁴⁰

Вест о промени на престолу Србије, грађанима Јагодине саопштена је 15. децембра. Тога дана, на позив локалне власти, око 8 сати ујутру окупили су се грађани на пијаци у центру вароши. Окупљеном народу прокламацију привремене владе, да је скупштина сменила кнеза Александра Карађорђевића и воспоставила за кнеза Србије Милоша Обреновића, објавио је помоћник начелника уз присуство чиновника. На ту вест окупљени грађани клицали су: „*Живео кнез Милош Обреновић, отац србске земље*“. После тога, секретар окружног начелства прочитао је писмо Попечитељства унутрашњих дела, којим се налаже народу да остане у миру, тишини и законитом поретку, и узајамном поштовању и слушању власти. Потом се, на предлог помоћника начелства, отишло у цркву, где је уз присуство великог броја грађана, одржана молитва.

Када се завршила молитва, окупљени народ са свим чиновницима, пензионерима и свештенством отишао је кући Стевчи Михаиловићу, да би му упутили честитке за његов допринос смени на престолу. Грађани су и узајамно честитали. Све радње, кафане и кацеларије биле су затворене. Пред вече, из куће унука Милете Радојковића изнет је барјак под којим је Милета Радојковић водио борбе у другом устанку. Са сликом кнеза Милоша и барјаком окупљено грађанство је прошло свим главним улицама.

⁴⁰ *Србске новине*, бр. 2, 5. јануар 1859.

Затим су слика кнеза Милоша и барјак постављени на пијацу, и код њих је постављена стража, која се састојала од четири наоружана и у ношњама обучена грађанина. За све време прославе, варош је била осветљена. Сliku кнеза Милоша грађани су окитили бршљановим венцем.⁴¹ Касније су почасну стражу чинила два чиновника, један полицијске, а други судске власти у пуној униформи, и са дванаест, у народним ношњама и наоружаних људи. По њиховом доласку, поново су извежени лик кнеза Милоша са барјаком, пронети главним варошким улицама, овај пут и са музиком. У поворци, испред и иза двојице чиновника, ишло је по шест наоружаних грађана. У 9 сати увече поново су се грађани окупили на пијаци и започели весеље, уз игру, песму и музику.⁴²

Поводом промена на престолу, посланици окружја крагујевачког, јагодинског и ћупријског упутили су заједничку адресу Народној скупштини, желећи да се што пре кнез Милош врати у земљу: *„Верни народ окружја крагујевачког, јагодинског и ћупријског поздравља, благосиља и жељно изгледа свога драгог Књаза и спаситеља Милоша да му част пре дође“*.⁴³

Истог дана грађанство Јагодине упутило је телеграм народној скупштини у коме се хвали њен поступак, као и привременој влади и посланицима из Јагодинског окружја:

„Народној скупштини

Прокламација привремене владе о васпостављању кнеза Милоша Обреновића на достојанство кнеза Србског југослава је овде у вароши најсвечаније обнародова. Том се приликом поред пуцњаве многобројних прангија орило без

⁴¹ Србске новине, бр. 142, 22. децембар 1858.

⁴² Србске новине, бр. 142, 22. децембар 1858.

⁴³ Србске новине, бр. 145, 31. децембар 1858.

прекида Ура! живео Милош Обреновић, књаз србски са народом својим. По томе је сав месни народ са својим чиновницима и свештенством отишао у цркву и топлу молитву и хвалу одао Богу за овакву радост сваког Србина одушевљачи глас.

Овде се јавно на лицу свакоме могло читати најживље задовољство кад се помене име кнеза Милоша и одушевљено одзивало му се са амин.

Цело дакле грађанство овдашње без разлике реда и занимања, са свима чиновницима, свештенством и пензионерима, не могаше се уздржати да путем телеграфа не изјави народној скупштини своја усхићења осећања са пуним чувством благодарности. Чувства народа, које речи васкр среће своје, хитамо тиме изјавити наодној скупштини славећи и хвалећи њен племенити поступак.

Поред тога у свакој пристојности молимо народну скупштину, да ова чувства топле признателости изјаве и привременој власти преко посланика из овог окружја, с додатком, да овде опште весеље проведе се једнако у најбољем миру, тишини, слози и братској љубави.

*У Јагодини 15. децембра 1858“.*⁴⁴

Своју одлуку о промени на престолу скупштина је 15. децембра упутила Султану са молбом да потврди постављање кнеза Милоша. Молбу су потписали сви депутати. Истог дана изабрана је депутација, која је требала, да у име народа позове кнеза Милоша да се врати у Србију. У депутацији су изабрани по један посланик из сваког округа, један члан Савета, један владика, један официр и један грађанин Београда. Од посланика из

⁴⁴ *Србске новине*, бр. 141, 20. децембар 1858.

јагодинског округа за члана депутације одређен је Мијалко Раденковић, а из ћупријског округа Стојко Мигрић. Депутацији је прикључен и др Карло Белони као лекар.⁴⁵

На заседању скупштине 18. децембра прочитан је телеграм становника Јагодине, којим се одобрава молба султану, у којој је тражено да се потврди постављење кнеза Милоша.⁴⁶

На истом заседању прочитана је захвалност народа, званичника и свештенства ћупријског округа, у којој се хвали рад Народне скупштине, а нарочито је изражена захвалност за васпостављање кнеза Милоша. У Ћуприји се вест о смени на престолу сазнала у ноћи између 14. и 15. децембра. Сутрадан, 15. децембра, рано се у сред вароши искупило мноштво народа, где је прочитана прокламација привремене владе. По читању прокламације, окупљени народ је уз песму и игру обилазио куће посланика и других виђених људи, честитајући промену на престолу. Увече је варош била осветљена, па се народ поново окупио у центру испред велике кафане, где је поново започето весеље. Сутрадан, 16. децембра, у цркви, тројица свештеника служила су благодареније, истичући благодарност Богу што је вратио кнеза Милоша и његовог сина у Србију.⁴⁷

Честитка скупштини послата је и од стране званичника и народа ћупријског округа:

*„Народној Србској Скупштини
у Београду*

*Чиновници окр. Ћупријског са усхићењем читали су у
званичним новинама, које смо овог часа примили,*

⁴⁵ *Србске новине*, бр. 140, 18. децембар 1858.

⁴⁶ *Србске новине*, бр. 140, 18. децембар 1858.

⁴⁷ *Србске новине*, бр. 143, 24. децембар 1858.

чрезвичајно и мудро делање Народне скупштине у призренијим многоважним закљученија односећи се на решеније њено, по коме, Његова Светлост Књаз Милош Обреновић за књаза србског васпоставити. Надом на разборитост њина коме је течај целог дојанашњег делања пратила и све рђаве последице одвратити успела, нови је доказ способности Србске за политички живот и велика дела.

Како у подобнијим приликама код других народа трвење партија крвава позорија за собом остављала и освета ужасна опустошенија чини, код нас се тако знаменита промена с одушевљењем народних посланика изврши родољубиви и пожртвованост њиним и храбром потпором наши Београђана у престоној вароши на брзо ред и првобитна тишина поврати, као што се истој и сада обдржава.

Дивећи се дакле успеху којима су Народна скупштина делала и увенчала кое су ваљаност карактера Србског пред целом Европом показала, па знајући да је глас народа глас сина Божијег присонжавам уз глас његов и ми верни његови служитељи најодушевљенији усклик: да живи Народна славом увенчана скупштина, да живи Народно Привремено Правленије! да живи и мило Отечество наше који ка срећи и напретку води наш светли Књаз Милош Обреновић.

Уз ову из дубине срца нашега произилазећу изјаву која је по убеђењу нашем уједно и израз целог народа овог окружја усуђујемо се присојузити и највећу благодарност храбрима нашим Београђанима, који су онако пожртвователно допринели, те су непријатеље Србске изгледавши од туда најрђавија следства за отечество наше, постигли.

18 децембра 1858. У име чиновника округа
Ћупријског,
У Ћуприји као и целог народа истог окружја.
Јефта М. Тодоровић
Помоћ. Нач. Ћупријског⁴⁸

На 22. састанку скупштине, 30. децембра, посланик
Ћупријског округа Андрија Стаменковић, предложио је
скупштини да се затражи од Савета, да путем телеграфа
умоли кнеза Милоша да се што пре у земљу врати. Уз овај
предлог, који је на истом заседању прихваћен, затражио је
да се уз позив пошаље и писмо следеће садржине:

*„Сав народ с нестрпљењем очекује да кназ Милош
једанпут у отечество дође. Народна Скупштина дакле
моли Совет, да своим путем и по телеграфу у име
Скупштине и народа умоли књаза Милоша, да се час пре
на пут крене и на србску обалу пређе. То изискује стишав
ове земље, која је од толиког времена и због тога у
движениу и неспокоиству. Народна Скупштина пчекује
што скорие о народ успокојављајући одговор и то ће бити
само такав, да се књаз Милош кренуо на пут.“*⁴⁹

Исти посланик на том заседању предложио је да се
од Савета и привремене владе захтева, да се молба о
повратку кнеза Милоша што пре одобри од стране
Султана.⁵⁰

Почетком јануара султан је потврдио
постављење кнеза Милоша. Народна скупштина је 5.
јануара поставила за местозаступника Стевчу Михаиловића
да до доласка кнеза Милоша управља земљом и врши

⁴⁸ АС, НС, Ф I, р-52/1858.

⁴⁹ Србске новине, бр. 1. 3. јануар 1859.

⁵⁰ Србске новине, бр. 1. 3. јануар 1859.

кнежевску власт. Истовремено је затражено од привремене владе да управу земље, коју је она добила 12. децембра 1858. године, уступи Стевчи Михаиловићу.⁵¹ Предлог скупштине о избору кнежевог местозаступника се подударио са жељом кнеза Милоша, па је Стевча Михаиловић 6. јануара 1859. године објавио прокламацију, којом је обавестио скупштину, Савет, сву власт у земљи и сав народ да га је кнез Милош именовао својим местозаступником и да је од „*привременог правленија*“ примио власт у земљи. У прокламацији је истакао, да ће се старати да до доласка кнеза Милоша, одржи мир и поредак у земљи и поштовање закона. За његове помоћнике именовани су Јеврем Грујић, као секретар, и Јевтимије Угричић. По постављењу за кнежевог местозаступника, сви представници великих сила у Београду учинили су званичну посету Стевчи Михаиловићу.⁵²

После постављања за кнежевог местозаступника, због нових великих обавеза Стевче Михаиловића, скупштина је за његовог заменика на месту потпреседника скупштине одредила Стефана Миљковића, начелника ћупријског округа, кад потпредседник и председник скупштине не могу бити присутни.⁵³

По именовању за местозаступника, Кнез Милош је Стевчи Михаиловићу усмено слао поруке преко поузданих људи, да пре његовог доласка треба све саветнике, министре и све чиновнике, противнике династије Обреновића да уклони из службе. Нарочито се то односило на митрополита Петра и председника Савета Тому Вучића-

⁵¹ АС, Совјет 4/1859.

⁵² Србске новине, бр. 3. 8. јануар 1859.

⁵³ Србске новине, бр. 141, 20. децембар 1858.

Перишића. Кнез Милош је инсистирао у порукама да се испитају све радње Томе Вучића око прикупљања новца за споменик Карађорђевић, и уједно му је наложио да испита све противзаконите радње и уклони све оне који су такве радње учинили, не чекајући његов долазак.

Поводом тога Стевча је 14. јануара 1859. године изнео своје мишљење, вероватно у договору са Јевремом Грујићем, о најлакшој смени саветника и чиновника у које се није имало поверења. По његовом мишљењу, могућност да се суди за незаконите радње успорило би смену таквих саветника и чиновника, јер би се у то умешала Порта, која би вероватно одуговлачила са суђењима. Ако би их местозаступник или скупштина приморали на оставке они би тражили пензије због незаконитог смењивања, а добијање пензије не би било добро примљено од народа, јер би то представљао велики трошак за државну касу. У случају да их скупштина својом одлуком смени, ту одлуку морао би да потпише местозаступник, што би било противно његовој прокламацији, по којој сви чиновници остају на својим местима. Смењивање од стране народа изазвало би уверење код великих сила да се не поштује закон, већ да се све у Србији решава бунама. Најзад Стевча Михаиловић је изнео предлог, који је по њему био најбољи, а то је, да скупштина пред кнежев долазак изјави да у саветнике и неке чиновнике и све оне који нису приврженици Обреновића, народ нема поверења, и да донесе одлуку о њиховом смењивању. Местозаступник би ту скупштинску одлуку оставио на решавање кнезу Милошу. Предложио је кнезу Милошу да се Савету не придаје никаква важност, и да се кнез са члановима Савета одмах не састаје.⁵⁴

⁵⁴ АС, ПО-24/154. Овај предлог, заједно са Стевчом, написао је вероватно Јеврем Грујић.

У Јагодини је са великим одушевљењем дочекана и нова 1859. година. Ниједна дотадашња година није дочекана тако радосно и весело. Ујутру је одржана служба у цркви, а после молитве грађанство је отишло на честитање кући Стевче Михаиловића, а касније и по другим кућама. Испијане су здравице за здравље кнеза Милоша и његовог наследника кнеза Михаила, као и за срећну будућност Србије. По завршетку свечаности првог дана, 2. јануара, када је стигла вест да је Султан одобрио повратак кнеза Милоша, свечаност је настављена игром и песмама, здравицама праћеним пуцњима из прангија. Веселје је трајало све до зоре, а настављено је и наредног дана, када је стигла званична вест о одлуци Султана.⁵⁵

Ступање кнеза Милоша на српски престо такође је у Јагодини свечано прослављено и 11. јануара, народним весељем.⁵⁶ Поново су грађани Јагодине 25. јануара славили ступање на престо кнеза Милоша и долазак престолонаследника кнеза Михаила:

*„Сретни у отачество долазак узора врлине и наследника србског престола милог књаза Михаила, славио највећом свечаношћу. Свечаност ову увеличава долазак војске из Крагујевца.“ Одушевљење народа и овог пута било је неописиво. Славље је уз песму и игру и пуцања из прангија трајало три дана“.*⁵⁷

И у Параћину је свечано обележено ступање кнеза Милоша на престо Србије. На служби у цркви толико је народа било, да је и порта била пуна људи. У Параћину је такође свечано обележено ступање кнеза Милоша на престо Србије. Пред црквом је било постројено 300 момака

⁵⁵ *Србске новине*, бр. 5. од 13. јануара 1859.

⁵⁶ *Србске новине*, бр. 5. од 13. јануара 1859.

⁵⁷ *Србске новине*, бр. 12 од 27. јануара 1859.

са оружјем. После службе весеље се проширило на читаву варош. Увече је приређен бал у корист варошке сиротиње, на коме су одржане небројене здравице за кнеза Милоша и Михајла.⁵⁸

Захвалност Народној скупштини упутили су и сви представници општина у Јагодинском округу:

*„Адреса
Народној Србској Скупштини*

Нема примера у повестници света да је која Народна Скупштина тако јасно схватила жеље свог народа, и да је такоу тако верно а на безпримерном начин извршила као Свето-Андрејска Народна Србска Скупштина, која је Србији васпоставила за књаза с правом наследства, књаза и отца земље Србске Милоша Обреновића, кога је име у верном срцу његовог народа као спомен златним...словима записано.

Љубезна браћо и врстни Представници Народа Србског ми вам у име Народа окружја јагодинског топло чувство признателности према вашем ? поступку изјавили смо, молећи Бога да труде ваше благослови и славом увенча.

Ми ћемо браћо обвезани бити ваша имена у срца носио за спомен тако славног дела, које је 16-то годишње бољку среца народног сада заменимо ? словима записати, а повестница наша донеће вам венце...славе.

Име отца отаченства премилог нам Књаза Милоша Обреновића, и дичног његовог наследника Престола Србског Књаза Михаила кад нам је од старешина наши обнародовано, сваком је сузе радости на очи натерало; и зато ми немамо довољно речи да вам љубезна браћо нашу

⁵⁸ Србске новине, бр. 5, 13. јануара 1859.

*Посланици јагодинског и ћупријског округа на Светоандрејској
скупштини*

топлу благодарност за ваша славна дела изјавило те молим вас да ову нашу молбу благодарности искрено написану к срцу вашем као највећу молитву примите, - а ми само преблагословљамо Бога молимо д Светли Отац и владалац наш Господар и књаз Милош и дични наследник Престола Србског Књаз Михаило доласком својим...и да им Бог здравље укрепи и дуг живот подари.

После ове прерадосне за нас и преваљжне за отечество вест, сваки дан су нам наше старешине све радосне гласове о доброј радњи Народне Скупштине саобштаване, и оне су као и она...прва вест са безграничним одушевљењем Народа примљене, и торжествене, и наивећим свеобштим весељем.

Најпосле обнародоваше нам старешине наше да је Премилостиви Господар наш Књаз Милош првом заповешћу својом поставио за свог местозаступника до његовог доласка Господина Стевчу Михаиловића. Високочиша та заповест увеличала је оно што је Народна Скупштина 11 декембра закључила јер је удесила наживље по вољи народа.

Ми се дичимо и поносимо што је из средине нашег окружја лице ... тако ... поверење Премилостивог Књаза, у кога и народ као год и Народна Скупштина неограничено поверење за добру своју будућност има.

Поред предстојеће благодарности ми вас драга браћо наша срдечно поздрављамо, и искрено кажемо вам живела Народна Скупштина, Живео Отац и Књаз Србски Милош Обреновић. Живео дични Наследник Престола Србског Књаз Михаило.

8 јануара 1859 год. у Јагодини
У име целог Народа окружја јагодинског
Срез темнићи

Јован Векић, кмет Копривнички; Јаков Стевановић, кмет Лаништански; Стојадин Станојевић, кмет Буковачки; Милета Милошевић, кмет Пањевачки; Вујуца Миловановић, кмет Рибарски; Трифун Урошевић, кмет Праћински; Неша Николић, кмет Мијатовачки; Анта Бранковић, кмет Мајурски; Петар Пауновић, кмет Остриковачки; Радован Петровић, кмет Јовачки; Петар Стаменковић, кмет Трешњевачки; Павле Недељковић, кмет Рашевачки; Манојло Видаковић, кмет Поточки; Јеремија Чепурац, кмет Обрешки; Петар Сврзић, кмет Катунски; Ђока Поповић, кмет Варварински; Јевта Зорић, кмет Маскарски; Лука Пауновић, кмет Бошњачки; Филип Стојановић, кмет Шаначки; Мита Милутиновић, кмет Јасички; Милоје..., кмет Кукљински; Милун Филиповић, кмет Беловодски; Димитрије Грубач, кмет Коњушки; Сава Ракић, кмет Љубавски; Тодосије Павловић, кмет Крчински; Сава Јовановић, кмет Секурички; Јован Ђурић, кмет Беочићки; Марисав Стојановић, кмет Комарански; Милија Моисиловић, кмет Парцански; Смиљко Гајић, кмет Тољевачки; Неша Јовановић, кмет Падешки; Филип Милошевић, кмет Бачински; Петар Бечароровић, кмет Залагоевски; Јован Марковић, кмет Шашиловачки; Стеван Алексић, кмет Избенички.

Срез левачки

Тодор Анђелић, кмет Рековачки; Ал. Вуловић, кмет Мотрићки; Јанићије Дабић, кмет Милутовачки; Марисав Радовановић, кмет Пољаначки; Ћира Максимовић, кмет Рамначки; Радосав Маџужић, кмет М. Сугубински; Недељко Вучићевић, кмет Опарићки; Јован Жупљанин, кмет Д. Сабаначки; Марко Петровић, кмет Г. Сабаначки; Матеја Павловић, кмет Жупањевачки; Радоје Маринковић, кмет Вољујачки; Милош Павловић, кмет Течићки; Стеван Василић, кмет Ратковачки; Милета Илић, кмет Деонички; Павле Милетић, кмет Вукмановачки; Радосав Петровић, кмет Бунарски; Стеван Савкић, кмет Шантаровачки;

Посланици јагодинског и ћупријског округа на Светоандрејској скупштини

*Стеван Ђорић, кмет В. Дреновачки; Милоје Манџичић, кмет Медвеђски; Милић Ковач, кмет Лепојевушки; Јоксим Цвеић, кмет Калудрански; Милован Вулетић, кмет Надрљански; Јевта Јабланац, кмет Риљачки; Стеван Агатоновић, кмет Лозовички; Милисав Топличанин, кмет Драгоцвечки“.*⁵⁹

Сличну захвалност упутили су званичници
Примирителног суда вароши Свилајнца:
„Заступници Народа;

Херој 1815 год. избавитељ и основатељ среће и величја отечества нашег Књаз и отац наш Милош Обреновић, по милостовчног промисла, опет нам се после 19-то годишњег стравстновања повраћа, да нам с новом годином и нову срећу донесе, и њега да који дан у средини нашој видети жељно изгледамо и очекујемо.

То је дело Народне Скупштине, која ће благородни...пример, само прегореване од 11 децембра 1858 вечито у летописима србским бити забележено за такве највише благодаре, вама у име народа среза ресавског, доле подписани, и моле вас браћо скупштинари, да дело народно и ваше, тако удесите, какоће те отечеству постојану а слободу и срећнију будућност основати.

<i>12. јануара 1859 год.</i>	<i>у одсуству Председатеља</i>
<i>у Свилајнцу</i>	<i>Примирителног суда вароши</i>
<i>писар</i>	<i>членови</i>
<i>Јован Р. Милосављевић</i>	<i>Димитрије Николић</i>
<i>Милија Новаковић</i>	

⁵⁹ АС, НС, Ф I, р-167/1858.

Обштинари Димитрије Јовановић, Сава Петковић, Марко Искрић..., Стојан Катић..., Анастас Вељковић, Илија Станковић, Богић Милорадовић, Милен Манојловић, Станко Цветковић, Андреј Васиљевић, Милован Гинић, Милосав Павловић, Гмитар Костић, Димитрије Стоичевић, Милован Маринковић, Ђорђе Стефановић, Стојан Петровић, Миливој Ђорђевић, Никола Ристић, Станоје Здравковић“.⁶⁰

Из Параћина поздрав скупштини упутио је и један кафеџија:

„Народној Скупштини

Високопочителна господо; Љубезна браћо; будући стањем здравља мога допустило ми да благодарност од свег срца Скупштини Народној пре који дан изјавом; које тежње целог србског народа премилостивог светла слатког мог Књаза Милоша Обреновића за књаза васпоставила живио, светли књаз Србски живио премили наследник његове светлости Михаила М. Обреновића, кога у кафани мојој од осам месеци са разним цвећем непрестано китим, живела Народна Скупштина која аманет народни без проливања крви срећно свршило, живели београђани који скупштини у помоћ притекли, који су ми рану одавно носећу у срцу мом савршено излечили.

Верни поданик отачества србског
У Параћину 23 децембра 858 ... Младеновић
*кафеџија*⁶¹

Представници Јагодинског округа изјавили су поново захвалност Народној скупштини 30. јануара 1859. године:

⁶⁰ АС, НС, Ф I, р-167/1858.

⁶¹ АС, НС, Ф I, р-167/858.

„НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Ми доле подписани опредељени да у име целог
Народа Окр. Јагодинског Његову Светлост Књаза
Србскога Милоша заједно са Светлим
Престолонаследником Кнезом Михаилом на његов долазак
поздравимо ступање на Србску владу честитамо, и теби
благодаримо што си све до сада што си год у делу радила,
радила си по духу и жељи народа поменутог Окружја; -
због тога ти ми у име целог поменутог Окружја за
мудро делање твоје и испуњење жеље Народа Србског пред
светом јавно и свесрдно благодаримо.-

30. Јануара 1859 год.

у Београду

Депутирци из вароши Јагодине.

Таса Тодоровић, Јован Косовац, Милисав Јагликић, Тодор
Аранђеловић, Живко Ђурђевић, Стеван Мијаиловић,
Антоније Аврамовић, Петар Митровић, Љубомир М.
Радојковић, Петар Станковић.

Депутирци из Окружја Јагодинског.

Обрад Ђуковић, Радосав Рашковић, Милисав Васковић,
Милоје Симоновић, Сима Марковић, Вукосав Лукић, Обрад
Милосављевић, Петар Миљковић, Цветко Нешић, Милета
Илић.

Сви из Среза Левачког Окружја Јагодинског.

Лука Пауновић, Петар Сврчић, Јеремија Чепурац, Радомир
Радовановић, Вујица Милозановић, Милета Милошевић,
Јаков Стевановић, Јован Векић.

Сви из Темнићког Среза Окружја Јагодинског“. ⁶²

⁶² Званичне новине књажества Србије, бр. 18, 21. фебруар 1859.

Из Ћуприје је група грађана упутила Народној скупштини 30. јануара 1859. године поруку захвалности:

„Народна Свето-Андреиска Скупштина испунила је верно задатак свои и аманет народњи, воспоставивши Књаза Милоша са правима наследства на владу отечества нашег кога је он срећни избавитељ, и сатим је заслужила неувели спомен и безграничну благодарност целог народа окр. ћупријског, коју он славној народној скупштини преко нас долеподписаним, искрено подноси.

У име целог народа окр. ћупријског

*Нарочити посланици: Неша Радојковић, Обрад Јовановић, Јован Димитријевић, Миљко Бошковић, Риста Димовић, Лазар Симоновић, Спира Јанић, Јован Римић, Тома Пандуровић, Радул Милић, Милија Мировановић, Трифун Ђокић, Мата Трифуновић, Коста Ђорђевић, Милосав Богојевић, Стојан Петровић, Јанко Марковић, Спасоје Скокић, Радоје Нешић, Милутин Милетић, Милета Милошевић, Миленко Маринковић, Станко Мировановић, Настас Стојановић, Миљко Милић, Марјан Милосављевић, Вучко Мировановић“.*⁶³

Промена на престолу није свуда примљена са одобравањем. После неких сазнања, посланик округа ћупријског, Андрија Стаменковић, позвао је у скупштину Стевчу Михаиловића да одговори на питање зашто се дозвољава да поједина званична лица још нису објавила вест о смени на престолу. Нарочита делегација позвала је Стевчу, и он је дао уверење да је привремена влада учинила све да се сав народ у Србији обавести о томе.⁶⁴ Поменут је нарочито Начелник среза левачког. Када је читао прокламацију у Рековцу није скинуо капу, нити је рекао да

⁶³ *Званичне новине књажества Србије*, Београд, бр. 17. од 19. фебруара 1859.

⁶⁴ *Србске новине*, бр. 143, 24. децембра 1858.

„Бог живи Књаза Милоша“, нити су то смели да ураде окупљени људи. Чак је изјавио да долазак кнеза Милоша није срећа и да ће се Турци поново вратити. Андрија Стаменковић је и даље био један од најактивнијих посланика. На 34. скупштинском заседању поднео још неколико предлога Савету: 1. Да се Закон о скупштини неодложно дотера по изјавама од стране скупштинских посланика; 2. Да Савет одмах пошаље скупштини акт од 12. децембра 1858. године, којим је позван бивши кнез Александар да се врати из турског дела вароши, да поново присвоји власт и распусти скупштину; 3. Да Савет своје седнице не распушта до завршетка скупштинских седница, јер је то нужно због извршавања многобројних важних одлука; 4. Да се испуни захтев народа и скупштине, и да се Атанасије Николић, Јаков Живановић, Тимотије Кнежевић и Фрања Зах лише свих чинова и протерају из земље. Народна скупштина је прихватила све ове предлоге, и одредила депутацију, која је требало да затражи од Савета да се ова четворица одмах ставе под надзор.⁶⁵

*

После завршетка скупштине и повратка кнеза Милоша, врло брзо је дошло до промена званичника и чиновника у земљи, па самим тим и у Јагодинском и Ћупријском округу. Јевта Тодоровић постављен је за начелника окружја ћупријског, Димитрије Савић за помоћника начелника окружја јагодинског, Стојадин Милисављевић за помоћника начелства у окружју ћупријском. Лазар Рашковић за казначеја Јагодинског округа,⁶⁶ Живко Димитријевић за казначеја Ћупријског округа.⁶⁶ За среске начелнике постављени су: Василије

⁶⁵ *Србске новине*, бр. 7. од 17. јануара 1859.

⁶⁶ *Србске новине*, бр. 23. 21. фебруар 1859.

Вуковић у срезу левачком, Коста Михаиловић у срезу темнићком, Настас Петровић у срезу параћинском и Драгутин Ђурђевић у срезу ресавском.⁶⁷

№ 1.

ОДЪ КН. СРБ. ТЕЛЕГРАФСКОГЪ НАДЛЕЖАТЕЛСТВА.

Телеграфска Штација у Београду

ТЕЛЕГРАФСКА АДРЕСА.

№ 15. Речју 62

Предана у Београду 1858 г сат 40 мин 50 подне

Приспѣла у Београду 1858 г сат 10 мин 30 подне

№ 15. Вн. Т. Савица Михаиловићу.

Када с Косовомъ прохватају чина у Вуковицу
ми, кадъ синамо живи с рекао да дош живи Коста
Михиловица живи у своји стани рати, по коме Коста
своје зази с до гета ми синамо допаци а с. одаци
по велика крета народу с садо та туга дош. Гоме
Коста. а сн се лвио по жисте сн сн сн сн
у раси.

2. Јула 1858 -
у Вуковицу

2. Мутвићу.

За исправностъ преписа:

Кн. Срб. Телеграфска Штација

Михиловићу.

⁶⁷ Српске новине, бр. 26, 28. фебруар 1859.

Крајем фебруара 1859. године дошло је до смена у свим окружним судовима. По предлогу Попечитељства правосуђа, кнез Милош је је указом од 25. фебруара поставио нове чланове окружних судова. У Суду окружја јагодинског постављени су: за председника Сава Христић, за чланове Јевтимије Васић, Светозар Десимировић, Миленко Тимић, за секретара Петар Анђелковић, рачуноводитеља Таса Живковић, архивара Јован Стојадиновић, I писара Ђорђе Булић, протоколисту Интаб. Милован Вуличевић, књиговодитеља Милоје Вукићевић, II писаре Стеван Живковић, Ђорђе Вучковић, експедитора Благоје Симић.⁶⁸

У Суду окружја ћупријског, истим указом, постављени су: за председника Никола Х. Селаковић, за чланове Стеван Миловановић, Лазар Марић, Ђорђе Брдаревић, секретара Стеван Лацковић, рачуноводитеља Алекса Х. Брзаковић, I писара Александар Бановић, архивара Димитрије Јанићијевић, деловодног протоколисту Јован Милошевић, интаб. проток. Јован Матић, II писара Тодор Маринковић и Петар Анђелковић, експедитора Милош Јеремић.⁶⁹

За привременог начелника Јагодинског округа 18. марта 1859. године постављен је Никола Петровић.⁷⁰

⁶⁸ *Званичне новине Књажества Србије*, бр. 22, 3. март 1859.

⁶⁹ *Званичне новине Књажества Србије*, бр. 22, 3. март 1859.

⁷⁰ НОЈ, Ф I, р-119/1859. Никола Петровић је за начелника Јагодинског округа постављен августа 1859. године.

ДОЧЕК КНЕЗОВА МИЛОША И МИХАИЛА

Радујући се доласку кнеза Милоша, становници Јагодине и целог округа упутили су кнезу поздравно писмо:

Светли књаже, милостиви господару

Промислом свевишњег наређено би, да се ти врли владатељу отче и избавитељу нам, по једнодушној жељи народној, коју је његова Свето-андрејска скупштина, као да је у срце сваког правог Србина завирила, верно испунила, ипак верном ти народу и синовима твојим у наручја вратиш и да Србији, милој колевки твојој, коју си у најбурније доба крвавим трудом и највећим пожертвовањима из пропасти избавио ипак будеш стара срећа, дика и понос, سباцивши с њре онај притисак који је твој верни народ и Отечество к пропасти водио и који је Србија у твом, за цело Србство убиточном отсуству, скоро пуни 20 година не својом, већ само неки кривицом, на себи трпила.

Светли књаже! Ми нисмо у стању чувствовања и радост нашу ни речма исказати, ни пером описати, но то ој онако прими, како само родитељ од своји верни синова прима и примати може, велимо прими иј са онаковим уверењем, с каквом си радошћу и одушевљењем Србију из најжалостнијег стања подизао и што она данас има, ти јој задобио.

Топле и верно поданичке молитве свевишњем творцу шаљемо, да те у трудном путу твом, његова

десница руководи и што те је србству здрава и крепка у верна недра његова предао.

Колико смо светли књаже подобно целом народу србском ради да те што скорије очима и у наручија наша и на престолу видимо, увери се како из ове адресе, тако и од саме депутације најпонижније подписаног и на свагда верног ти народа окружија јагодинског, коју ти на сусрет радостно и једнодушно шаљемо и која се састоји из 71 лица редова теби безгранично оданог народа наег окружија.

Ова ће депутација најживљим изразима у име целог верног ти народа окружија јагодинског теби светли књаже и устмено повратак у премило ти Отечество, Србији пак, која света дела своје народне скупштине, златним и дијамантима искићеним, а нигда неизгладимим словима, у срце своје, записана има, срећу нову и велику будућност честитати, а даноноћно се с нама и целим народом србским за дуг, срећан и крепак живот твој и твог врстног наследника обште љубљеног Мијаила, премилостивом творцу молити.

Том приликом светли и премилостиви књаже, лично те у име народа окружја јагодинског уверити, да се твоје за Србију светло име, у теченију отсуства твог, под притиском досадањи разни обстојателства, само јавно спомињати није смело, иначе да је у срцима сваког Србина твоји верни поданика и синова као најдрагоценији спомен, златним словима на свагда записано.

Сада верни ти народ овог краја Отечества, преблагос Богa моли, да тебе у претежким владателским дужностима свагда руководи и премнога ти лета крепак и славан живот подари.

На Светог Саву, 14. јануара 1859. год.
у Јагодини,

У име чиновника полицајниј
Секретар помоћник Начелства, мајор,
Лазар Милојевић Коста Антоновић
Секретар
судејски-член окр. Суда Стојадин Филиповић
Јован Печеновић
Свештенства:
Игуман каленићски, Теофил
Симеон Петровић, свеш. Јагодин.
У име грађана вароши Јагодине:
Јован Рашић, кмет, Јован Михиловић, грађанин, Ђока
Живковић, грађанин.

У име целог народа среза темнићског:
Јован Векић, кмет копривнички, Јаков Стевановић, кмет
лаништански, Стојадин Станојевић, кмет буковички,
Милета Мигрић, кмет пањевачки, Вујица Миловановић,
кмет рибарски, Трифун Николић, кмет праћински, Неша
Ђурђевић, кмет мијатовачки, Петар Вучић, кмет
остриковачки, Радован Петровић, кмет јовачки, Петар
Стаменковић, кмет трешњевачки, Павле Недељковић,
кмет рашевички, Манојло Видаковић, кмет поточки,
Јеремија Чепурац, кмет обрежки, Петар Сарзић, кмет
катунски, Ђорђе Поповић, кмет варварински, Јевта
Зорнић, кмет маскарски, Лука Пауновић, кмет бошњачки,
Филип Милосављевић, кмет бачински, Димитрије Грубач,
кмет коњушки, Тодосије Павловић, кмет крчински,

У име народа среза левачког:
Петар Тимотијевић, кмет обштине превешке, Недељко
Вучићевић, кмет обштине опарићске, Матеја Павловић,
кмет обштине жупањевачке, Мијаило Брезовац, кмет
обштине сибничке, Јован Степановић, кмет обштине
боглиначке, Стеван Мандић, кмет обштине волујачке,
Сима Моравкић, кмет обштине белушићке, Огњен
Маринчанин, кмет обштине раиначке, Андреја Поповић,
кмет обштине грабовачке, Васа Катић, кмет обштине

богданске, Јевта Јабланац, кмет општине риљачке, Марисав Радовановић, кмет општине пољаначке, Стеван Ћатић, кмет општине сузубиначке, Милоје Манџичић, кмет општине медвеђске, Стеван Ђорић, кмет општине в. дреновске, Јанићије Додић, кмет општине милутовачке, Ђорђе Вуловић, кмет општине мотрићске, Сима Радојевић, кмет општине рековачке, Милован Матовић, кмет општине пчеличке, Марко Петровић, кмет општине г. сабаначке, Јован Ђорђевић, кмет општине лоћичке, Живко Мајурац, кмет општине драгоцветске, Цветко Нешић, кмет општине винорачке.⁷¹

Кнез Милош је у Србију ушао преко Радујевца и Неготина 11. јануара 1859. године. У Гургусовац је дошао 11. јануара када је варош добила назив Књажевац. Кнез Михаило је у Србију прешао 14. јануара код Смедерева. Сутрадан, 15. јануара, кнез Милош се налазио у Копривници, а кнез Михило у Пожаревцу. У Алексинцу су се сусрели 19. јануара, одакле су стигли у Параћин 20. јануара у 16 часова и 10 минута, праћени многобројним народом. На граници среза параћинског, кнезове Милоша и Михаила дочекали су чиновници окружја ћупријског са свештенством и народом среза параћинског.⁷² У Параћину су их дочекали и поздравили по један представник из сваке општине, са по једним полицијским и судским чиновником из Јагодинског и Крушевачког округа. Скоро сви Јагодинци дошли су у Параћин да поздраве кнеза Милоша. Када су кнезови сутрадан, 21. јануара, приспели у Ћуприју, на левој обали

⁷¹ АС, ПО-28/76.

⁷² Србске новине, бр. 10, 24. јануара 1859.

Мораве према Јагодини, било је упарађено 800 народних војника и 100 коњаника, који су дошли да их поздраве.⁷³

Од Ћуприје до Свилајнца били су поздрављени од мноштва народа из ћупријског, рудничког, чачанског, ужичког и крагујевачког округа. У Свилајнац, осмо коначиште, кнезови Милош и Михаило су дошли 22. јануара у 13 и 30 часова. Дочекали су их војници свечаном паљбом. Посебно је био дирљив сусрет кнеза Милоша са савременицима из устанака, који су плакали од радости, певали и љубили му руку. У вароши су биле подигнуте две почасне капије, које је уредио учитељ Бинчић. Он је израдио и украсе на јавним зградама. И у Свилајнцу, званичници Јагодинског округа су упутили депутацију, која је поздравила кнеза Милоша у име народа Јагодинског округа и предала му писмену добродошлицу. Из Свилајнца 23. јануара у 8. сати кнезови Милош и Михаило кренули су ка Пожаревцу.⁷⁴

Кнезови су приспели у Београд 25. јануара лађом из Смедерева. Кнезове је у Београду при силаску са брода дочекао Стевча Михаиловић. Са кнезом Милошем се налазио у кочијама. У Београду испред цркве, према протоколу, кнеза Милоша дочекао је председник скупштине и сви чланови скупштине и свештенство. Пре завршетка богослужења местозаступник је напустио цркву и организовао дочек кнеза Милоша у двору, где га је дочекао хлебом и сољу.⁷⁵

⁷³ *Србске новине*, бр. 14, 31. јануара 1859. Према Србским новинама бр. 12. од 27. јануара, на десној обали Мораве било је 4.000 војника из Крагујевца.

⁷⁴ *Србске новине*, бр. 14, 31. јануара 1859. У Свилајнцу су кнезове дочекали и по један представник општине, са полицијским и чиновником окружног начелства и свештенством из крагујевачког, рудничког, чачанског и ужичког округа.

⁷⁵ Јеврем Грујић, *Записи*, књ. II, стр. 261.

*Посланици јагодинског и ћупријског округа на Светоандрејској
скупштини*

ДОЧЕК ПОСЛАНИКА

После скупштине, Стевча Михаиловић је био постављен за председавајућег Савета, а због великих заслуга око промене на престолу, марта месеца произведен је у чин генерал - мајора.⁷⁶ Андрија Стаменковић је изабран за једног од чланова Савета. Првенствено је Стевчи кнез Милош понудио место Попечитеља унутрашњих дела, али је Стевча је 28. јануара одбио ову понуду и понудио оставку кнезу Милошу:

*„Ваша Светлост,
Премилостиви Књаже!*

Љубав саграђана моји одреди ме јесенас за посланика на Народну Скупштину; надаље посланици народни поставе ме за подпредседатеља ове знамените Скупштине, а потом поверење исте Скупштине определи ме за члана привременог правленија, најпосле Ваша Светлоцт благоволи поставити ме за местозаступника свог.

У свим тим дужностима ја сам се трудио да послужим верно и поштено интересима народним, у које по мом свагдашњем убеђењу спада и повратак и постојање наследне династије Обреновића.

Сад кад сам дочекао да кап крви србске не проспе се, поред свију тежки околности, а да Вашу Светлост са престолонаследником у престолном месту Србије видим.

⁷⁶ Србске новине, бр. 36, 24. март 1859.

Сад кад сам дочекао да поверени ми аманет управе земаљске у име Ваше Светлости, до данас у согласију с народом и помоћу више одлични људи сачувам, и да се досад поред свију тежки околности ни Устав ни други закони земаљски не погазе; сад кад сам доживио видети да Ваша Светлост притјажавајући поред физичке снаге и све законе и моралне могућности предузима у своје моћне руке владу Србије ја се усуђујем повратити се у мирни спокојни живот, на који сам се навикао; и да би ме ослободили од сваког мешања или учествовања у управљењу земаљском, будући да моје изнурено здравље потребује одмора.

Усуђујем се молити Вашу Светлост да благоволи примити уверење о мојој оданости, с којом пребивам.

Ваше Светлости
најпокорнији слуга
Стевча Михаиловић⁷⁷

Поново му је кнез Милош 29. јануара понудио место Попечитеља унутрашњих дела, али и овог пута Стевча је то одбио.

Касније је Стевча постављен за председника Савета. После Стевчине молбе кнезу Михајлу да му се уважи оставка, Савет му је продужио одсуство за 20 дана. Стевча Михаиловић је Београд напустио 2. фебруара. Иако му је нуђена највиша државна служба, говорио је, да је радио само за народ колико је могао и умео, и да не жели да неко помисли да је радио за себе. Истакао је, да иако није богат, има довољно да може живети без државне службе.⁷⁸

⁷⁷ Јеврем Грујић, *Записи*, књ. II, стр. 292.

⁷⁸ *Србске новине*, бр. 15, 3. фебрура 1859. За чланове Савета представници Јагодинског округа предложили су Стевчу Михаиловића и Љубомира Петронијевића.

Из Београда је Јагодинцима јављено телеграмом о поласку Стевчином. У сваком месту дочекиван је од стране великог броја народа и представника власти тих места. Када су Јагодинци дознали да ће Стевча бити на ручку у Копривници, дочекао га је велики број становника Јагодине, који су дошли са 30 кола и око 200 коњаника, предвођени помоћником окружног начелника Костом Михаиловићем. Поздравним говором поздравио га је Јован Печеновић, члан Суда окружја јагодинског. После дочека је организован ручак у школској згради. Тада су испијане здравице за кнеза Милоша, престолонаследника Михаила, Стевчу Михаиловића и српски народ.

У Јагодини је чаршија била затворена и сви становници су изашли да дочекају Стевчу. Код његове куће дочекали су га свештеници и учитељи са ђацима. Варош је два дана била осветљена. У част Стевче Михаиловића јагодинска општина је 7. фебруара организовала бал и вечеру. Стевча је био у истом оделу у коме је у Београду дочекао кнеза Милоша и престолонаследника Михаила.⁷⁹

Истог дана становници Јагодине захвалили су се писмом Стевчи Михаиловићу:

*„Ваше високородије, високог почитанија достојниј
господине, врлиј Србине!*

*Највећа радост и подпуно задовољство, срца наша
испуњава, кад само на име ваше, на ваша неутрудима за
благостање и срећу, милог нам рода и Отчества
србског, делања помислимо, са великим поносом као горди
и као Јагодинци с пуним неким правом дичимо се,
свевишњем благодарећи, што он свевидеће око своје од
доста страдавшие наше мајке Србије, није одвратио и што
нам је и целом србству вас врлог Србина из средине своје,
а утробе јагодинске, за срећу рода и Отчества даровао,*

⁷⁹ Србске новине, бр. 20, 14. фебруар 1859.

с таким мудрошћу напојио, која ће за дивни пример у историји србства служити, у крепком здрављу а неустрашивом духу, постојанству и чезнећим жељама за арећу рода и Отчества обдржао и што вас је мудрошћу и десницом својом руководио, те сте жеље народа србског, но са највећим пожертвовањем својим, не штедећи ни свој за србство много важећи живот онако испунили, као да сте при поласку на Скупштину, у срцу нас свију а потом и сваком правом Србину заварили и жеље у истима проучили.

Признајемо ми, признаје сваки Србин, а признаће сва Европа и цео свет ваше врлине, ваше искрено у србству делање и ваше неусипне труди, а особито редкости што сте понуђена и највећа државна званија миле нам Србије мајке наше, одказали, казавши оне у 15 броју Србскиј новина брилијантима искићене и заиста до сада у србству редке речи, а редког и примера.

Но високопочитајемо господине, када смо поуздано извештени и из Новина србски броју 16. читали да вас је премилостиви књаз наш земаљском Совету за президента поставио, радост је наша неописана, јер се зна да је Србија свагда из Јагодине најврстније синове за великодостојнике своје имала, па да и сада не само она није у томе оскудна, но се још с вама у гордости дичити пуно права имаде, нарочито зато, што сте ви само за народност своју, велика пожертвовања радили и чинили, али бојећи се да се ви редки Србине! својим постојаношћу у одказанију нуђеног званија, његовој светлости коју ми као и цело србство као своју душу љубимо и у прсима нашим носимо, неби светлом књазу - кога у трудној старости његовој а у садање за владу најтеже доба, особито пак што њега страни а богме и доста сумнителни великаши обкружавају, замерили неби и да неби казао: "Ето господин

ме Стевча моје десно крило и срце у највећој забуну оставља, државну службу неприма, помоћи ми одриче“, да неби се велимо ово и помислило, а притом и с обзиром на једину ползу и срећу давно болујућег Отечества нашег, коме се ране сада залечују. Ми се најпокорније подписани и у име целе Обштине јагодинске, а другови ће нам и цела Србија у жељи бити, усуђујемо молити вас, да се из горенаведени узрока, за љубав милог Отечества и ваши на свагда верни Јагодинаца државне службе премда великог терета, ал бар за кратко време примите, тиме пак светлог књаза и Отечество своје јошт више задовољите и помогнете а горећим и највећим жељама нашим милостиво удовлетьворење дати изволите.

Вашег високородија на свагда верниј

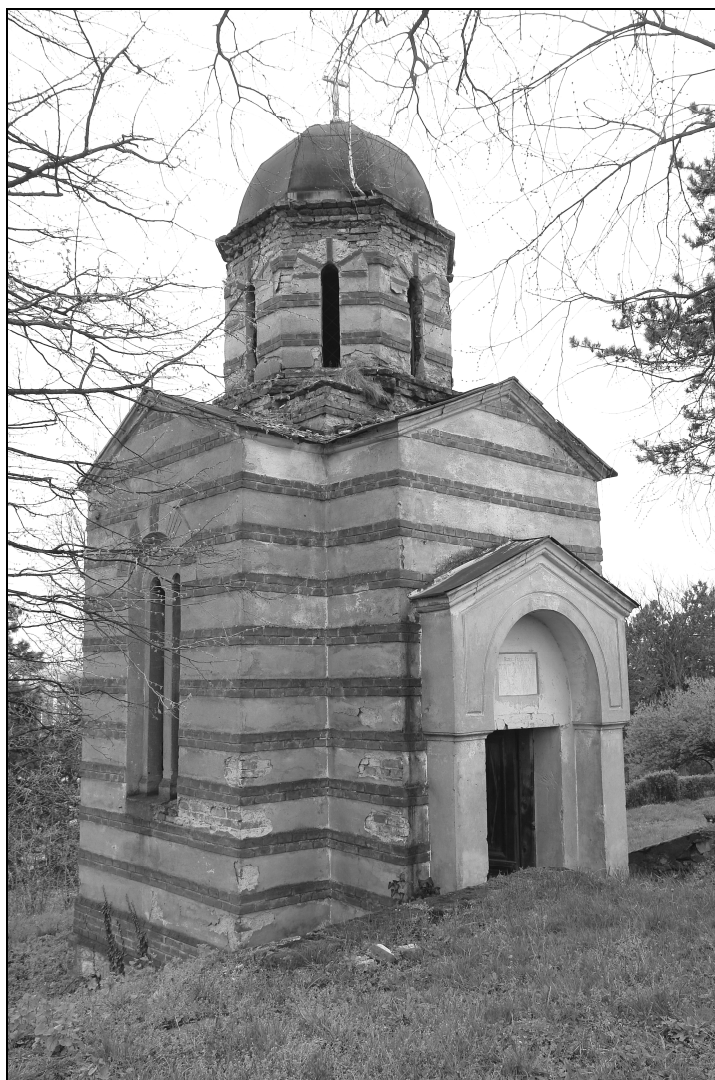
7. Фебруара 1859.

У Јагодини

Устабаше: Таса Јанаћковић, Јевта Ђорђевић, Стеван Јосић, Ћира Ђорђевић, Петар Стефановић, Петар Пауновић, Јован Петровић, Урош Милићевић, Сима Гавриловић, Јова Станковић, Максим Јовановић, Илија Тодоровић, Ћира Тодоровић.

Најпокорнији Јагодинци: Јован Николић Косовац, Илија Богдановић, Тодор Аранђеловић, Јован Ђурђевић, Антоније Јоцић, Таса Тодоровић, Петар Стојковић, Лазар Ђорђевић, Стаменко Младеновић, Коца Ђекић, Стефан Мијаиловић, Петар Митровић, Живко Ђурђевић“.⁸⁰

⁸⁰ АС, ПО-92/97.

Капела Стевче Михаиловића на Јагодинском гробљу

Стевча Михаиловић је и пре скупштине био врло поштован у народу, а после његовог скупштинског рада нарочито му је порастао углед. Пошто се прочуло по унутрашњости земље да је одбио понуђену службу, Стевча је добио многобројне телеграме од појединаца и депутација из многих места и округа: из Горњег Милановца, Јагодине, Алексинца, Ћуприје, Зајечара, Крушевца, Пожаревца, Београда, Чачка, Ужица, Црноречког округа, Неготина, Крагујевачког округа, Књажевачког округа и т. д. Сви су га молили да прихвати понуђену дужност.⁸¹ Писмо из Зајечара завршава се:

„...Народ се узда у вашу доброту, у ваше родољубије и држи да нема оног терета који ви за љубав народа и Отчества понели неби, као што нема ни једног од народа, који вас не љуби и који неби драговољно вас у сваком за Отчество користном делу слушао. Ми вас ипак у име народа окружја црноречког најучтивије молимо, да за љубав народа и Отчества државну службу на коју вас је већ господар и књаз наш поставио и позвао, примите, уверавајући вас да би се одречењем ове, цео народ наш јако ожалостили.“⁸²

Молбу из Ћуприје, да прихвати понуђену службу, Стевчи су упутили прваци Ћупријске општине 15. фебруара:

*„Високопоштовани господине!
Житељство вароши и општине и наше видевши из новина да сте ви сваку државну службу одказали, не осуђује такво ваше понашање, но с удивљењем похваљује.*

⁸¹ Мемоари Стевче Михаиловића, СКА, Зборник, књ. XVIII, Београд 1928, стр. 218.

⁸² АС, ПО-92/97.

При свему томе житељство ове општине, познавајући вас из прошлости, као редког патриота и искреног пријатеља народњег, не може да не сматра, овај поступак ваш за казан целог народа-које сте га у прошлој прилици поверење заслужили.

Народна полза изискује, да сва без разлике надлежатељства, Отечества нашег а нарочито Совет, као преставништво народно, не само са способним но и са поштеним и поверења народа заслужујућим лицима попуни. По досадашњости пак ви сте најдостојнији између Срба, да оно најважније место „Президента Совета“, које вам је светли наш господар и књаз Милош височајше определио, заузмате.

Време вас је упознало са целим србским народом. Прилика прошла открила му је ваше патриотство.

Народна је жеља да светлог господара само патриоти народни окружују, од који ће ласкатељи зазирати.

Ако дакле не желите целом народу на жао учинити, а ви примите се државне службе, која вам је поднешена, жртвујте ваше спокојство, поради спокојства, љубави, среће и напредка народњег, кад сте пре кратког времена и живот свој народа ради опасности изложили били.

Ово је жеља целог овдашњег житељства“.⁸³

⁸³ АС, ПО-92/100. Писмо су потписали: Атанасије Манчић, председник Примирилног суда Ћуприје, и чланови: Коста Ђорђевић, Станоје Пеливановић, Маринко Петровић, Таса Живковић, Сима Николић, Никола Николић, Јованча Стојановић, Милосав Илић, Милош Крстић, Стојан Здравковић, Станко Милојевић, Андрија Јовановић, Марјан Дамјановић, Мијаило Јанковић, Груја Славковић, Марјан Милетић. Србске новине, бр. 67, 9. јуни 1859. Људске особине биле су познате и ван граница Србије, па је Стевча Михаиловић, због

Грађани Ћуприје су дочекали свог посланика Станоја Пеливановића два сата далеко од вароши са 40 кочија. Уз музику и пуцњаву из пушака допратили су га до Ћуприје, где је тога дана, 4. фебруара, настало опште весеље.⁸⁴

Исто такво весеље је одржано и у Свилајнцу, када су се посланици из овог места 4. фебруара враћали из Београда. Варош је била осветљена, чула се музика и пуцано је из пушака. Све је то било помешано са усклицима радости и испијањем здравица.⁸⁵

*

Примирителни суд вароши Јагодине, 8. децембра 1859. године поднео је предлог Попечитељству унутрашњих дела да се 12. децембар убудуће сваке године светкује као свенародни празник, за успомену на дан када је Светоандрејска скупштина васпоставила на српски престо династију Обреновића. Према предлогу, прослава би била организована новцем из општинских каса, а касније би се каса прирезом попунила. Са предлогом је истог дана упознато Начелство окружја јагодинског и Попечитељство унутрашњих дела, од кога је тражено одобрење. У предлогу је стајало: 1. Да се сваке године као обштенародни празник светкује, тако да се 11. и 12. децембра увече сва варош осветли, и да се обе вечери на великој пијаци, по 21 пут пуца из прангија; 2. Да се у цркви 12. децембра држи богослужење, да се тог дана пуца из прангија, као и предходне две вечери; 3. Да 12. децембра све радње,

својих људских начела проглашен за почасног председника Француског друштва за ослобођење Африканаца.

⁸⁴ *Србске новине*, бр. 18, 10. фебруар 1859.

⁸⁵ *Србске новине*, бр. 18, 10. фебруар 1859.

Посланици јагодинског и ћупријског округа на Светоандрејској скупштини

школе и надлештва у вароши буду затворени, као и другим празницима. Предлог је истог дана телеграфски од стране окружног начелства упућен Попечитељству унутрашњих дела.⁸⁶

⁸⁶ АС, НОЈ, Ф XVII, р – 237/860. Предлог су потписали, устобаше: Таса Јанаћковић, Милош Миљковић, Иван Веселиновић, Милош Радосављевић, Петар Стефановић, Максим Јовановић, Атанасије Наумовић, Јован Стојковић, Петар Николић, Сава Петровић,, Анта Андрејевић, Ћира Ђорђевић, Димитрије Христић, Станоје ..., Рајко Живковић, Стеван..., општинари: Тодор Аранђеловић, Јован Николић, Димитрије Банковић, Сима Гавриловић, Лазар Ђорђевић, Петар Станковић, Хаџи Јованча Цветковић, Петар Митровић, Стојанча Павловић, Јован Петровић, Таса Нишлић, Милутин Радошевић.

Попечитељство унутрашњих дела није прихватило овај преглог

Месяц

185

0072

Детинка №	Класс	Число реж и Шпери	Време преда				Заявчени додатоци с оправ, документација и проч.
		Р.					
		III					

[illegible]

Въ изъясненіи слова гдѣ изъясн. Мен
и гдѣ слово оговор. Сказану Олгу.

Народническо и политическо
да свъже Народ и правителството да
бълишият политиката в средата.

РАЧУНАНЪ ТАКСЕ

[illegible]

ОПРЕМАННЯ ПРИМ'ЯНІВ.

Оправданно у Штатах путеш

ОДЪ СЛЪ МИНУТ ПОДПИС

ДО.....СЗУ.....ИЗЛУТ.....ПОДПИС

чрезь

БЕЛЕНКЕ ЗА СЛУЧАОВЕ ЗАКАСНЕНИЈА

Приходи чрез.....

*Посланици јагодинског и ћупријског округа на Светоандрејској
скупштини*

ПРЕДЛОЗИ

И ЖАЛБЕ

Развој српског друштва био је доста буран. Јачање градског становништва и развој занатства и трговине, велика израженост стицања капитала зеленаштвом, довело је до раслојавања становништва и многобројних неправилности у друштву. Нагомилавање богатства у рукама малог броја људи довело је до масовног осиромашења становништва. Истовремено са променама у варошима, нови процеси су довели до још већег раслојавања у селима. Раслојавање на селу нарочито је довело до велике задужености и честог губитка имања, због отплате дугова. У таквим околностима бирократија се, користећи свој положај, све више трудила да задовољи само личне интересе. Због тога су се и злоупотребе јављале у свим слојевима власти, од најнижих чиновника, до чланова Савета.

Многе жалбе, које су биле упућене скупштини, биле су одраз превазиђених односа, или несхватања нових околности у правцу јачања и изграђивања државе, али и многе жалбе и предлози, пре свега у економској и просветној области, биле су одраз уношења нових идеја. Зато и јесте појава либералних идеја, као последица свеобухватних промена, дошла до изражаја баш на Светоандрејској скупштини.

Вероватно на основу традиционалног схватања скупштине у народу, а и формирањем нових односа, било је

неколико предлога о скупштинама. Предлагано је о доношењу Закона о скупштини, према коме би се сазивање скупштине вршило сваке треће године, или чешће према потребама, а било је предлога да се скупштина сазива сваке године, да би доносила или вршила измене закона, прегледала државну касу и вршила контролу вршења власти. Из области политике предлагано је још укидање Савета, и да министри могу бити само домаћи људи, или странци, који су у Србији провели најмање 15 година.

Из економских области било је највише предлога и примедби. Поред укидања општинских кошева, смањења пореза, укидања разних такси, било је и радикалних предлога. Тражено је да се прегледају сви државни рачуни од 1839. до 1842. и до 1858. године, да се објаве сви приходи и расходи Тополивнице, рудника у Мајданпеку и Стакларе код Јагодине. Због развитка трговине предлагана је изградња путева и мостова, пре свега преко Мораве, да се не отварају радње по селима и манастирима, осим механа, јер због њих трпе радње по варошима због плаћања многих такси, које сеоске радње не плаћају. Због задуживања становништва предлагана је забрана давања вересије, јер се на тај начин народ много задуживао. Предлагано је да се земљораднику од принудне продаје имања због дуга изузме један дан ораће земље, кућа са плацем и два теглећа вола са плугом.

Велики број жалби односио се на данак и дажбине. Порески намет плаћали су подједнако богатији и сиромашнији. Сеоско становништво се нарочито бунило против пореских тарифа, па је предлагано да се данак одреди према имовном стању и приходу. Тражено је да се плаћање разних такси врши према одлукама скупштина из 1842. и 1848. године. На скупштини из 1842. године установљено је да данак не сме да буде већи од 5 талира,

али увођењем разних приреза на рад свештенства, формирањем учитељских и чиновничких фондова, такси на судске акте, данак је био много већи од одређене суме од 5 талира. Велики терет представљало је дочекивање представника среских и окружне власти, пошто су се трошкови наплаћивали од општинских пара, које су набављане додатним прирезима. Сумњало се, да су се са новцем школских и чиновничких фондова вршиле разне злоупотребе, па се чак тврдило да ниједна породица умрлог свештеника или учитеља није добила издржавање из одређених фондова. Истовремено, предлагано је да се прошири мрежа школа отварањем школа у свакој општини и да се нађе начин да се деца обавезу да редовно похађају школу. Пристајало се на школски прирез, али ако би то довело до побољшања стања учитеља и школа и до већег образовања омладине.

У својим жалбама против свештенства народ је био веома оштар. Изнете су многобројне неправилности и захтевано је од власти да заштити народ од таквих поступака свештенства. Нарочито су свештеничке таксе и њихово опхођење према народу биле су предмет многих жалби. Тражено је да свештеници буду пример поштења, а не развратног живота. У сиромашне домове нису долазили, већ су свештеничке дужности обављали углавном код имућнијих људи, било да се радило о освећењу, сахранама или склапању бракова. Због сумње у приказивање прихода, предлагано је да се при манастирима постављају тутори, који би контролисали манастирске приходе. Из црквених каса поједини свештеници су узимали новац по малим каматама, а другима га позајмљивали по много већим каматама. Предлагано је да се свештеници, који су пороцима и разним грешкама били заокупљени, не премештају у друге парохије, већ да се лише обављања службе. Сматрало се да би свештеници требало да примају плату, а своје услуге да наплаћују према кућама, а не према

броју пореских глава. Предлагано је да настојници манастира живе стално у манастирима, а не да манастире обилазе само једном годишње, а да плату добијају и од манастира и од правитељства; да се управа над Богословијом одузме од Митрополита и преда Попечитељству просвете. Однос према свештенству исказан је и жалбом мештана Црнча, Јошаничког Прњавора и Лозовика против игумана манастира Јошанице, у којој су изнете врло озбиљне оптужбе о неморалу и непоштењу, како игумана, тако и односа власти према његовим грешкама. Изнети су и примери насилног заграђивања и отимања заједничке имовине. Мештани села Богдања, Мијајловца, Рајинца, Планинице и Прњавора изнели су жалбу због заузимање шуме од стране калуђера манастира Љубостиње. Наплаћивали су новац за напасање стоке и више пута наплаћивали скупљање сувих дрва, као и прекомерну наплату сече дрвене грађе са дозволама, али су зато своје свештеничке дужности врло траљаво обављали. Водицу су неуредно светили и проносили, људе су неопојене сахрањивали и својим непримерним владањем вређали част народа.

Шумске таксе су спадале у највећа оптерећења, јер је новим уредбама онемогућено снабдевање дрвима за градњу и огрев. Ради спречавања разних злоупотреба у коришћењу шума, предлагано је да се манастирске шуме не остављају на руковођење манастирским старешинама, већ да кметови суседних села врше контролу у експлоатацији шума.

Било је предлога да се порез не наплаћује од неочењених лица, јер се он плаћао у овиру породичних задруга, као и од тек очењених лица током прве године, као што је раније било. Предлагано је да се порез не наплаћује од очева, који су имали два очењена сина, као и од оних

који су навршили 60 година живота. На скупштини је ипак превладало мишљење да се и даље у прикупљању данка поступа по постојећој уредби, али да се дâ право општинама да данак прикупљају према могућностима, а да се сиромашни сасвим ослободе плаћања данка.

Многобројне жалбе су се односиле на лош рад чиновника. Тражено је да се казне непоштени чиновници, да се забрани чиновницима да се баве трговином новцем из заједничких каса, већ да врше само своју чиновничку дужност. Предлагано је да у надлештвима не раде два брата или ближи сродници. Чиновнички рад требало би стално проверавати и да само поштени и способни чиновници добију унапређење. Чиновничке пензије би требало да буду у висини четвртине њихових плата. Постављањем образованих чиновника и спајањем појединих општина, извршила би се њихова рационализација. Посебне примедбе односиле су се на зеленаштво, које је било врло присутно међу чиновницима. Своја имања су чиновници, преко својих пријатеља, процењивали и на основу тих процена добијали су из каса много новаца, тако да није остајало за друге, а тај новац су касније позајмљивали по вишим каматама. Зато је предлагано да се из пупиларних и судских каса не издају кредити чиновницима, већ само из школског фонда, народне касе и фонда чиновничких удовица, и то само по доказаној потреби. Неправилности око узимања новца из општинских каса вршили су и кметови, а и срески начелници, због чега је предлагано да се узимање новца врши само на основу одлуке свих чланова општинске власти. Сматрало се да су сумњиви допунски послови чиновника били условљени и малим платама, па је предлагано и повећање плате, нарочито нижим чиновницима, који су имали плате много мање од виших чиновника. Због сумњи у рад чиновника, предлагано је да се врши контрола прикупљеног новца од

продаје имања, и да се продаја имања мање вредности од 100 дуката врши много брже

Жалбе ,које се односе на судове и судије, биле су такође честе. Предлагано је доношење закона ради увођења новог начина суђења, којим би се спречило одуговлачење судских процеса. Предлагано је да краће парнице трају од једног до четири дана, а веће би морале за 15 дана да се реше. Предлагано је и укидања адвоката, или да се адвокати постављају од стране попечитељства, а не да се свако бави адвокатуром. Они који желе да се баве адвокатуром, морали би да полажу одговарајући испит, и да покажу способности за тај посао.

1.

1 - во Закон о скупштини, треба скупштина да га преради, да слободнији буде.

2 - го Да се совјетници бив. из Рушчука дозову и међусобне њихове свађе извиде: зашто су биле и због чега и је ли ту из Касе народне трошено и колико и зашто.

3. Да се виде рачуни од 1833. до 1839, па до 1842. и до 1858.

4. Да се виде трошкови тополивнице, Мајданпека, стакларе и њихови приходи шта они приносе отечеству.

5. Да се варалице, отимачи, преступници, крадљивци чиновници који су заклети на своју дужност, а за ове су пороке суђени и осуђени, па противу сваке правде помиловани, и још упркос поштењу аванцирају и све на боље постављају се, да такви из службе касирају и за оваке кривице да нема милости.

6. Свештенству да се плата установи па бесплатно дужност свештен, извршује; да свештеници буду смирени, поштени у обхожденију међу народ, а не као неки, развратног живота и пијанчења, на соблази свог народа.

7. Чиновници, који мито узимљу да се строго каштигују.

8. Да се чиновницима не да из јавне касе да своје трговине воде и под незакони и претерани интерес да узимају и да за оваково што буду строго кажњени, нити да тргују, нити ортаке у томе помажу, но јединствено само дужност чиновничку извршују.

9. А тако и сви остали људи ма кога реда били који више интерес узимљу, него колико закон прописује, да се строго казни.

10. Да се данак по имању разреже и онда, да се лична чест поштеног од непоштеног пред влашћу разликује.

11. Да се садањи поступак и сви нагомилани закони судејски сасвим укину, и нов и пречи начин суђења изнађе, да се овако неодуговлаче процеси као сада и, да се слѣдства досадашња избегну, да се ферије судејске укину, и за оно време нека се дела светска израђују док друга приспеду.

12. Да се лопови и већ познати крадљивци строжије шњима у испиту поступа, да се не умножавају.

13. Да се сваке 3-ће године узакони скупштина, а у случају каквом изванредном и изванредна скупштина да буде.

14. Да се пита зашто је Султану дато 5 милиона гроша народни под интерес, је ли што отечеству аснио.

15. Зашто је књаз 100.000 дук. ћесар. дао аустријским под мали интерес, а српским трговцима на добру сигурацију не даје.

16. Да ни у једном надлежateljству два брата нити два ближа сродника не буду.

17. Да се од прихода манастирски тачан рачун води и правителство контролира.

18. Да се чиновници постепено и редовно внџирају разликујући способна од неспособна, заслужна од незаслужнаа.

19. Да се више странци не узимају у службу, осим нужде, као доктор, професор инжинир.

20. Да попечитеља никако странац бити не може, нити онај који није какве услуге отечеству учинио и отечеству бар 15 година служио на ползу.

21. Да се живо постојећи правитељств. друмови оправе за олакшати трговину трговцима и ћуприје свуда (подизати) особито на Морави код Јагодине.

22. Да се сви хатишерифи прегледају као и устав, па што није испуњено да се испуни, што је поремећено поправи и све на своје место у ред доведе.

Јагодина, новембра 1858.

Стевча Михаиловић⁸⁷

2.

Мнение обштине вароши Свилајнца о устројству закона земаљски и олакшању народном; кои се овди следушћим тачкама народној скупштини отвореној на Св.првозваног Андрију ради разматренија подноси.

1. Народном Скупштином 1842 год. и 1848 како је установљено у смотренију плаћања пореза и наплаћивања различни такса као: судејске, папирне, ресума, пасоша, горосече и т.д. неки и унапредак од ове предидуће скупштине првозвано Андријске, остане, одобравајући, да се и неки прирез уз порез због долеизложених потреба, плаћа. Само да се има Скупштина узаконити, да у прописано време, и то, не у великом простору, скупљати и решавати о указати се имајућим потребама, због разни издатака, наравно после прегледа о стању народне касе, а не без икакве контроле, само, даи ово или оно.

2. Да се у будуће учитељи основни школа буду правитељствени чиновници следователно да им се плата одсеком из народне касе плаћа с тим од стране саме обштине драговољним обећањем, да се и прирез неки за

⁸⁷ АС, ПО-К 132-120. На полеђини овог предлога налази се оставка Стевче Михаиловића, која гласи: „*Оставка долеподписаног кога данас обштина вароши Јагодине једнодушно себи за депутата за народну скупштину изабрала, - за које он - ово одреченије мајорства и пензије*“.

учитеље уз порез издаје. Са тим ће се стање учитеља побољшати, а наравно и наши синови боље ће наставнике имати, нарочито кад се и фонд учитељски установи.

3. Свештеницима, да се за њихова прописана чиновничка строга такса определи или плата одсеком из касе народне издаје, јер овако се велика злоупотребљенија од стране свештеника указују, почем они-Свештеници-у сиротињске домове ради освештениа водице по дужности християнске никако и недолазе, но само код имућнији људи, који им неку изванредну награду зато издају. Мртве сиротане само до пола пута гробља одпрате, а богате до гробља. Нисмо ли сви Срби у равноправности са богатима у смотренију вере и мртваца,. Зашто дакле свештеници разлику полагају. Притом да се преко духовне власти свештеницима строги налог одпусти, да они народ у славу Божију обучавају, да у црквама свагда савете народу даје, почим му препоручуе, и од псовке и од вређања, а не да су они пример свега тога. Да се свештеници по пропису свом и при женидби и удадби као и при венчању владају, не, сиромаша невенчава без трикратног менија, нити му допушта, и ако се мали род укаже, са невеликом венчати се, који код богати све изчезава. Затим да се фонд свештенички укине, и награде им се по старом обичају плати, док и они непочну примати одсеком плату.

4. Да се узета Мистира народу поврати.

5. Да се узакони 50. ока кукуруза у напредак од народа не узима нарочито зато што има сиротиње која ни себе, а камоли да и зактевано жито изда, нема одкуд изранити. Зато сиротиња листом негодује против тог узимања кукуруза с речима једанпут је спахилук укинут, а данас се такови опет повраћа. Кошеви досад направљени, да се имају сматрати као обштинско добро, а у напредак да

се такви не праве, нити макакви прирез уз порез да се не сме на рачун кошева од народа поискавати.

6. Почем је Правитељство обнародовало, да се несмеду по селима и Манастирима дућани отварати, јер исти варошанима велику штету причињавају тако: да се стање трговине по варошима никад побољшати не може, док дућани по селима и Манастирима раде, а највеће је благостање једне земље, гди вароши уваћавају, то је обштина мненија..., да се дућани по селима и Манастиримаа,-осим механа-једаред за свагда затворе. Селски дућанције већма него варошки пазаре, па опет слободни су од сваког плаћања на своју радњу, какав случај код варошана није, почем они-плаћају еснафске таксе, прирез на трошак знатни путника, милостињу страдалника и т.д. па и с те стране сматрајући треба дућане по селима и манастирима касирати.

7. Да се у будуће учини распоред у судовима и да се сходни закон у смотренију парнични дела изда, како неће се парнице тако дуго продужавати и на само једно решеније по неколико месеца а чак и читаву годину чекати. Нарочито таксе судеиске, као што је првом тачком напоменуто, да се смање, по старом пропису да се наплаћују.

8. Фишкали или адвокати да буду у напредак Правитељством за адвокате постављају, а не овако да могу које какве вуцибатине издавати се за адвокате и народ навлачећи на неосноване парнице, упропашћивати, следователно, кои се мисли адвоцирањем занимати, таи предварително да дужан буде испит положити, а с тим и свое способности за таи посао, показати.

9. Да се новожењеним, за прву годину данак ненаплаћује, као што је и пре било.

10. Да се бећарски данак од овдашњи домородаца, који се у службама налазе, неузима, будући обично свакоме задругару код куће порез плаћа.

11. Да се лица од данка једаред ослобођена, па затим опет плаћању подвргнута, од тог плаћања данка ослободе, као и да се по верним доказатељствима, она лица или особе, које су 60. година навршила, од плаћања данка ослободе.

12. Да се ислуженим пензионираним чиновницима у напредак пензија стави на четврту част плате т.ј. да им се само фрталъ плате у пензију издаје.

13. Будући да се прекомерни интереси у народу нашем наплаћују а то највише од чиновника, будући овичиновници-своја непокретна добра, имајући пријатеља, прецене у толико, да и праву вредност половина прецењене суме претекне, и с таквим проценама тако рећи касе закупе и новце из каса поцрпу, да сиротиња мора од њи плаћајући по 4 - 5. на сто...новце позајмљивати, зато у напредак, да се чиновницима, кои преке нужде немају, новци из каса неиздаје. Из пупиларни и судејски каса да им се новци никако неиздају, но само фонда школског, народне касе и фонда удовичког, по доказаној прекој нужди. Тим ће дакле начином народ моћи свагда с својим интересом до новаца доћи, иначе, не.

14. Сваки који за кућу, ограду, воденицу или другу коју своју зграду потребовао буде грађе, тај да дужан буде само 1 грош за објавленије платити, а више не, и да му се грмова даде колико му је потребно.

15. Тудори да се поставе по манастирима, како ће се моћи знати, колико прихода или расхода манастир има.

16. Млађим чиновницима од начелника, да се плата повиси, а већим од начелника горе као и Совјетницима да се смањи и по старим уредбама издае.

17. Будући да је наш закон у смотренију удовица, и женске деце сасвим неправичан; то да се узакони, да и

удовице по смрти мужа неки део имају ма и без тестаментa, а женска деца да буду равне на тасу са мушкима.

18. Школа да што више у народу установи, а не овако да се неке затварају; следователно да се у свакој општини по једна основна школа уведе, и да се деца ма и изнуђеним начином у школу шиљају; јер које је веће благо државе, но да људи колико толико школовани буду.

19. Општина наша жели, да се један писмени човек у варош нашу као полицај пошље, и таи да буде правитељствени чиновник. Такође да се у нашој вароши-Свилајнцу-пошта заведе, будући због различити обстојатељства, нарочито трговина, пошта нам је врло далеко, јер од наше вароши до Ћуприје 8. Сати растојанија има, а Баточина нам је јошт спутнија због Мораве-Суд пак окружни због тога, што је Свилајнац у среди окружја необходимо је нужно, да се из Ћуприје у Свилајнац премести, и тада неби сељаци морали по 10-12 сати путовати до суда но највише 5 сати, само из Ћуприје што је растојаније 7-8 сати.

20. За споменик Карађорђевог покупљени новци, да се покажу где су.

21. Етем паша зашта је долазио у Србију да се изјасни народу, а плаћене му диурне и трошак да онаи плати кои га и звао, или крива страна, а не каса народна.

22. Панађур у Ћуприји да се укине због благостања варошана.

23. Будући пак да је мнение целог народа, да се скупштина народна узакони т.ј. да се сваке године скупља, кад ће се о благостању земље и народа бринути, законе поправљати, касу прегледати једном речи: о народу бригу водити; то, на таи конач, почем скупштина заступа делање Совјета, нека се Совјет укине, а чиновници Совјета, да се друга званија потребна за земљу, ма и са мањом платом скопчана, даду.

У Свилајнцу 22. Новембрија 1858.

Стојко Мигрић
Посланик обштине вароши Свилајнца⁸⁸

3.

НАРОДЊА СКУПШТИНО !

Да би и ми као пуномоћници (депутирци) у име целог народа Окружја јагодинског мненија наша Народној Скупштини предложили, таква у нижиследујућем изјављујемо:

1. Предлажемо да се она Уредба која је 1842. године као у време онда бивше народне Главне Скупштине издата, и која је од онога времена до данашњег дана совршено обезуважена и униточтожена изнађе и у новиј живот постави, из које се јасно увиђа шта је у оно време народу у свима без разлике родовима обећано да ће имати давати.

2. Уредба шумска садања изишавша о наплаћивању такса за сечење горе да се укине, и по старом обнови.

3. Кошеви који су од прилике у 1854. години Уредбом височајшом установљениј за пунење обштинскиј кукуруза, да се совршено у напредак укину а до сада прикупљениј кукуруз да остане у право расположење обштине.

4. Поступак судејски који такође од височајшег места народу без обштег согласија издат да се конечио обори, и да се по жељи народној свако суђење устмено као што је и по старом обичају било најкраћим парнице које никакове

⁸⁸ АС, НС, Ф I, р-147/1858. Предлог је прочитан на 38 заседању, 19. јануара 1859.

замршености немају од 1 до 4 дана имају се испитати и решити, а већег пак за 15 дана пресуђивати.

5. Таксе судејске да се све коначно изузимајући ресума по вредности укину.

6. Из обзира на узвишења благостања и развитка трговине у нашој земљи убеђени смо да је велика и неопходима потреба да се ћуприја на реци Морави прво као на главном а друго као цариградском друму построји, како би поводом постројенија исте велики саобраштај помоћу суседни окружија имати могле, а затим и све незгоде и тегобе сада на дејствујућој скели мимо-пролазећим путницима и трговцима одклоњене биле.

7. Премда је пелцовање по уверењу народа преважно и общеполезно дело, које има и у будуће од вешти и искусни доктора да се упражњава, противу кога се од стране народа ништа приметити нема. А што се пак тиче визита над девицама и момцима противу кога народ јако негодује и трпити не може, да се поступак овај убудуће коначно утаманити има, заменивши га тим: да надлежниј кметови ако дотична лица о пелцовању случајно билета немају, а пелцована су сведочанства у своим селима без икаквог плаћања дужни буду издавати моћи, да је оно лице у своје време пелцовано.

8. И удовице оне које су намерне у брак супружескиј ступити да се на срамоту народа никаквој визитацији лекарској подвргавати под видом трудноће немогу, но да се и за њи по жељи народа једно законом правило тога смисла установи, да никакова удовица пре 6 мци у брак супружества ступити не може, док довољно овим роком о себи убеђења не да, да није после смрти бившег јој мужа у незаконном браку трудна остала.

9. На свештеничкиј и учитељскиј установљениј фонд, од продате оне ране-Иштире-која је за непредвидиме случајеве од народа покупљена била новци на какву су целу употребљениј, да се стање таковога одма отвори и

прегледи, тим пре што народ убеђен да од установљеног фонда до данашњег дана ни једне фамилија упокојеног пароха и учитеља никако издржаније своје сиротиње добила није, него се просјачином издржавају.

10. Да се меанције у споредним друмовима и селима у давању претеране вересије житељима дотичниј села ограниче, и тим све без разлике сељане кои су доста као притјажатељи свои добара у неуредан живот и велико раскошство упуштати одпочели, и тим поступком унесређавајући своју фамилију своје непокретно имање немилице с дуговима и излишним трошковима преобтеређавају, да после две или највише три године свега се свога имања немилице лиши и себе и своју фамилију до просјачког штапа доведе; - и тако да се ни једном сељанину вересија не допушта, а, на случај, кои би се противу ове забране усудио вересију дати, да нема право никако законом и судејским путем наплату тражити.

11. Да се обште манастирима принадежеће шуме на собствено расположење манастирскиј старешина не остављају, но да се има од стране законодателне власти правац прописати по коме ће у суседству стојећиј села кметови као надзиратељи и контроле манастирскиј добара бригу и стареније водити да не би старешине манастира неким из сродства, атара и мита право таково поверавали да немилице а без нагонителне домаће потребе шуму као најзнаменитије благо и добро секући упропашћивали а другоме трпећи највећу оскудицу ни за скупе новце не дају но да се у томе под надзиранијем кметова равноправном а сходно Уредби о шумама набљудавати има.

12. Земљоделац који би се из нагонителниј и домаћиј потреба дугу подвргао, да му се на конач исплате таковога, изузимајући осталог покретног и непокретног имања, 1 дан ораће земље, кућа с плацем и два вола теглећа с плугом

никако продати не могу, које ће му на издржаније своје фамилије служити моћи.

13. Да се забрана и у томе постави, да ни један суседни сељанин из села на страну, а особито у планину или потес сеоскиј насељавати и кућу са зградама градити; коим поступком штету у гори а разор у селу производи, не усуди се.

14. Да се земљоделцу никако новце под интерес не допусте, како из јавни каса и фондова, тако и много мање од приватни лица узимати, и са истима у непознате радње и трговине себе упуштати, и не познавајући течај трговачке радње себе и своју фамилију до највеће пропасти доводи. Остављајући право онима који готов новац имају слободно упражњење сваке радње.

15. У време жиропађе да свака општина право има са жиром као добром општинским располагасти и онолико ино суседни села или окружја нагонице примити уколико њиховој домаћој марви на штету било не би. Задржавајући право за себе да свака општина у својој планини по неку с краја жира задржи, како би њене свиње по изгнанију нагонице ако ништа више до 10 или 15 дана доцније жирити могле.

16. Да би за неоглашење у брак ступајући лица онај дукат који је до сада узимат конечно укине што се известно зна да се на име архијерејскиј лица узима, и што кад се може без оглашења за новце у брак ступити, зашто се не би ово и без наплате овога у нужди и препони брак закључити могао, кад ни једно ни друго противно обрјаду наше православне цркве није.

17. Пупиле до сада распродаване да надлежне старешине уколико народ сведенија има и познаје, никада нису касателне тудоре о продаји имања и прикупљењу новаца извештавали, колико је добивено за то. Да би се дакле ова погрешка изправила да се у дужност полицијаним властима постави да свагда при продајама ови о добитку новаца с квитама тудоре уведомљавају.

18. Да се од ониј лица који у задруги са својом браћом или родитељима живе и поред тога у службама се наоде, никако бећарској данак са школским прирезом не наплаћује, зато што његовиј задругари подпуниј данак Правитељству плаћају.

19. Прирез школски од кога никакovo лице које обичне Правитељству данкове плаћају изузетно није, да се таковога плаћања слободе старосћу отјаготјаштениј старци и удовице који су и од самог правителственог данка ослобођени.

20. На име постројенија споменика Кара Ђорђа сакупљени новци где су, колико је та сума изнела и нашто су употребљени, да се о томе рачун точан народу покаже и открије.

21. Обнародованије свако од мање вредности испод 100 # цесарск. у непокретном имању а нарочито по селима да се не чини, јер се тим велико обтерећење поверитељу дужника наноси, а затим и претерана досада полицајној власти и велика штета ономе селу доноси, што касателниј старешина или овога писар предходително мора доћи имање пописати и преценити, па затим обнародованије дати учинити, и тек после 3-4 недеље дана продају држати, које никакovu већу корист но сугубу и штету како за тужитеља и обтуженога тако и за дотичну власт и село приноси. По чему је народ мненија тога, да се оне продаје убудуће само у суседним селима обнародују па потом одма у дејство приведе.

22. Прирез онај који је свака пореска глава по 1 # цес. на непредвидими случај дала, гди је, зашто је узето и нашта је употребљено, да се о истоме точан рачун народу покаже.

23. Алија правителствена, зовоми Лукар, постојећи у Срезу левачком, кои је свуда у наоколо суседним селима, даже и у самом њему с неколико кућа насељен и обкољен,

коих житеља сва уобште стока ни једне стопе земље док на атар Лукарскиј не наступи притјажаније немају, тако да ни један минут њиова стока не може бити до у руке закупитеља Лукара као у време жиробаје не дође, за коју грдну и противзакону глобу плаћају, па једно узроком тим што у речи стојећи Лукар као названо Правителствено имање није у ограду јаку постројено, и што се ова из самог трња и то у време жиробаје заграђена налази, да на сваком месту не само свињче и говече, него и најситнијег рода марва ако се не чува ући мора, и због тога грдну и неописану штету преко године трпе, да им више живити не остаје. Којим поводом садашње Народне Скупштине окол стојећа села т.ј. Лукар, Урсуне, Цикот, Бунар и Шантаровац своје депутирце опоменули су да предмет ове тегобе које они трпећи од толико година подносе Народној Скупштини јасне и достаточо предложивши разложи, како би она узевши у призреније 300 и више глава порезски предмет преднаведене жалбе њине одобрила, да им се речена алија ако призренија праведног заслужују безплатежно, а ако не...за новце на уживање уступи, а у противном пак случају нека се и комисија једна определи и изследованиј учини, јел` могуће да 300 глава данак-плаћајући онако притјаснење у уставној земљи трпе.

24. Под стакленом правителственом фабриком у Белици постојећој, принадлежећа планина која је од суседниј села одвојена и под назор Правителства с` правом на извлачење суви дрва и клада узета, доцније сасвим забрањено и предупреджено да ни једну шипку суву, ни сирову из реченог простора фабричног изнети не сме. Ова забрана доцније установљена на штету народњу да се дигне, тако да сваки слободно и без икаквог уздржавања суви дрва и клада из простора свога могу слободно за огрев домаћи извлачити.

25. Како је у 3-ој точки овога предложења о укинућу судејског поступка наведено, да се овај по жељи народној

има уништити, који је право и адвокатима допуштао народ у парницама подпомагати и заступати, и почем ће се све парнице код суда устмено водити, тако да се имају приликом том и званија адвокатска коначно укинути, и адвоцирању границе за у напредак положити.

26. Осећајући цео народ срећу и напредак у распрострањењу трговине која се иначе никако обдржати не може док се како главни тако и сви споредни друмови који у рђава и незгодна времена велика отјаготјашчанија чине гди насипа јошт постројеног нема, а напротив гди су такови и од части постројени велику олакшицу и удобност приноси. Зато је жеља његова да се одма и без сваког отлагања наредба учини да се претходително главни а затим и споредни друмови с насипом снабдеду и утврде.

27. Осећајући народ и у томе велику срећу и напредак за своје отечество кад види да већ довољно своји србски синова с` наукама обдарени велику ползу и корист своме отечеству приносе, зато и жеља је народња да се школе свуда уколико потреба изискује постојавају и с` добрим и ваљаним учитељима снабдевају, но што се грађења школе тиче да се мали планови за такве построје, будући су досадањи планови врло велики и да по истима народ јошт за више година неће бити у стању онаковога рода школе постројавати, -по којима ће одма такве у посао предузимати моћи.

28. Да се комисија из средине Скупштине по жељи народа изабере и определи која ће у стању бити све приходе и расходе од 1842. године до данас народњу касу прегледати.

29. Да се сви страни поданици у служби правителственој живећи и као поверенија за унапредак не заслужућег безизјатно и одма по жељи народа из службе одпусте.

30. Да се и они чиновници и званичници који су пороцима сиреч:насилију, самовластију, неограниченостима одани и осталим страстима заражени као недостојним благодејанија народњег из службе правителствене одпусте, а другим бољима и поверенија народњег заслужујућим замени, тако, како не би унапредак пороком зараженог чиновника на штету и огорченија народа из окружија у окружије на исправленије премешћали.

31. Тако исто да се свештеници који су прво несносими постали, а друго и сувише пороцима на соблазан вере и закона спрам народа постали, из парохије у парохију и на огорчење народа премештају, него као недостојним парохија лише и уклањају.

32. Свештеници да плату ону као што им је првом и старом уредбом определена и у напредак примају, и бир по наособ кућа а не по главама порезским узимају.

33. Оскудним лицима у земљама да може свака община по уверењу њеном земље од общинске утрине сама надлежно давати, а не да инцинир са срезским началником или другим полицајним лицем као што је доцније Уредбом наређено изилазити и овима земље делити има, по томе што долазак овај њиов већи трошак ономе лицу коме се земља даде причини, него колико оно парче земље лицу уступљено кошта.

34. Свима оним чиновницима који су оставку на своја званија дали, а пензију уживају, да им се таква укине, и убудуће који би чиновник на званије своје оставку дао, да му се никако не издаје.

35. Обштине пак које су с малим числом общину сачињавале т. порезске главе, да се о овима једно законом правило изда, да свака община сочињена буде с` 500-600 глава порезски, па кад такове воспостављене буду да се при свакој общини по један писар постави, по томе пре не само што ће бржи и точније посао у общини, ићи, но што и кметови свако до сада неписмени нећеду се код

писмоводног лица у замршеностима упуштати као што је до сада велика неуредност била, да много кметова као неписмени не знајући добар и точан рачун показати прегрдну штету плаћају и оштећавају се. При ком да се писари из касе обштинске плаћају а међутим на боље и точније извршење кметовске службе да им се плата по жељи народа повиси.

36. Меане оне излишне које су само на пропаст појединиј житеља начињене да се по селима и споредним друмовима укину и само онди гди потреба изискује на оном месту поставе.

21. Декемвра 1858 год.

у Београду

Алексије Томић, Живко Марковић, Тодор Драгићевић, Илија Чепурац, Милутин Петровић, Рака Милосављевић, Милан Павловић, Арса Воиновић, Глигорије Миленовић, Миша Анђелковић, Сава Бушетић, Глиша Јабланац, Михајло Брадић, Глиша Катић, Апостол Ивановић, Аксентије Павловић.

Депутирци Среза Темнићског и Левачког Окружја Јагодинског.⁸⁹

⁸⁹ АС, НОЈ, Ф VI, р-104/1857. За подизање споменика Карађорђу, у Јагодинском округу је прикупљено 45.994 гроша и 10 пара, од: чиновника 1.428 гроша, манастирског и мирског свештенства 1.420 гроша, од мештана Јагодине 4.926 гроша, у срезу левачком 19.518 гроша и 10 пара, у срезу темнићком 18.702 гроша .

Списак

**Ране која је у 1856. години од народа Окружја
јагодинског рачунајући на сваку пореску главу по 63.
оке у кукурузу прибрана и у Обштинске кошеве на
храњење сасута⁹⁰**

Ред. Бр.	Обштина	Колико има порески х глава	Колико на сваку главу	У суми
1.	Лаништанска	166	63	10.458
2.	Варваринска	137	63	8.631
3.	Копривничка	53	63	3.339
4.	Пањевачка	109	63	6.867
5.	Буковачка	63	63	3.969
6.	Рибарска	210	63	13.230
7.	Праћинска	169	63	10.647
8.	Мијатовачка	84	63	5.292
9.	Мајурска	131	63	8.253
10.	Коларска	68	63	5.484
11.	Беочићка	109	63	6.867
12.	Секуричка	137	63	8.805
13.	Тољевачка	80	63	5.040
14.	Крчинска	145	63	9.135
15.	Љубавска	109	63	6.867
16.	Коњишка	138	63	8.694
17.	Бело-водска	186	63	11.718
18.	Кукљинска	162	63	10.206
19.	Јасичка	190	63	11.970
20.	Шаначка	88	63	5.544
21.	Бошњанска	146	63	9.198
22.	Маскарска	94	63	5.922

⁹⁰ АС, НОЈ, Ф I, р-110/1857. Прочитано у одбору 21. јуна 1859.

Посланици јагодинског и ћупријског округа на Светоандрејској скупштини

23.	Падежка	104	63	6.552
24.	Шашиловачка	92	63	5.796
25.	Залоговачка	70	63	4.410
26.	Парцанска	88	63	5.544
27.	Бачинска	260	63	16.380
28.	Избеничка	104	63	6.552
29.	Катунска	189	63	11.907
30.	Обрежка	260	63	16.380
31.	Поточка	199	63	12.537
32.	Рашевачка	119	63	7.497
33.	Трешњевачка	75	63	4.725
34.	Јовачка	186	63	11.718
35.	Остриковачка	67	63	4.221
36.	Врановачка	142	63	8.946
37.	Винорачка	95	63	5.985
38.	Драгоцветска	173	63	10.899
39.	Шантаровачка	159	63	10.017
40.	Бунарска	93	63	5.859
41.	Беличка	139	63	8.757
42.	Горњо-Сабаначка	189	63	11.907
43.	Ратковачка	178	63	11.214
44.	Цикотска	130	63	8.190
45.	Пчеличка	178	63	11.214
46.	Рековачка	154	63	9.702
47.	Течићка	140	63	8.820
48.	Мотрићска	91	63	5.733
49.	Волујачка	164	63	10.332
50.	Сибничка	109	63	6.867
51.	Богаљиначка	140	63	8.820
52.	Жупањска	113	63	7.119
53.	Превешка	272	63	17.136

54.	Риљачка	110	63	6.930
55.	Мало- Сугубинска	127	63	8.001
56.	Раиначка	104	63	6.552
57.	Грабовачка	149	63	9.387
58.	Богдањска	82	63	5.166
59.	Медвеђска	296	63	18.648
60.	Велико- Дреновска	295	63	18.585
61.	Милутовачка	269	63	16.947
62.	Опарићка	154	63	9.702
63.	Пољанска	143	63	9.009
64.	Белушићка	142	63	8.946
65.	Вукмановачка	119	63	7.497
66.	Лоћичка	110	63	6.930
67.	Деоничка	182	63	11.466
Свега у суми		9.628		601.648

Према изводу учињеног трошка у 1851. години, општине у Јагодинском округу потрошиле су 8.001 грош за дочек полицијских чиновника и пандура. У срезу левачком утрошено је 4.794 гроша, а у срезу темнићком 3.207 гроша.⁹¹

По списку учињеног трошка у општинама Јагодинског округа, на дочек полицијских старешина, писара и пандура за 1856/57. годину утрошено је 6.533 гроша. У срезу темнићком потрошено је 2.403 гроша. Општина: обрешка 232 гроша, копривничка 153 гроша и 20 пара, лаништанска 80 гроша, рибарска 40 гроша и 4 паре, јовачка 713 гроша, трешњевачка 22 гроша и 20 пара, остриковачка 22 гроша и 20 пара, поточка 30 гроша, рашевачка 30 гроша, катунска 100 гроша, варваринска 213, маскарска 30 гроша, шаначка

⁹¹ АС, НОЈ, Ф III, р-113/1857.

36 гроша, секуричка 76 гроша, д. крчинска 136 гроша, коњушка 77 гроша, љубавска 45 гроша, беловодска 98 гроша, јасичка 268 гроша и 20 пара. У срезу левачком утрошено је 4.130 гроша. Општина: драгоцветска 72 гроша, деоничка 40 гроша, опарићска 273 гроша, в. дреновска 1.309 гроша, бунарска 62 гроша, милутовачка 689 гроша, медвећска 129 гроша, превешка 675 гроша, мотрићска 40 гроша, богдањска 27 гроша, пољанска 65 гроша, м. сугубинска 396 гроша, белушићска 200 гроша, беличка 96 гроша, волујачка 57 гроша.⁹²

4.

Мнение Народа Округа Ћуприског о устројству закона земаљски теготе истог и о олакшицама народним које се овди у следујућим тачкама Народној скупштини отвореној на Св Првозваног Андрију ради разматрања подноси.

Осим оног што је већ у скупштини закључено на општу ползу целог народа, народ окружија Ћуприског додаје још и нижеследујуће:

1. Да се узета Иштира народу поврати.
2. Да се узакони 50 ока кукуруза у напредак од народа не узима, а досад затевши се кукуруз да се уступи обштинама да оне саме по свом благорасуженију с истим поступе.
3. Попаша и жировнина да се наплаћује пастирима.

⁹² АС, НОЈ, Ф III, р-89/1858. За дочек старешина и полицијских чиновника утрошено је 1854. године укупно 15.039 гроша, у срезу темнићком 9.744 и у срезу левачком 5.295. (АС, НОЈ, Ф II, р-106/1855)

4. У делењу обштинске земље онима сељанима који такове немају, да се полицајна власт не меша, но да обштина сама по савести ово добротворно дело извршује.

5. Да касом обштинском руководе саме обштине, остављајући право полицијским властима, да с времена на време само рачуне прегледају.

6. Адвокати да се на такои начин у нашој земљи не уводе.

7. Да се досадањи поступак судејски замени на устмени и то нас што краћи начин, да би сваки лакше до свог права доћи могао.

8. Да се Капетанима и Кметовима у суђењу лопова и неваљали људи, већа власт даде, а поштени и признати људи да се за полицајна преступлениа никако телесној казни не подвргавају.

9. Да се новоизишавша Уредба о сечењу горе и наплаћивању такса на исту, укине, и да се у овој ствари при старом остане.

10. Да се отац, који има два ожењена сина, од плаћања данка изузме, па ма да су синови од тога одсутни, као и оно лице, које је навршило 60-ту годину од данка сасвим ослободи.

11. Да се новожењеним за прву годину данак ненаплаћује, као што је и пре било.

12. Од народне гаре да се никакве таксе за сечење не наплаћује.

13. Будући је од неког времена Правитељство цену новцима побили, и при наплаћивању пореза свака глава по 60 пара више од дојакошњег плаћа, то да се овај неправедан прирез укине.

14. Да се на кошење аде Правитељствене у Ћуприји народ не приморава, ма и да му се плаћа по 100 пара надница, но да се за ово надничари набављају, или да се народу плаћа потпуна надница. Ово се исто односи и на вадење каменог угљена.

15. Да Правитељствена Началничества по окрузима сама себи купују дрва, а не да народ на ово нагоне или бар да му се плаћа за кола дрва по оној цени пошто се на пијаци дрва продају.

16. Земљоделска школа у Топчидеру или да се у бољи ред доведе, или да се сасвим укине.

17. Феде докторске да се укину.

18. Да се панађури не укидају.

19. Да се дућани и меане и у напред по селима и друмовима праве.

20. Да се онима који имаду меане, а нису у стању по новоизишавшем плану саградити, и унапред дозволи такове обдржавати.

21. Да се Архијереско, које народ по 1 дукат давати мора, са свим укине.

22. Да се у оним селима, које немају цркву своју, венчања, крштења и сечење колача совршава у капелама селским.

23. Да се тутори поставе по Манастирима како би се могло знати, колико прихода или расхода Манастир има.

24. Да Настојатељи Манастира мораду у манастирима живити и о њима се даноноћно старати, а не као досад титулу тог или тог Манастира носити у Београд живећи и само у години дана једанпут сваки манастир обилазити а две плате и од Манастира и Правитељства вући.

25. Да се поповима по старој такси плаћа и да се Богомрско што при решавању у коме се степену сродства женик и невеста налазе, укине и унапред строго казни.

26. За споменик Карађорђевог насилно покупљени новци, да се народу врате или на общеполезну целъ употребе.

27. Да се изјасни народу зашто је Етем паша долазио у Србију и око дочека и испраћаја његовог потрошено је из народне касе до 7000 дуката да плати онај који га је овамо

против законитим поступцима позвао, или само крива страна а не народ; јер његов долазак није народу никакве олакшице припео, осим нечувене и себичне привилегије извесној класи великаша.

28. Да се упита Правитељство по ком основу и праву дочек и испраћај паше преко Србије а у Београд и обратно путујући, спада на терет народа и касе народне.

29. Чиновницима до начелника оделенија да се плата повиси.

30. Будући су неки од Г. Саветника на своја садања места противзаконито дошли, а неки пак ни читати ни писати незнају, или само умеду име своје подписати, то да се први на своја пређашња места поврате, а други у покој ставе, и на њихова места изаберу из домородни синова паметни и изображени људи, за које да се упита и оно окружје кога би новоназначени саветник представником сматрао се.

31. Да се чиновници стављају у пензију чисто по годинама службе без сваки други призренија.

32. Да се иностранци ма ког реда убудуће никако у службу Правитељствену не примају, а досадањи из службе Правитељствене одпусте, макар то било скопчано и са штетом народне касе.

33. Да се виша и важна званија само домородним синовима отечества, а никакоји другим, поверавају.

34. Да стружнице на реки Ресави постојеће и гору община Јеловачкој и Стрмостенској употребљавајуће, плаћају аренду истим общинама као и пре, а не Правитељству као сада од неколико година.

35. Да планина Јеловачка буде доступна стоки целог среза Ресавског.

36. Да се селским кметовимаа у напред већа плата определи.

37. Почем у нашем отечеству, као и у свим другим државама постоје закони и прописи, по којима се има свака

власт, надлежност и личност, управљати; то да се и Г. Митрополит под ову категорију подведе, самовласт његова ограничи, управа над Богословским училишћем одузме и Попечитељству Просвештенија, као и управа над свима осталим школама, подпадне.

38. Да се они чиновници, који су у узимању мита увађени, одма из службе истерају и никако више не примају у службу, као и оно који су због дефекта осуђени.

39. Да од једне куће, па ма да су и одељене, не сме никако унапред више од два чиновника служити, а гди се ово до сад налази, да се више од два одма из службе Правитељствене одпусте.

40. Да се црква Врбовачка са целим грунтом поврати својим старијим притажатељима, будући је Г. Митрополит самовластно ову подвео под Манасију и без пресуде судејске и то онда кад су кнежеви Обреновићи из земље иступили, а бивши кнез дошао. Народ целог окружја зна да је црква и мал собственост фамилије Протића из Ломнице, и народу је криво ужас очима своим гледати како силни и својевољни нејаке газе и мал им без суда и пресуда отимају; и тако зактевамо да се одма сајбијама поврати, а сву до садању штету да подпуни онаи који је ово самовластно проузроковао.

41. Ђумручка такса да се наплаћују по старом, и трговци да увек имају пасоше и бурунтије.

42. Да нико не сме стоку своју дотерати у атар друге общине, без да најпре общину ову упита.

21. Декемврија
1858 године

У име целог окружја
Посланици истог

Па по томе узроку, што сам ја представник жеље народа подкрепљене у овом случају горе изложеним писменим изјављением, нашао сам предстојећи пут за најцелисходнији, којим би се горње жеље они обштина народа испуниле скорије, долазим овим молити Благоизбрану Скупштину, да би она од надлежнога места дознати смиловала се, зашто се у правима овога народа о реченој планини досада никакво удељетворително

расположење од надлежне власти учинило није, којој је толико пута предлагало.

За ову необходиму нужну потребу, па у случају каквога пренебреженија предложеној жалбу и молбу у своје закриље узети и код Високославног Правителства настати изволила, те да се овој што скорије удовлети.

29. Децембра 1858. год.
у Београду

Спасоје Томић
кмет из села Лозовика
Окружја јагодинског
и депутирац Народне Скупштине⁹⁴

6.

ВИСОКОСЛАВНО ПОПЕЧИТЕЉСТВО ВНУТРЕЊИ ДЕЛА !

Покорно подписаниј ми кметови обштине Беличке, Среза левачког, Окр. јагодинског, усуђујемо се Високославном Попечитељству молбу поднети. У највећој покорности молимо Високославно Попечитељство внутрењи дела, за бившу нашу планину која се између села Белице, Сугубине и Мишевића постоји, кад је пре 1851. године обштинска била, но исте године ова планина пала је под фабрику нашој седам частиј. Фабрика је имала само осму част ове планине, па кад је комисија тога ради дошла овде и наши седам частиј планине фабрици причислила, онда је да имамо свагда дала слободу сува дрва сећи и носити са

⁹⁴ АС, НС, Ф I, р-353/1858.

изуном и сирова сећи и са нужним потребама снабдевени бити. Јер сад никакви други завати ни дрва за огрев немамо, некиј сиромашниј људи који су близу планине били њиове завате заузеле уз планину. Но сад нам се не да ни сува лежећа дрва одсећи. Колена преклонше сви једнокупно молимо велико Високославно Попечитељство да би се оно смиловало нама подарити да сува дрва за огрев сећи и носити и сирова за нуждне потребе одсећи благоизволити дати. Усуђујемо се назвати,

Високославног Попечитељства внутрењи дела

24. Децембра 1858. год.

у Белици

препокорниј

Кметови обштин. Беличке Милован Вељовић, Радисав Милутиновић

Кметови об. Сугубинске Младен Савић, Василије Марковић, Антоније Маркићевић

Саво Стевановић, Јово Живановић, Здравко Станимировић⁹⁵

7.

Високославна скупштино

Долуподписани опуномоћени од три села: Црнче, Прњавора и Лозовика да противу силеџијског или тако рећи даискох поступања Јустина игумана у манастиру Јошаници, парницу водимо, па ево скоро годину дана, како непрестано прошенија лете: Началничеству јагодинском, као надлежном, Попечитељству в. дела и духовној власти али никаквог удолетворења-спаије и даије турске били смо у стању отерати, а на место њи оставшег Јустина не.

⁹⁵ АС, НС, 353/1858.

Јустинова су злочинства тако велика, да се у земљи трпети не може он жив, а камо ли у једном манастиру, као духовно лице. Његова су злочинства следејућа:

1. Око манастира сву околину тако рећи до кућа сва три села заградио је под именом да у тој околини, имајући добру попашу и живу воду, бив. књаза Александра ергела пасе. Тим начином заградио нам је не само попашу за нашу стоку и нуждни огрев, но што нам је преко нужно, воду, тако да не само стока наша оскудева у поишту, но и жене наше немају гди рушадину опрати. Због те околине насељена су наша три села и одкад су села наша постала, никад у загради била није, нити могу поменута три села обстати а заграда око те околине постојати.

2. Ако би који од наши сељака у тој згради насекао суви дрва за огрев, мора глобу 9 цванцика за једна кола платити и то самом Јустину. У Србији полицајна власт постоји за такове казњи-Јустин је код нас не само полицајна но и највиша власт. Он пали он жари па опет ником не одговара.

3. Жене наше кад рушадину у тој загради, не имајући куд на другој страни, оперу, морају, ако иј Јустин увати добро леђима платити, ако ли не, а он не прима никад од људи т.ј. мужева перилџа глобу, но зактева и морају саме жене и девојке доћи да му глобу плате.

4. Гнусно је и описивати његова друга безденија, која непристоје ни мирском а камо ли духовном човеку чинити. Ако се какво копиле у нашој обштини роди, или удављено нађе, одма се докаже да је Јустиново. Пуста блага светска, па ради шта оће. С благом залепи очи властима, да не види казнити га за доказана полицајна преступљења. Једно копиле рођено од Јустина, доказа се од Начелничества да је од њега и уместо да се казни Јустин, казни Начелничество оне који су таково што на Јустина потварали. Девојка

признаде, очевидци признадоше, али заслепљене очи, закон замрчен, а властима закраћен круг делања, народним благом, не казни се Јустин.

5. Наложницу у народњем манастиру јавно држи, с њом по селима и саборима на народним колима воза се, њу с народним новцима од пете до главе у злато окива, по бањама је воза и проводи, свака јој увеленија чини, у зградама обштинским код цркве направљенима, за нужни заклон долазећи манастиру при великим богомољама, као и собе народње, запремњене су једне са овцама отца наложнице, а друге са разбојем и другим потребама наложнице. Калуђеру ли се дозвољава наложнице држати, на бар народном признато за свето место, ако га он обезсвећава, па опет наше тужбе управљене на надлежне власти против такви злочинства Јустина, завијене су благом нашим у таму, да се прочитати, а камо ли по њима Јустин се казнити, не могу.

6. Јустин гору из заграђене земље за пашу ергеле бив. књаза (бар под тим именом заграђена) сече и у фатовима продаје, у Аустрију горећи гору, пепео прави и продаје; за неки спомен да подигне поч. Карађорђу у Јошаници скупи од народа новце, једном речи свим могућим средствима новце скупља и уместо народни храм да украшава, у храма каси ни гроша нема, но све својим наложницама издаде. А одкуд ће имати кад је Јустину шала дати, једној девојки дајењ превари 50 талира, 50 и више талира плаћа девојкама што су копиле од њега добиле, за њиову чест нарушену. Све је то полицајној власти достављено, али глуве уши, затворене са народним благом.

7. Није ли и богу и људима противно, да дичног једног момка Јустин на сабору код цркве, што је се у коло до његове милоснице играти уватио, с најжешћим бојем нападне и из сабора га истера. Јустин јарост своју на другог излива и самовластије своје показује, па за њега суда нема. А други не сме њему казати, ни да су му црње очи у глави,

јер буде не само од Јустина но и од полицајне власти кажњен.

8. Зашто Јустина власт казни не подвргава, кад је овај једну жену ни криву ни дужну на пут у својим послом идући, потворивши је да је она трагове његовим копиладима открила, бојем до мртвила довео, зато што је Јустин умео, слова закона другачије преокренути.

9. Јустин наше ливаде као пустајаа отима и опет нема написаног закона код власти да га казни са самовластије.

Сва ова изчисљена безделија Јустинова са најјаснијим доказима подкрепљене тужбе, предате су и Началничеству јагодинском и Попечитељству в. дела, па никаквог удолетворења. Камо јошт зашто Јустин тужен није, као, он у место крста у руци сабљу паше и као неки делибаша кроз нурију пролази и т.д. тако да је гнусно и перету писати а камо ли људма изражавати Јустинова злочинства.

Ова тужба високославној скупштини управљена је противу личности Јустинове, противу Началничества јагодинског, као надлежног и противу Попечитељства в. дела, зашто те власти такове злочине не казне.

Зато настојећим умољава се високославна Скупштина народња, да она, све тужбе противу Јустина управљене и код Началничества и Попечитељства наодеће се изиште, прочита и по свом убеђењу да изволи строги налог Попечитељству одпустити, да оно изишље једну безпристрасну комисију, која ће сва Јустинова злочинства испитати, па затим строги суд над Јустином изрећи и народу сву штету Јустином учињену, ако не с друге стране, почем Јустину да се и кошуља прода, не може народу штету накнадити, а оно од они чиновника полицајни накнадити, који су Јустина у његовом безделију остављали.

У Београду

Високославне Народне скупштине

27. децембра 1858. год. покорнејши
Спасоје Томић из Лозовика, Јоксим Живковић, Павле
Недељковић, Стеван Агатоновић, Марко Несторовић,
Максим Голубовић из Прњавора, Петар Јанковић из Црнче,
Тодор Пантић, Ђорђе Гаић, Милош Илић, Арсеније
Миловановић, Миљко Петковић.

Притужба народа на понашање и безакоње игумана
Јустина, прочитана је 22. јануара, али због *стидних*
злочинства која су у жалби описана, одлучено је да се на
скупштини не читају, већ је 23. јануара 1859. године предата
Стевчи Михаиловићу, кнежевом заступнику, да преда жалбу
дотичној власти.⁹⁶

На петом састанку скупштине Апостол Јовановић,
посланик среза левачког, изнео је злоупотребе капетана
Павловића, и затражио је да се испитају све његове грешке.
Он је том приликом истакао, да сви морају да се владају по
закону, па и капетан, који глоби и мучи сиротињу.⁹⁷

8.

ПОЧИТАЈЕМИЈ Г. ГЛИГОРИЈЕ
Здравствујте !

Будућиј да Ви као посланик народа, из овог краја
државе србске, представљате тамо на Скупштини цео народ
поменутог краја то вас овим покорно умољавамо, да у име
нас подписаниј представите, благоизбраној Народној
Скупштини, тегобе народње, које од духовенства манастира

⁹⁶ АС, ПО-24/159.

⁹⁷ Србске новине, бр. 137, 13. децембар 1858.

Љубостиње у следејућим точкама подносимо, и које више подносити неможемо,-

1-во. Да изволите Народној Скупштини представити, како су калуђери манастира Љубостиње, пре више година, заузели нашу планину, наше њиве, ливаде и винограде, и поставили нам, средством комисије границу до сами наши кућа у селу Богдању, а нашу од памтивека постројену границу, која се од Језера косом до Парлога одатле низ Косу на Сувар, са Суvara низ Брскињишику Косу у Реку, одатле до Косањка и Кршњака, на Пут па на Дренове, и одавде поврх Винограда на Попово Лазе и Косу у Велику Тополу, од Тополе преко Кључа у Бубану до Мораве, одатле у Отчин Брест, састојала, погазили и преиначили, и нас у највећу тескобу оградили тако, да нису у стању ни десет, а камоли осамдесет домова живети.

2-го. Да живо представити изволите Народној Скупштини, тегабу коју овај народ од стране калуђера манастира Љубостиње у смотренију њине самовластно постављене пољачине трпи, да изјавите како су они, све овде подписане људе, скакога за свакиј комад стоке, и зими и лети, ког за више, ког за мање комада са по једним цванциком на брава, које било врсте глобили, тако да има људиј, ком су и до шездесет цванцика узели, а мање ником од три. Даље да представите како су њиови пољаци и из сами наши свињаца, испред кућа, и наши забрана стоку нашу, у планину своју терали, за моћи нас лакше по вољи и самовластију свом глобили; па како су појединим овде потписаним људма, кои или нису имали, или хтели захтевану пољачину платити, стоку, и то некима од десет брава једно, некима од осам и шест по једно, а некима и од четири по два брава, управо казати отимали и узимали, без да су на то људиј којом било властћу осуђени; и ако је се кои од глобљебиј, речма бранећи пред њима изјаснио, да ће

за злоупотребљена и самовластија њиово власти се жалити, то су они сваку ону власт, која њима о том судити хтене и предузме, најгнусниим речма, које се ни навести овде немогу псовајући грдили.

3-ће. Да и то доставите Народној Скупштини, како су они од нас, на сваку кућу по три цванцика за сува дрва, из њиове планине, месечно наплатили, пак потем нам нису дрва ни вући дозволили, а ако је кои вукао, тога су после особено, а прекомерно као крадљивца сматрајући глобили, или јим сикире отели. Тако су нас преваром и за сирову гору много пута глобили, т.ј. кад кои потребу за сирову гору има, и с дозвољењем и погодбом раст или мертек одсече, тога су после они за сваки раст по један дукат цесарскиј, а за свакиј мертек по два гроша чаршијскиј глобили. За ово глобљење народа, кад би у касу било манастирску, било правителствену ови новци улазили, не би ни по јада било, али они овако нас глобећи, и како кои дан све већиј зулум постављајући, поменуте новце на своју ползу употребљују, и тиме се као сваки зулумћари размећу, а ми овамо као свака сиротиња, различне нужде и оскудице трпимо и подносимо. Они су обштину Мијајловачу под кулук приморали те су њиову планину заградили и приболи у Мијаиловачки плот, коим су и друм пресекли и заградили, и тако поставили једног од свои пољака на истом друму, кои од свакиј кола дрва наплаћује по три цванцика, негледајући да ли су дрва из њиове планине или нису, и не пазећи да ли човек од дотични кметова на гору обштинску дозвољења има.

4-то. Даље пак немојте пропустити и то Народној Скупштини доставити, да се од стране њиове, у нашој Православно-Источној вери изискујућа и потребна свјашћено дејствија траљаво извршују, да нам се водица неуредно свети и проноси, да се људи неопојени сарањивају, и т.д. и да су своим непримерним владањем, народно благообразије и чест повредили.-

За све ова овде наведена наша побуђенија молимо вас да Народној Скупштини представите живо ове наше терете, које нису ни наши стариј од Турака трпели, а ми морамо да сносимо од наши калуђера од кои треба да што примерно и паметно научимо. Представите Народној Скупштини од стране наше препокорну молбу и жељу да би она одредила једну комисију, од они људиј, кои ће ду моћи праведно, изследити ова злоупотребљенија, и увидети може ли се на овако нечувениј начин живити. За све ово овде наведено ми подписаниј јемчимо, да је на истини основано, и достављено. Поздрављајући Вас.

14. Јануар 1859. год.

у Богдању

Јесмо Ваши почитатељи

Василије Катић, Никола Младеновић, Арсеније Дмитровић, Мијајло Попадић, Јован Милићевић, Крста Миљковић, Сима Постоновић, Вуле Стојковић, Васа Раројевић, Сава Јовановић. Сви из села Богдања.

Паун Петрашиновић, Илија Оролић, Радоје Петрашиновић, Петроније Ђорђевић, Вукадин Милосављевић, Милиа Симић, Вукоман Радосављевић, Живан Ђорђевић, Ђорђе Мијаиловић, Милисав Илијћ. Сви из села Мијајловца.

Тодосије Стевановић, Вукашин Стевановић, Ћира Максимовић, Милован Алатановић. Сви из села Раинца.

Недељко Петровић, Аксентије Вукашиновић, Сима Арсенијевић, Јован Блажевац, Миленко Блажевац, Петар Симеоновић, Стеван Блажевац, Петар Николић, Удовица Младена. Сви из Планинице.

Величко Мамутиновић, Василије Милутиновић, Петар Милутиновић, Коста Поповић, Марко Раденковић, Милан Милосављевић, Јован Ђурић, Манојло Јовановић, Илија Јовановић. Сви из села Прњавора.

*

Подстакнут многобројним жалбама посланика, Милован Јанковић, посланик београдски, поднео је предлог да се формира одбор, који би све народне проблеме испитао, усагласио и предложио најбољи начин решавања проблема, и поднео скупштини на коначну одлуку. Предлог је прихваћен, и у скупштински одбор су изабрана по два представника из сваког округа, из јагодинског Тодор Драгићевић и Лазар Петровић, а из ћупријског округа Милош Јевтић и Гаврило Лазаревић. Одбору су придодати још и три окружна начелника, међу којима и Сима Божић из Јагодине, управитељ вароши Београда, два председника Апелационог суда, четири председника окружних судова, међу којима и Андрија Стаменковић, и четири протојереја.⁹⁸

9.

На основу неких предлога, скупштински одбор за предлоге и жалбе, који је био састављен од посланика из свих окружја, поднео је 8. јануара предлоге за ублажавање народних тегоба.

1. Да се умоли Правитељство да неодложно изда Закон о слободној штампи, као најјачем јемству за безбедност личне слободе и државног развитка;
2. Да се умоли Правитељство да без одлагања уведе кратак усмени и јавни поступак суђења, по кривичној и грађанској парници без адвоката, јер је досадашњи начин суђења сасвим теретан и убитачан за земљу и народ;
3. Да се умоли Правитељство да без одлагања узакони код судова кратак поступак за брзо наплаћивање облигационих признатих дугова;

⁹⁸ Србске новине, бр. 141. 20. децембар 1858.

4. Да се укине Уредба по којој су парничне и друге таксе повећане...и да Скупштина изда другу Уредбу према изнетим предлозима.
5. Да се поништи судско правило по коме се морају сведоци у грађанским парницама, заклињати пре претреса, кад год која парнична страна или суд затражи...
6. Да се укине наредба о установљењу општинских кошева, и да се то остави општинама како би оне поступале према потребама, без сваког утицаја власти...
7. Да се из правитељствене касе не само својим службеницима него и свима, који су какав посао по наредби и дужности вршили, плаћа онолико колико се у касу узима, јер је неправедно пошто је новац онима који на правитељственим пословима кулуче издавани скупље него што се у касу примају...А што се тиче самог давање новца под интерес, да се при свим касама врши по Уредби и да се сви рачуни воде у пореском течају.
8. Због тога што се у неким срезovima и окрузима народ на правитељствени рад сувише употребљава а у другим крајевима никако, Одбор предлаже да се изда Уредба по којој ће сви терети пасти на све подједнако...
8. јануара 1859. године у Београду
Одбор Србске Народне Скупштине.⁹⁹

10.

Скупштински одбор је и 9. јануара 1859. године донео закључке поводом неких предлога народних посланика.

1. Да се Правитељство умоли да настоји да се и страним поданицима суди пред свим судовима у земљи,

⁹⁹ АС, НС, Ф I, р-168/1859.

пошто сада и наша земља има законе какви постоје и у осталим земљама Европе.

2. Да се Уредба о торбарењу поштри, јер чини велику сметњу напретку трговине, јер продавци варају народ продајући лошу робу за велику цену.

3. Да окружни доктори буду обавезни да на позив изван окружног места, изаћи мора, с тим да му се на име трошкова и подвоза дневно 24 гроша плати, без разлике колико је место удаљено...

4. Да се умоли Правитељство да се постојећа правила поштре, с тим да власти воде са собом онолико људи и коња колико им је потребно, и да општине све што је непотребно нису дужне признати, јер су поједини полицијски чиновници чинили велике трошкове приликом обиласка општина. Када полицијска власт путује по приватним својим пословима, да сама сноси трошкове.

5. Одбор је предложио да се механе по селима отварају само ако општина, према потребама, закључи да се механа може отворити, јер су се због великог броја кафана по селима људи одали пијанству, нераду, лењости...

6. Да се укине обичај, који је противан обичају и моралу, по коме је удовица, која би се хтела удати, мора да иде код лекара на преглед. У случају ако би таква жена била трудна, да се у таквом случају поступа по одредбама грађанског закона.

11.

Народној скупштини
15. јануара 1859.
У Београду¹⁰⁰

¹⁰⁰ Андрија Раденић, *Светоандрејска скупштина*, Споменик САН, СХIII, Београд 1964.

1. Да се умоли Правитељство да колико је пре могуће изда Казнителни законик заједно с поступком казнителним а послати пројект Казнителног закона да се натраг поврати да га Скупштина може прегледати.

2. Страни упливи у нашој земљи, почели су се јако распрострањавати, чиме су одвећ ово-земаљска права повређена...Тако на пример Правитељство је ћутало, а Турци су у окружју Подрињском преко Дрине, која је права граница, прекорачили и суву границу код Сакара према Зворнику начинили...Готово овако је исто злоупотребљено право србско и од Турака Ужичког, Шабачког и Смедеревског града, као и у Крајинском окружју код Кладова и око кастела Адакалског...Ни са стране Аустрије нису мање повређена права србска...кад је аустријски конзул неке србске поданике затварао у собственој земљи нашој; завођење поште, упражњавање полиције и томе подобног, а то све противу права ове земље и противу постојећи трактата.

...Одбор је мненија да се Правитељство садање умоли, да изчисљена злоупотребљења предупреди и не допушта да се на овај и никакав начин стран уплив у земљу нашу увлачи и да се права србска повређују.

3. Да се Уредба о наплаћивању данка, која је за сиротињу теретна а за богатију класу лака, и тако неправедна, преиначи...Одбор закључи већином гласова: да се остане при садањој Уредби о данку, и да се по њој строго поступа, али тако, да се остави право обштинама да оне, које људе своје најбоље познају, строго справедљиво разрезују данак тако, како ће свакиј онолико платити, колико према могућству своме може платити...а обштина ће крајње убоге, кљасте, мучне и овима подобне, за које зна да никако

не би могли ма колико било платити, имати сама из данка исписати.

4. Народу је тешко, што многи чиновници а нарочито богатији и већи између ови, узимају без нужде и јединствено за своју шпекулацију и трговину, знамените суме новаца под интерес из јавни каса, те се тако касе ове изцрпе па нема одкуд сиротиња нужде своје да подмири, и новаца под интерес законј нађе, него мора овим шпекулантима прекомерниј и незаконј интерес давати и од њи новце узимати на интерес.

Због тога је Одбор мненија, да се чиновницима уобште забрани и не даје новаца под интерес из јавни каса ради своје шпекулације и давања другима под интерес... Само пак из фонда чиновнички удовица и сирочади, у који сами чиновници и улажу...

5. Садањи начин расправљања брачни парница, дојадио је сваком који је с духовном влашћу посла имао...због одуготежања и неуредног расправљања ови парница...

...Одбор је нашао да је врло непрактично да духовна лица а нарочито епископи, који се као света лица сматрају, најскарадније ствари у брачним парницама испитују и саслушавају, нарочито пак да духовници монашеског реда, који су брака и порода лишени, о овима стварима мненија дају и исте пресуђују...зато је Одбор мненија, да судови грађански, који и за сва друга преступленија суде, и ове парнице за развод брака одсад изслеђују и пресуђују онако исто као и све друге парнице но тако, да духовне власти за 3 мсц. По постојећем пропису супруге духовно саветују, склањају и помирују, па ако тако не би могле успети, да ји с писмом Окружном суду упуте...Само пак парнице на развод брака због показаног сродства и они права, која у чисто духовна спадају и никакве казни за собом не носе Конзисторија ће расправљати...

6. Да се Правитељство умоли за наредбу, да се дућани по селима без довољно доказане потребе не отварају и не умножавају, и у време празнични дана да се не држе отворени и у њима пазари противу постојећег закона.

7. Због тога што се Уредба о постављењу и аванзирању чиновника тачно не извршује, народ је велику невољу и нужду од рђави и неспособни чиновника трпио; и зато је Одбор мненија, да се Правитељство умоли, да се постојећа Уредба о чиновницима тачно безпристрасно извршава, и да оно све оне неспособне званичнике и чиновнике који дужност своју добро и тачно не разумевају... који тачно дужност своју не извршују и који су противно Уредби и преко реда као неспособни-постављени час пре законитим путем уклоне и способним замене...

8. Уредба постоји да се странци у службе правитељствене не примају без крајње нужде, и да се у службама предпостављају отечественици прирођенима ...слабо се извршује и странци се све више и непрекидно увлаче у јавне службе...и зато је Одбор мненија, да се Правитељству од стране Скупштине изјави да постојећа уредба најстрожије извршује...

9. Да би се изнашао узрок томе, зашто се сада 22 цванцика 100 ока соли у Кусјаку а 20 цв. у Београду народу продаје, кад је пре 5 година за 15 цв. 100 ока узимано и да би се изнашао и објаснио и тај узрок...да се од Совета уговор са г. Мишом Анастасијевићем о соли аустријској и влашкој закљученије изиште како би Народна скупштина извидила све наведене узроке и по могућству одклонила глобе које народ због неправедног и скупог узимања соли трпи.

10. Да се обштинама, које немају школе а желе такову и о свом трошку обдржавати, дозволи по свом могућству установити школу такву, која ћене долазити у ред јавни

основни школа, него ће спадати у чисто приватни школа; али што се тиче учитеља и њихове способности и постављења за ове приватне школе, да се по постојећој Уредби о учитељима поступа.

11. Да обштине учитељима селских редовни школа имају бесплатно квартире и дрва давати, а учитељима варошким, да варошке обштине у онолико даду у новцу поред редовне плате, са колико ови могу плаћати квартир и дрва.

12. Одбор је мненија да се у Карановцу полугимназија заведе као најзгоднијем месту за округе ужичко, чачанско, крушевачко, алексиначко, рудничко и ћупријско...

13. Закон онај, о прогоњењу фамилија ајдучки, да је претерано строг и суров...и зато је Одбор мненија да се исти Закон укине...Што се пак тиче они фамилија, које се по сили горњег Закона у изгнанству налазе...да би Књаз исте фамилија помиловао и повратак у постојбину дозволио им.

14. Због рога, што неки чиновници поред своје дужности званичне и тргују у народу, и тиме не само народне послове, за које су постављени, пренебрегавају, него и велике неправде у народу чине, а и самим трговцима сметњу и штету производе,-Одбор је мненија, да се сваки онај чиновник, који се увати да сам поредцсвоје званичне дужности посредствено или непосредствено ма какву трговину води, службе лиши.

15. Из узрока, што се јако почело умножавати у народу хулење и псовање вере, закона, крста, поста и пр. Одбор је мненија, да се постојећи за ове преступке закони пооштре до изданија обштег Кривичног законика...

16. Издањем Полицијског законика, Правитељство је ишло на то, да обезбеди личност, чест, слободу и имање. Но у извршавању овог Законика, народ се довољно уверио, да њиме не само није сачувана, него је напротив обезвређена и највећој несигурности изложена чест, личност и слобода.

Одбор је дакле мненија, да се овај Полицијски законик укине и да се суђење полицијни преступника од полицајне власти одузме и суду окружном даде...

17. Постављање и мењање кметова селски на дојакошњи начин, причињавало је народу велике незгоде и терете. И зато је Одбор мненија; да општина вишином гласова може избацити и поставити кмета; но у тим случајима да присуствује у општини и капетан, који ће само на обдржавање реда мотрити.

18. Будући су се досад при давању новаца општински под интерес велика злоупотребленија чинила, и народ неправде трпио, то је Одбор, ради предупређења злоупотребленија, решио; да кметови из општински каса не могу новце без одобрења свију општинара из касе општини сами на интерес узети нити икоме без разлике под интерес издати; као и да не могу срезски началници општинске новце по дојакошњем начину ни сами узимати на интерес нити код себе држати под видом, да ји под интерес раздају.

19. Одбор је мненија, да се слуге оне, које имају кућу и задругу, која данак плаћа, ослободе плаћања бећарског данка.

20. За избећи свако парничење и омразу између цркви и поједини лица, Одбор је мненија; да се земље црквене у варошима оставе општинама, које су цркве правиле, да оне с истим земљама расположе онако како за најбоље нађу... Што се тиче стари цркви које су давно прављене, па имају земаља, оне ће општине, из који свештеници у црквама тим служе, дакле и народ тиј нурија у исте цркве долази, прилаже и ове обдржава, договорити се и споразумети, па са земљама црквеним онако расположити, како све за добро нађу.

21. Појединим општинама, које се цркве лишавају, да се дозволи без сваког утицаја и ограничења власти, да могу,

ако оће, цркву правити по потреби и могућству своме, а не само од тврдог материјала.

22. Због тога што се земља наша лишава добри путева, који су тако потребни за напредак трговине и саобраћај, Одбор је мненија, да се Правитељство умоли, да оно најживље и непрекидно настоји да се путови и ћуприје праве и у добром стању обдржавају; али при овоме прављењу да власти добро мотре на то, да се људи у време пољског рада и онда, кад кућни послови имају на прављење путева не употребљавају, но да у договору са обштинама, оно време изаберу свагда, и онда путеве праве, када је ово народу најзгодније и најлакше.

*Посланици јагодинског и ћупријског округа на Светоандрејској
скупштини*

РАД СКУПШТИНСКОГ ОДБОРА

Одбор Светоандрејске скупштине, који је требало да незавршена дела Светоандрејске скупштине прегледа и припреми за следећу скупштину, формиран је од стране кнеза Милоша. Састојао се од по двојице посланика из сваког округа и Београда, од свештенства и чиновника судова и полицијске струке. Одбор је бројао 42 члана. Први састанак Одбора одржан је 1. јула 1859. године. Из Јагодинског округа чланови одбора били су Алекса Томић из Беочића и Лазар Петровић из Бунара, а из Ћупријског округа Гаврило Лазаревић, трговац из Параћина и Милош Јевтић, трговац из Луковице. За председника Одбора постављен је Андрија Стаменковић, члан Савета.¹⁰¹ На другом састанку, одржаном 2. јула, присуствовао је и кнез Милош. Одбор је одржао 23 састанака

Комисија, која је одређена да испита многобројне злоупотребе, обишла је све округе у Србији. У Ћуприју је дошла 15. јула, а први састанак комисија је одржала 21. јула. Велики број становника округа тада је поднео тужбе комисији. Тужби је највише било против свештенства. Један човек је тужио старешину манастира Раванице што му је узео 5 дуката кад му је сина венчао. Старешина се правдао да је примио дукате зато што су женик и невеста били у

¹⁰¹ *Званичне новине књажества Србије*, бр. 77. 16. јули 1859. Београд. За другог члана из Јагодинског округа именован је Тодор Драгићевић из Јасике, али је њега касније заменио Лазар Петровић из Бунара.

сродству у петом степену, због чега није могао да их венча, док се сродство архијеријским благословом не разреши. Зато је митрополиту морао више пута упутити телеграме, што је коштало. Изјавио је и да му је тужилац обећао да ће платити било колико само да се венчање обави. Против истог свештеника било је више тужби због тога што је венчања наплаћивао преко таксе. Тужбе су биле и због тога што је од неких лица одузимао земљу и припајао манастиру. Он се правдао да је границе манастирске земље одредила комисија 1847. године.¹⁰²

Један човек из Ресаве жалио се на општинске кметове, који су му пред Ускрс и после празника истерали раднике из винограда, а пред свету Тројицу истерали су његове раднике са плугом из њиве. Кметови су изјавили да су то учинили јер је тада у селу била заветина, због чега су забранили рад.¹⁰³

Тројица људи су тужили бившег начелника Богдана Ђорђевића да их је физички кажњавао без пресуде. Бивши начелник је изјавио да је то учинио због напада на неког кмета, а по казивању капетана да те људе треба казнити. Један човек је тужио Богдана Ђорђевића да му је ударио 50 батина и бесио га. Тужени је признао да је ударио 20 батина, јер је за неког лопова говорио да је поштен човек. Било је још доста тужби против Богдана Ђорђевића.¹⁰⁴

Одбор је расправљао о свим жалбама изнетим на скупштини, и притом донео много закључака, који су припремљени за наредну скупштину. За право наследства, одбор је предложио да се укине члан у грађанском закону, по коме женска деца не наслеђују оца, и да се донесе нови

¹⁰² *Србске новине*, бр. 93, 11. август 1859.

¹⁰³ *Србске новине*, бр. 93, 11. август 1859.

¹⁰⁴ *Србске новине*, бр. 93, 11. август 1859.

члан, по коме би и женска деца имала право наследити очево имање, а ако се то имање састоји од земље, да се изврши процена у новцу.¹⁰⁵

За жалбе, које су се односиле на чиновнике, Одбор је донео закључак да се предложи скупштини, да се из службе отпусте сви званичници и чиновници за које би се доказало да су примали мито или какав поклон од грађана са којима су имали званичан посао. Исто тако је закључено, да се званичници и чиновници, који почине зла у народу, не казне само премештајем из једног места у друго, већ да се лише службе. За постављење и унапређење чиновника предложено је да се то врши само на основу поштења, способности, родољубља и верности према народној влади, поштујући уредбу из 1842. године.¹⁰⁶ Такође је закључено да се предложи да у устом надлештву не могу радити двојица чиновника до другог степена сродности.¹⁰⁷

На истом састанку донети су закључци, да се новац од продате хране преда народној каси, као и новац прикупљен за подизање споменика Карађорђу.

Поводом предлога Гаврила Лазаревића, да се на Морави сагради мост, Одбор је једногласно закључио, да се влади препоручи да што пре започене подизање моста на Морави код Ћуприје, јер је лош саобраћај чинио велику сметњу трговини. На захтев Гаврила Лазаревића по питању воденице, *„која је још за време прве владавине кнеза Милоша у Параћину о великом трошку народном подигнута била, Одбор је закључио питати Попечитељство финансија за објашњење: ко је допустио Богдану Ђорђевићу, те је постојећу правитељствену воденицу разрушио и себи присвојио и је ли та воденица од реченог Богдана наплаћена или није, и колико је ова*

¹⁰⁵ Србске новине, бр. 84, 18. јули 1859.

¹⁰⁶ Србске новине, бр. 87, 25. јули 1859.

¹⁰⁷ Србске новине, бр. 88, 28. јули 1859.

воденица правитељство стајала. Одбор дакле моли Попечитељство, да га изволи о преднаведеном што пре извести, како би се на скупштини ова ствар решити могла.¹⁰⁸

Поводом питања о воденици у Параћину, Попечитељство финансија је известило, да је воденица изграђена за време прве владе кнеза Милоша, али је за време претходне власти, по судској пресуди, уступљена Богдану Ђорђевићу.¹⁰⁹

За свештенике је донет закључак да се приликом рукоположенија свештеника строго пази на морално владање и њихово понашање, а да се свештеници, којима би се доказало рђаво владање, лише свештеничког чина.

Истог дана донети су закључци, који су се односили на предлоге посланика из Јагодинског и Вупријског округа, а то су, да се поново уведу трговачке исправе за трговце и калаузе, који тргују живом стоком, и да се укине трикратно оглашавање женика и невесте, већ да остане само оглашавање при испиту момка и девојке.¹¹⁰

Вероватно су жалбе против старешине манастира Јошанице Јустина уродиле плодом, и без помоћи Одбора, јер је још 25. фебруара 1859. године, због његовог премештаја, извршена примопредаја целокупне имовине манастира Јошанице, између њега и јеромонаха Јестратија, уз присуство комисије, коју су чинили: Теофил, игуман манастира Каленић, окружни казначеј Лазар Рајковић и Милета Илић, кмет села Деонице.¹¹¹

¹⁰⁸ *Србске новине*, бр. 87, 25. јули 1859.

¹⁰⁹ *Србске новине*, бр. 89, 30. јула 1859.

¹¹⁰ *Србске новине*, бр. 87, 25. јули 1859.

¹¹¹ АС, НОЈ, Ф II, р-68/1859.

На 16. састанку одбора расправљало се о представци народа Јагодинског округа о Лукару. Одбор се сагласио да предложи скупштини, да како Лукар, тако и свака друга Правитељствена алија, која својим простором ограничава и отежава привређивање околним општинама, уступи потребама тих општина, или да се сведе у границе у које неће стварати проблеме приватним имањима.¹¹²

Поводом ове жалбе посланика Јагодинског окружја поднетој на Светоандрејској скупштини да су житељи околних села због Правитељствене алије у својим земљама притешњени, на седници Малогоспојинске скупштине од 18. септембра 1859. године, закључено је да се та жалба достави Правитељству на увиђај и правилно решење.¹¹³

По питању стакларе, Одбор је тражио од Савета одговоре на нека питања: зашто је и по којој цени купљена стаклара Аврама Петронијевића и да ли постоји, и ако постоји, колики је годишњи приход стакларе, и колико се на исту троши?

¹¹² *Званичне новине Књажевства Србије*, бр. 84, 1. август 1859.

¹¹³ Протоколи, стр. 22.

*Посланици јагодинског и ћупријског округа на Светоандрејској
скупштини*

ЗАКЉУЧАК

Велико незадовољство владавином кнеза Александра Карађорђевића истакло је потребу за скупштином. Представници Савета и попечитељи намеравали су да искористе опште незадовољство народа и збаце кнеза, али да они касније уређују политичке односе. Енергичним деловањем либерала и обреновићеваца у скупштини су политичке промене кренуле у другом правцу. Уз помоћ наоружаног становништва Београда, све важне скупштинске одлуке су одбрањене.

Међу најзначајнијим личностима у овим догађајима били су свакако Стеван Стевча Михаиловић и Андрија Стаменковић. Они су учествовали у свим договорима и пре и за време заседања скупштине. У преломним тренуцима, када се очекивао оружани сукоб са војском, они су својим држањем утицали на стварање одлучности, како код великог броја посланика, тако и код становника Београда. Може се рећи да су њихове активности биле су одлучујуће у спречавању сукоба.

На скупштини је до изражаја дошла и народна воља, подстакнута многобројним тешкоћама. Предлози посланика и становника Јагодинског и Ћупријског округа углавном су били слични са предлозима посланика и становника других округа. У жалбама је било примера несхватања неопходних промена у друштву, али је било предлога који су имали за циљ модернизацију целокупног друштва. Борба за

Посланици јагодинског и ћупријског округа на Светоандрејској скупштини

праведније опорезивање, борба против корумпираности чиновништва, против зеленаштва, против рада и понашања дела свештенства, за потпуно поштовање закона, за слободу штампе, за већи значај скупштине, против спорости у раду судова, су најважније области на које су се односили многобројни предлози.

Много тога није остварено, јер су неке идеје са скупштине систематски гушене, али ипак скупштина је озакоњена и временом је добијала све више на значају.

CONCLUSION

The great discontent with Prince Aleksandar Karađorđević's reign stressed the need for the parliament. Representatives of the Counsel and ministers intended to use general discontent of the people and dethrone the Prince and to arrange political relations later. With energetic action of liberals and Miloš's followers in parliament, political changes headed in different direction. With help of the armed inhabitants of Belgrade, all important parliament's decisions were defended.

Among the most significant people in these events were certainly Stevan Stevča Mihailović and Andrija Stamenković. They participated in all agreements before and during the sessions of the parliament. In crucial moments, when armed fight with the army was expected, they influenced on creating decisiveness with their behaviour. We can say that their activities were crucial in preventing the fights.

People's will became prominent in the parliament, encouraged with many difficulties. Propositions of ministers and inhabitants of Jagodina and Čuprija's County were mostly similar to the propositions of ministers and inhabitants of other counties. There were examples of misunderstanding of the necessary changes in the society in those complaints, but there were also propositions which had a goal to modernize the whole society. The fight for more fair taxation, against corruptness of clerical staff, against usury, the work and behaviour of the clergy, for full observation of the law, for freedom of the press,

*Посланици јагодинског и ћупријског округа на Светоандрејској
скупштини*

for greater parliament's significance, against slowness of the courts, were most significant areas which many proposals referred to.

Many of those things were not accomplished, because some ideas were systematically restricted, but parliament was legalized and became more and more significant.

ИЗВОРИ

Архивска грађа

Архив Србије, поклони и откупи;
Архив Србије, Народна скупштина;
Архив Србије, Начелство окружја јагодинског;
Архив Србије, Совјет

Новине

Србске новине;
Званичне новине књажества Србије

Објављени извори

Стевча Михаиловић, Мемоари, СКА, књ. XVIII,
Београд 1928;
Андрија Раденић, Светоандрејска скупштина,
Споменик САН, СХIII, Београд 1964;
Радослав П. Марковић, Регуларна војска и
светоандрејска скупштина, САНУ, Споменик СХ, бр. 12,
Београд 1961.

Литература

Нил Попов, Србија после париског мира, књ. I,
Београд 1872;
Емило Цветић, Споменици Јагодине I, Јагодина 1910;
Јеврем Грујић, Записи, књ. I, СКА, Београд 1922;
Јеврем Грујић, Записи, књ. II, Београд
Владимир Јовановић, Успомене, Београд 1988;
Живан Живановић, Политичка историја Србије, књ. I

САДРЖАЈ

1. Увод	стр. 3
2. Извод из рецензије	стр. 7
3. Сазивање скупштине	стр. 11
4. Закон о скупштини	стр. 25
5. Скупштински избори	стр. 35
6. Рад скупштине	стр. 41
7. Дочек кнезова Милоша и Михаила	стр. 81
8. Дочек посланика	стр. 87
9. Предлози и жалбе	стр. 99
10. Рад скупштинског одбора	стр. 149
11. Закључак	стр. 155
12. Извори	стр. 159

CIP – Каталогизација у публикацији

Народна библиотека Србије, Београд

342.53 (497.11) „1858/1859“

ЈОВАНОВИЋ, Добривоје, 1952-

Посланици јагодинског и ћупријског округа

На Светоандрејској скупштини / Добривоје

Јовановић; превод увода и закључка Вера

Јовановић, - Јагодина: Д. Јовановић, 2011-11-07

(Јагодина: „Денић“). – 160 стр. : илустр. ;

25 цм

Тираж 10. – Део текста упоредо на срп. и енгл. језику. -Текст

ћир. и лат. – Напомене и библиографске референце уз

текст.-

Библиографија: стр. 160.

ISBN 978-86-914023-2-7

а) Србија. Светоандрејска скупштина-

1858-1859

COBISS.SR-ID 187395596